

ZDĚNÁ KLASICISTNÍ PŘESTAVBA VESNICE LOUBÍ PO POŽÁRU ROKU 1843

MARTIN EBEL, JIŘÍ ŠKABRADA, PETR DOSTÁL

Vesnice Loubí (okr. Česká Lípa) je zajímavá z více hledisek, ale především pro mimořádnou skupinu zděných klasicistních objektů - domů v usedlostech, hospodářských staveb i chudších chalup. Tyto objekty byly postaveny v podstatě jednorázově po katastrofálním požáru, kterému podlehl část obce roku 1843. Obnova byla plánovitá, a vzhledem k vrchnostenské pomoci prováděná už s respektováním veškerých tehdy platných legislativních pravidel - tedy včetně předkládání projektů, které se z velké části dochovaly. Díky tomu se událost vlastně stala zdrojem zcela mimořádného fondu informací, jejichž část mohl využít stavebně historický průzkum vesnice, zadaný severočeským Památkovým ústavem v Ústí nad Labem. Publikaci poznatků o této vesnici využíváme i pro možnost prezentace náležitosti poněkud specifického průzkumu vesnického celku, který zatím v časopise nebyl uveden, a to jak částí souhrnných, tak i výběru katalogového popisu jednotlivých staveb.¹⁾

Obec Loubí leží v severních Čechách na obvodu specifického území části Kokořínska severně od Dubé, kde jsou sice rovněž více nebo méně strmě zaříznuté pískovcové kaňony jako v jižněji ležícím jádru oblasti, ale převažují nad nimi úrodné obdělávané plošiny. Obec je situována při hraně takovéto plošiny v mírném svahu skloněném k jihu, který vzápětí prudce klesá do údolí. Tudy je dnes vesnice napojena na silnici vedoucí údolím, která tu ale byla zřízena až v roce 1908. Předtím byly pro vesnici zřejmě důležitější trasy navazující na cestu vedoucí opačným, severním směrem po plošině. Severojižní směr pro obě navazující cesty má také návesní jádro obce. Přilehlá plošina s polnostmi je od severozápadu chráněna masivem Vlhoště (610 m), na který jižně navazuje obvod vnitřního Kokořínska s obtížně pro-

Obr. 1: Loubí, průhled horní části ulicové návsi směrem k jihu, s patrným charakterem zástavby, vzniklé po požáru roku 1843. Vlevo dům čp. 7, za ním chalupa čp. 8 a přední roubená část staršího domu čp. 10, vpravo obytná část domu největší usedlosti čp. 1.

stupným lesnatým terénem, protkaným soustavou strmě zaříznutých údolí.

Nejstarší zmínka o existenci vesnice pochází až z roku 1455, kdy je obec připomínána jako jedna ze vsí náležících ke hradu Lípa a její název je podstatně odlišný (*castrum et civitas Lippa... cum villis... Luben...*). Název *Luben* (odvozený zřejmě od potoka) byl pak poněmčen do formy *Lauben* a tato forma pak převedena do češtiny způsobem, který je etymologicky oproti původnímu názvu zcela zavádějící.²⁾

STŘEDOVĚKÝ PŮDORYS VESNICE

Jediným, ale dosti závažným pozůstatkem středověkého vývoje vesnice je půdorys jejího návesního jádra - evidentně pravidelně rozměřený, účelově preferující vztah k polnostem oproti přístupu k vodě, který byl na hraně údolní terasy zřejmě vždycky poměrně obtížný. Náves byla rozměřena způsobem, spojujícím výhody obou nejčastějších vrcholně středověkých vesnických zakládacích schémat, používaných v našich zemích - návesního a údolního lánového. Náves obdélného, spíše ulicového tvaru byla rozměřena pro usedlosti rozmístěné jenom na jejich dlouhých stranách, přičemž základní polnosti pro jednotlivé statky byly v lánových pruzích přímo za usedlostmi a šířka parcel byla taková, že usedlosti v čele lánových pruhů vytvořily v zásadě celistvý návesní prostor. Původní vysazení bylo pro-

1) Studie čerpá z elaborátu stavebně historického průzkumu vesnice v měřítku 1:1000, zadaného severočeským památkovým ústavem jako podklad pro vyhlášení památkové zóny. V době průzkumu byla shodou okolností zcela vyhrocená situace všech tří klíčových staveb, jejichž význam přesahuje hranice regionu - nejstaršího dřevěného domu v čp. 46 a dvou opuštěných největších zděných domů čp. 1 a 51. Snaha o záchranu čp. 46 skončila nakonec jeho transferem do muzea lidových staveb v Zubrnici, ale situace obou klasicistních staveb, resp. usedlostí je i nadále otevřená.

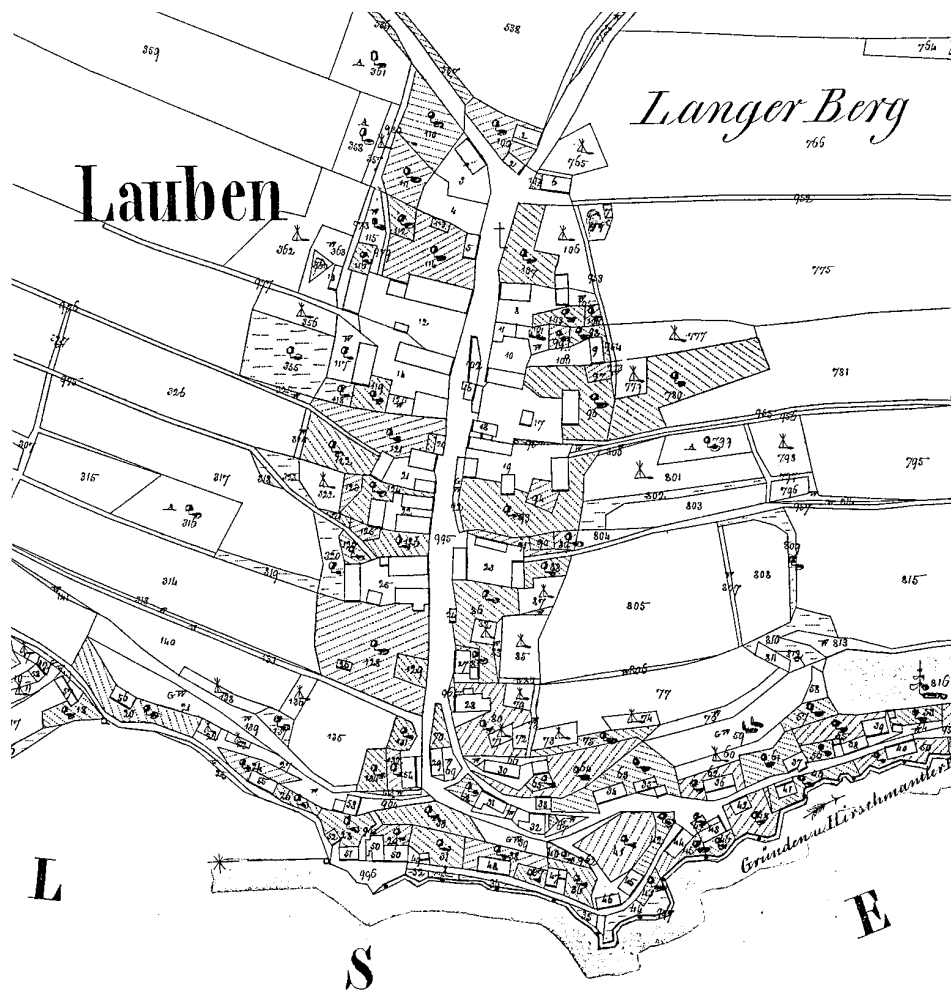
2) Profous A.: *Místní jména v Čechách*, sv. 2. (Ch - L), Praha 1949, s. 667, 685 dle SÚA, DD 23, fol. 132.

vedeno pro cca 10 usedlostí: jasné jsou čtyři lánové pruhy na východní straně návsi a snad týž nebo o málo větší počet na straně protější. Už ve středověku zřejmě došlo k racionálnímu odsazení jedné usedlosti (pozdější čp. 43) do osamocené západní polohy, kde se později vyvinula větší samostatná sídelní enkláva Tobolka.

Použitý typ zakládacího schématu, který je dosud (resp. s pomocí starší katastrální mapy) velmi dobře patrný, je jedním z typů, užívaných v některých oblastech Čech zřejmě běžně pro středověké vesnice, vysazené nebo přeměněné podle zákupného práva. Zajímavé ale je, že právě tato varianta sloučení návsiho a lánového půdorysu není na Českolipsku nebo dokonce v severních Čechách nijak běžná - v bližším okolí byla uplatněna vlastně jenom u vesnic, zakládaných v souvislosti s plánitou přeměnou zázemí královského hradu Bezděz.

Už ve středověku došlo k určitému diferencování struktury usedlostí a oddělování více či méně samostatných menších usedlostí a chalup (jistě i v souvislosti s postupnou kultivací další půdy mimo původní zakládací schéma), protože berní rula v polovině 17. století už zachycuje dvojnásobek sídelních jednotek oproti předpokládanému původnímu stavu, a to ve zhruba rovnoměrném dělení na tři obvyklé sociální skupiny. Identifikace jejich umístění podle pozdějších popisných čísel ukazuje, že už tehdy existovaly nejen menší usedlosti na návsi, ale započalo i osazování přilehlého jižního údolního svahu chalupami.

Podle tradice byla vesnice za husitských válek zničena a obnovena až na konci 15. století. Dostala se do majetku cisterciáckého probošství v České Lípě, které tehdy bylo spojeno s tamnější farou. Loubí zůstalo samostatným alodním statkem, patřícím českolipskému probošství (po Bílé Hoře připadlému cisterciákům v Plasech) až do zrušení plaského kláštera roku 1786. Malý statek Loubí připadl potom Náboženskému fondu, od něhož byl v roce 1794 zakoupen Michaellem Karlem hrabětem Kounicem a připojen k jeho českolipskému panství.³⁾ Značná vzdálenost obce od nejbližších městských středisek (tedy od Dubé i od České Lípy) způsobila, že vůči panství i okolí bylo zřejmě Loubí vždy poměrně samostatnou obcí. Na základě neobvyklé existence zdejšího cechu se lze dokonce domnívat, že zde snad byla i určitá snaha docílit, aby se obec stala městečkem - jen

Obr. 2: Jádru Loubí na mapě stabilního katastru z r. 1843 (Ústřední archiv zeměměřičství a katastru, Praha).

těžko lze totiž hledat obdobu existence cechu v takto malé vesnici.

DŘEVĚNÁ VÝSTAVBA DO PŘELOMU 18. A 19. STOLETÍ

Tak jako jinde byl i sídelní vývoj v Loubí v 17. a 18. století ve znamení nárůstu počtu chudších chalup. Od berní ruly do tereziánského katastru jich přibýlo 14 a do závěru 18. století dalších téměř 20, opět zejména v jižní svazité části obce, dole v údolí při cestě a také v osadě Tobolka. Největší usedlostí bylo čp. 1, kde začal (jistě z tohoto důvodu) roku 1770 nebo 71 okruh dodnes dochovaného prvního číslování domů. Přidělených prvních čísel bylo 51, takže škola na návsi, které bylo teprve později přiděleno hned následující popisné číslo 52, tehdy zřejmě ještě nestála.

Představu o tradičních dřevěných stavbách z 18. století můžeme vytvářet podle dochovaných objektů nebo jejich částí v místě i okolí, a doplňovat ji údaji písemných pramenů. Tradice dřevěné výstavby byla na tomto území velmi silná a lze se domnívat, že její konec přineslo opravdu až guberniální nařízení z roku 1816, zakazující další budování dřevěných staveb.

Jedním ze zajímavých písemných materiálů, pořízených v souvislosti s požárem obce roku 1843, jsou stručné, ale výstižné charakteristiky vyhořelých domů. Ty nám umožňují dosti dobrou rámcovou představu o budovách předcházejícího období z hlediska řešení půdorysu, vertikální

3) SOA Děčín, Vs Česká Lípa, kt. 746; ANM, Eichlerova sbírka, sg. G/546; SÚA, ZS, sg. VII A 1088, př. 95/IV, kt. 2045; Hantschel F.: *Heimatskunde des politischen Bezirkes B. Leipa*, Česká Lípa 1911, s. 841.

ho a také materiálového uspořádání. Domy měly zřejmě většinou dispozici tzv. smíšeného typu, ale vyskytoval se i typ chlívni a naopak také komorový. Domy byly převážně dřevěné, snad z větší části roubené (i když hrázdění v patrech se jistě vyskytovalo také - viz čp. 57) a byly zřejmě kompletně patrové i v kategorii chalup (alespoň na návsí).

Běžnou součástí domů 18. století v severních Čechách byly dřevěné, resp. dřevohliněné komíny či spíše dymníky. Soupis dřevěných komínů, pořízený pro bývalý litoměřický kraj v roce 1842, tedy shodou okolností „v předvečer“ katastrofálního požáru obce (který nicméně nevznikl kvůli dřevěnému komínu), zachytil ve vsi ještě 23 dřevěných komínů. Doklady jejich někdejší existence ostatně jsou, resp. byly zjištělné prakticky ve všech dochovaných domech z tohoto období (chalupa čp. 20, dokonce dva ve starším roubeném domě usedlosti čp. 46).

Dobrou informaci o materiálové charakteristice zástavby (alespoň v požárem nezasažené části obce) poskytuje mapa stabilního katastru, zejména když víme, že i pod červenou barvou se často „skrývala“ zástavba do značné míry dřevěná. Loubí bylo skutečně na začátku 19. století v podstatě kompletně dřevěné (byť samozřejmě se značným podílem izolační hliněné mazaniny).

Z dokladů tradiční dřevěné výstavby tohoto období se nezachovalo příliš mnoho, ale jsou tu přinejmenším vzorky obytných (nikoli hospodářských) staveb ve všech sociálních kategoriích od domu velké usedlosti (čp. 43) až po chalupu (čp. 20). Pokud zahrneme k těmto stavbám i závěr období tradiční výstavby na přelomu 18. a 19. století, přibude sem i téměř kompletně dochovaná a zvlášť náročně provedená stavba domu malé usedlosti čp. 57.

Užitečnost tehdejších legislativních snah o zamezení dřevěné výstavby zejména z protipožárních důvodů příznačně dokumentuje osud tehdy v obci vlastně první a (až do roku 1835, kdy byla postavena nová škola čp. 59) jediné zděné stavby - stodoly v usedlosti čp. 1, která požáru jako jediná stavba v zasaženém pásmu odolala, přestože stála v těsné blízkosti jeho ohniska.

POŽÁR VESNICE ROKU 1843

Ve středu 29. března 1843 vypukl v půl deváté večer ve stodole usedlosti čp. 51 na západní straně návsi požár, který zcela změnil tvářnost celé horní části vesnice - shořelo čp. 51 a usedlosti, chalupy a domky čp. 1 - 9, tedy severní polovina západní strany návsi, severní uzávěr návsi s chalupami čp. 5 a 6 a severní část východní návěsí fronty (čp. 7 - 9). Rozšíření požáru na zástavbu směrem k jihu se podařilo zabránit, a to zřejmě i snahou zbavit ohrožené stavby, u nichž byl nějaký čas na přípravu obrany před blížícím se ohněm, těch jejich částí, na kterých se oheň mohl zachytit nejdříve.

O této zajímavé okolnosti nás informují poznámky v situačním plánu stavebních změn po požáru - u domů čp. 10 a čp. 11 jsou připsány poznámky o stržených střeších (*Dachung blos abgedeckt*).⁴⁾ To bezpochyby znamená, že se na těchto objektech zřejmě v rychlosti strhávala krytina (jistě včetně laťování). Tím se současně dotvrzuje smysl důkladného mazaninového pokryvu podlahy na půdách: kromě tepelné izolace tvořila tato vrstva jakýsi protipožární

štít, chránící spodní podlaží před ohněm, který přicházel zvenčí a shora, přes tradiční spalnou krytinu.

Podle vyčíslení škod vrchnostenským inženýrem Franzem Němečkem z 1. dubna 1843 představovaly celkové škody na budovách 5686 zl. 30 kr. ⁵/₁₂ d. a se započtením i zničené úrody pak částku 12 408 zl. 2 kr. konvenční měny. Na informaci o vyčíslení škod třetí den po požáru i na údajích o následujících administrativních činnostech stojí za pozornost operativnost, s jakou tehdejší úřednická mašinerie zvládala úkoly, které pro ni rozhodně nebyly rutinní - požár vesnice s následnou urbanistickou studií úprav zástavby, organizace a distribuce pomoci, a zejména řádné zabezpečení stavebního řízení včetně projektové dokumentace na všechny novostavby ve stěží uověřitelných termínech jsou hodny obdivu.

Do Loubí přišla obvyklá pomoc z blízkých vesnic i z některých cizích panství, a to zprvu především potravinová (chléb, obilí, píce) spolu s pracovními silami. Finanční sbírka pro pohořelé vynesla celkem 1963 zl. 32 ¹/₂ kr. vídeňské měny (cca 16 % celkových škod), přičemž z celé částky přispělo 750 zlatými panství a 250 zlatými privátní pokladna Ludvíka hraběte Kounice.

ZDĚNÁ KLASICISTNÍ OBNOVA OBCE

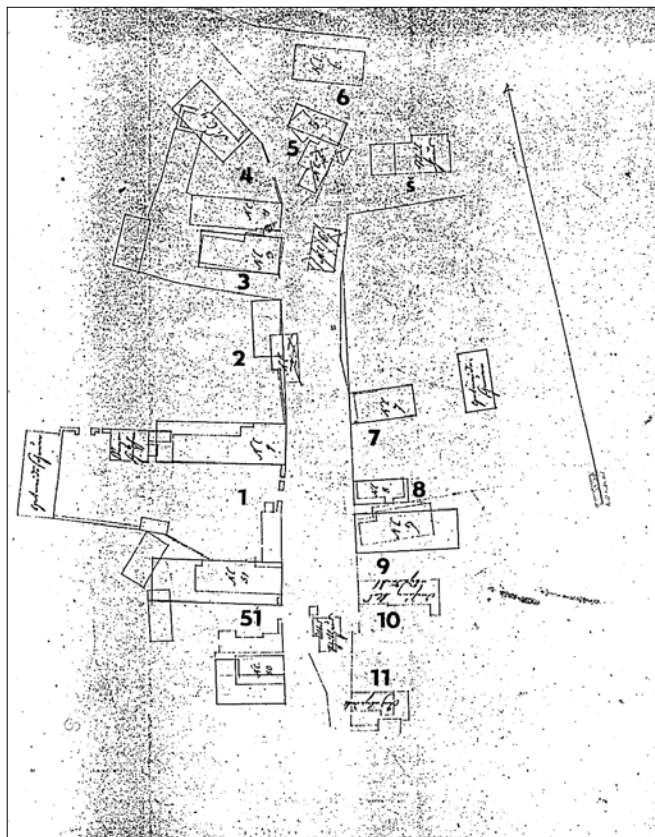
Rok 1843 byl pro Loubí skutečně dramatický, protože v jeho průběhu proběhlo v obci také terénní měření pro pořízení mapy stabilního katastru. Mapový záznam dále doplňuje informace o tehdejšímu stavu zástavby a zejména o počátku obnovovacích prací. Na mapě je totiž dobře patrná situace někdy nepříliš dlouho po požáru, protože jsou tu ve vyhořelé části obce jak úplné nebo částečné obrysy starých budov (čp. 4), tak prázdná místa objektů zcela odkližených (čp. 9) a v některých případech už zřejmě obrysy rostoucích novostaveb (čp. 1 - největší dům nejbohatšího stavebníka a rychtáře). Mapa ale už respektuje situační změny některých objektů, provedené po požáru, které můžeme konfrontovat s dochovaným podrobnějším situačním plánem zasažené části obce (chalupy čp. 2, 5 a 6). Původnější indikační skica mapy stabilního katastru je v případě Loubí (jako ostatně dosti často) zdrojem informací spíše pro další období, protože v ní jsou dokreslené stavby, vzniklé zhruba v průběhu následujících patnácti let: jsou tu ve své zděné přestavbě už i domy čp. 3, 9 a 12, ale o něco později přezděné domy v usedlostech čp. 46 a 48 tu mají ještě své dřevěné předchůdce.

Velmi brzy po požáru se rozvinula stavební obnova.⁵⁾ O stavební kámen z hory Vlhošť bylo požádáno libešické panství. Na základě požadavku krajského úřadu byl 1. května 1843 pořízen jakýsi regulační plán, který vypracoval vrchnostenský stavitel František Němeček, jinak dohlížející na veškeré stavební dění na panství.

Na základě tohoto regulačního plánu byla čp. 2, 5 a 6 přeložena na jiné místo a poměry mezi čp. 8 a 9 měly být řešeny na základě zvláštní smlouvy. 25. května 1843 proběhlo komisionální jednání o domech čp. 1, 4, 6, 7, 8, 9 a 51; 14. června 1843 pak o domech čp. 2, 5 a 6. Paralelně probíhalo i dodatečné schvalování krajským úřadem, který obdržel od novozámeckého panství 20. září regulační plán,

4) Viz SOA Děčín, Vs Česká Lípa, kt. 252, plán 12.

5) Znovuvýstavbu domu na základě trhových knih prakticky můžeme sledovat jen u čp. 51, kde došlo záhy k odprodeji domu a kde byly zachyceny dluhy majitele.

Obr. 3: „Regulační plán“ s vyznačenými změnami zástavby v obci Loubí po požáru roku 1843: Situationsplan der am 29te März 1843 abgebrannten Wohn- und Wirtschaftsgebäude im Dorfe Lauben, s. d., vrchnostenský inženýr Němeček, graf. měřítko vídeňské sáhy (SOBA Děčín, Vs Česká Lípa, kt. 252, plán 12). Dílčí korekce v situaci objektů jsou zakresleny překrytím tečkovaného obrysu staré parcely a plné čáry nového objektu, u výraznějších posunů (chalupy čp. 2, 5 a 6) byly staré parcely přeškrtnuty. Pro usnadnění orientace připsána větší popisná čísla (1-11, 51, š - škola) a plán otočen severem nahoru.

který přesně o měsíc později vrátil schválený na panství.⁶⁾

Domy i hospodářské stavby stavěné po požáru dobře ilustrují tehdejší vyvrcholení procesu přechodu ke zcela (alespoň napohled) zděným stavbám. Zdivo se provádělo z tesaných pískovcových kvádrů, a to zejména ve sklepech, na soklech a hlavních armaturách. Z pískovce se - stejně jako v rozsáhlé severočeské oblasti - tesala ostění dveří, hlavně vstupních, a některých oken, a vlastně u všech oken parapetní desky. Poměrně vysoký byl podíl cihel, a to kromě klenb i ve zdivu, zejména v patrech. Důvodem bylo operativní zřízení dvou cihelen (v čp. 1 a 7), které byly později opět zrušeny. Klenby, jimiž byly s výjimkou světnic v čele dispozice vybaveny vždy celé přízemky, se prováděly výhradně jako plackové, a to ve stupnici od klasického vzdutého provedení až k pozdním ploším tvarům s přízedními pasy. Díky jim a konfrontaci s dochovanými projekty můžeme pracovní seřadit následnost provedení dochovaných staveb: zcela v duchu přestavby vyhořelé skupiny domů byl ještě proveden dům čp. 12, zatímco stavba domu čp. 46 vykazuje rysy o něco pozdější. Nejmladší, i s výraznými prvky netradičního dispozičního řešení, se jeví stavba domu čp. 60 a zčásti i podélně situovaného domu v čp. 3 (v tomto případě ale kvůli užší parcele a umístění tanečního sálu). Posledně jmenovaný dům byl ostatně regulačním

plánem z roku 1843 navržen jinak, v tradiční hloubkové orientaci jako jeho shořelý předchůdce.

Stropy v nových zděných stavbách byly samozřejmě nadále trámové, ale opatřené nespalnými omítkovými, resp. mazaninovými podhledy (přičemž pro uchycení mazaniny se často užívala tyčovina, omotaná slaměnými povřísky). Krovny, zejména náročněji provedené u větších domů, byly vesměs typově vlastně barokní, s ležatými stolicemi. Důvodem pro použití této konstrukce byl jistě i zisk zcela volného podkrovního prostoru, který se užíval pro první fázi sušení chmele, jak napovídají i typické dlouhé a nízké vikýře. Krytina nových staveb byla jistě vesměs z pálených tašek.

Téměř typové používání smíšené komorové - chlévní dispozice opakuje, jak víme díky popisům shořelých domů, dispozici užívanou již dříve. V této souvislosti jsou zajímavé také realizace chalup, provedených jako patrové oproti projektům, jimiž jsou navrženy jako přízemní: dělo se tak zřejmě v případech, kdy patrová byla už starší chalupa, zničená požárem.

Typickým materiálem pro stavbu stodol v 1. polovině 19. století byly pískovcové kvádry. Podélné stěny byly ukončeny jednoduchou, ale výraznou fabionovou římsou. U klenutých vjezdů (které byly stavebně náročnější a vyžadovaly větší výšku stěn) byla kamenná římsa průběžná (v čp. 1, 1830), u rovných trámových překladů se zpracoval do průběžného fabionového profilu vnější trám překladu (čp. 4, 7 a 51 - 1843). Použití lomového pískovce na zdivo (při zachování kvádrových armatur) nastupuje až po polovině století (čp. 12). Tato kombinace, která je v okolí velmi charakteristická i na domech, se v Loubí prakticky neuplatnila jednak pro snadnější dostupnost cihel, a také proto, že po polovině století se tu už stavělo jen málo (chalupy čp. 26 a 60, dům v usedlosti čp. 46, stodola v čp. 12).

Soubor velkých zděných klasicistních objektů, postavených ve vesnici po roce 1843, patří k nejpozoruhodnějším souborům těchto staveb nejen v severních Čechách. Tato architektura se totiž uplatňovala i v jiných částech českého venkova, a to zejména tam, kde už předtím, ve starší etapě dřevěné výstavby, dospěla místní tvorba k patrové výstavbě domů alespoň ve velkých usedlostech. Zajímavé je, že navzdory poměrně krátké tradici vesnické zděné stavby v té době jsou to objekty zcela vyzrálé, a to hned z několika hledisek. Jsou především jednotné ve svém perfektním a náročném konstrukčním provedení, jehož tvrdou zkouškou jsou shodou okolností nedávné a současné osudy právě dvou nejceněnějších domů v Loubí. Domy jsou pozoruhodné i do značné míry jednotným vnějším ztvárněním, které v některých ohledech ještě čerpá z principů barokní architektury (symetrické členění a komponování dlouhých průčelí, některé štukové výzdobné prvky), ale z větší části je poplatné výrazu zcela soudobých staveb klasicistních. Z tehdejší architektury byla pro tuto vesnickou tvorbu nejvíce inspirativní ona výrazově jednoduchá „erární“ tvorba, uplatňovaná zejména na početné produkci veřejných staveb, projektovaných už většinou jednotně odborně vzdělávanými projektanty. V severočeském regionu nemůžeme nevzpomenout na stavbu tereziánské pevnosti, resp. právě dokončenou stavbu města Terezína, která byla pro zdejší venkovské stavební řemeslo bezpochyby velkou školou a inspirací, protože stavebně konstrukční i tvaroslovná charakteristika této architektury je velmi blízká. „Načasování“

6) SOA Děčín, Vs Česká Lípa, kt. 252.

PAMÁTKOVÉ HODNOCENÍ ZÁSTAVBY

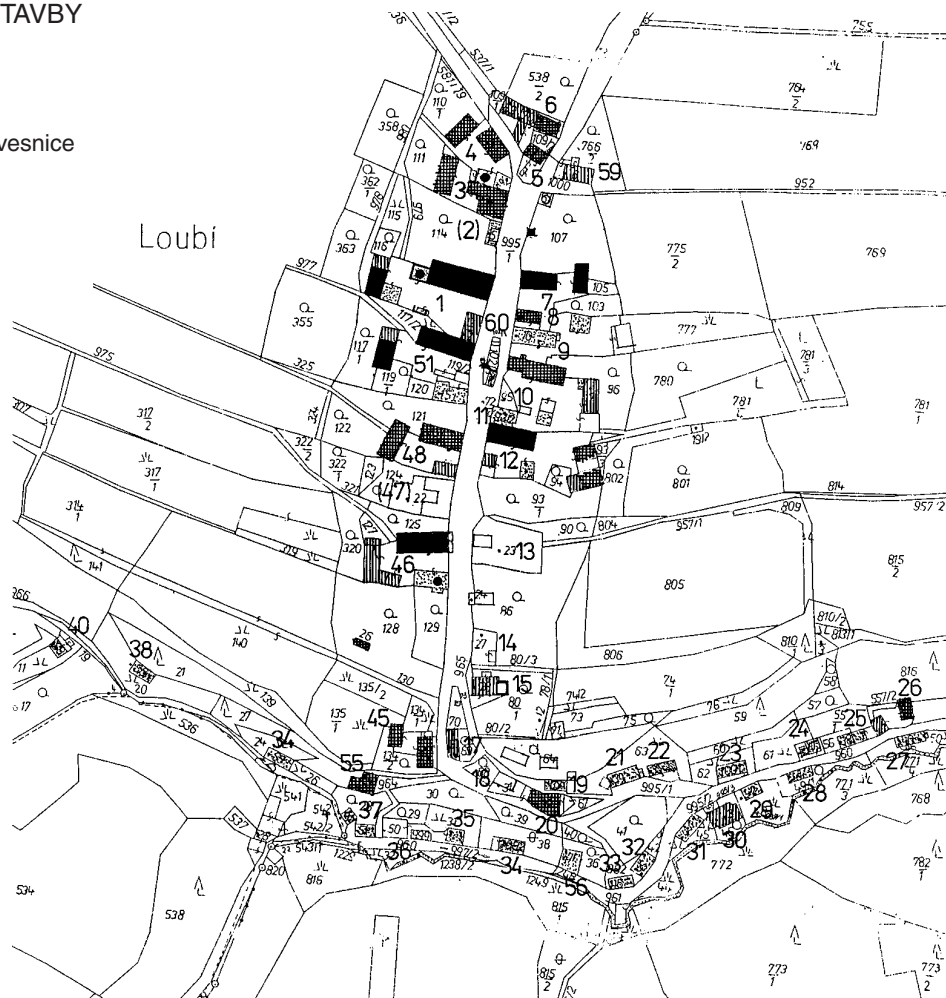
Objekty

- památkově velmi hodnotné
- památkově hodnotné
- dotvářející tradiční prostředí vesnice
- ostatní
- zaniklé
- drobné objekty, sklepy
- ohradní zdi, brány, vjezdy

požáru v Loubí je zajímavé pro dochovaný soubor staveb i proto, že právě před polovinou století dospěla tato architektura na vesnici k jakémusi vrcholu - krátce nato (jak je patrné i na objektech, stavěných v této skupině jako poslední) už se mění klasicistní konstrukční aparát, ve kterém dominovalo užití placových kleneb, a také vnější utváření začíná přejímat jiné, historizující prvky.

Vysoce pozoruhodný je naproti tomu fakt, že pod překryvem pro zdejší vesnici zcela netradičního, a vlastně administrativně a legislativně vnuceného materiálového řešení zůstalo ve zděných klasicistních novostavbách vlastně nedotčeno tradiční řešení typologické. Je to patrné při srovnání s dochovanými staršími objekty v okolí, a přímo pro obec je to další shodou okolností potvrzeno písemnými zprávami o vyhořelých domech. Ty svědčí o dispozičním řešení, které bylo bezpochyby většinou zcela obdobného typu jako u novostaveb, stavěných po požáru. Dvojnásob pozoruhodné je to při vědomí skutečnosti, že obnova domů byla plánovitá, podložená rýsovanými projekty z rukou stavitelů, kteří se možná stavbami pro zemědělce ani kmenově nezabývali. Stejnorodost a vyzrállost projektovaných dispozic ale svědčí o tom, že buď dokázali profesionálně zdatně zpracovat požadavky stavebníků, nebo byla typologie této tvorby i z hlediska projekce už „zavedená“. Množství takovýchto staveb v regionu, zejména podobně náročných patrových domů pro relativně bohaté stavebníky - sedláky v sousedním úrodném Lito-měřicku, svědčí spíše pro druhou z uvedených možností. Ostatně nejen podle projektů pro Loubí už dnes víme, že složitě prokomponované dispozice těchto zděných a klenutých staveb opravdu ve velké míře vznikaly na rýsovacích prknech tehdejších projektantů.⁷⁾

Při hodnocení těchto staveb jako realizací projektovaných řešení je ještě třeba zmínit další pozoruhodnou skutečnost, a to při stavbách provedené odlišnosti oproti projektům. Jsou totiž vesměs pro vzhled staveb i jejich provoz lepší a výhodnější - změkčují a člení příliš dlouhá monotónní průčelí, kryjí arkádami důležité komunikace podobně, ja-

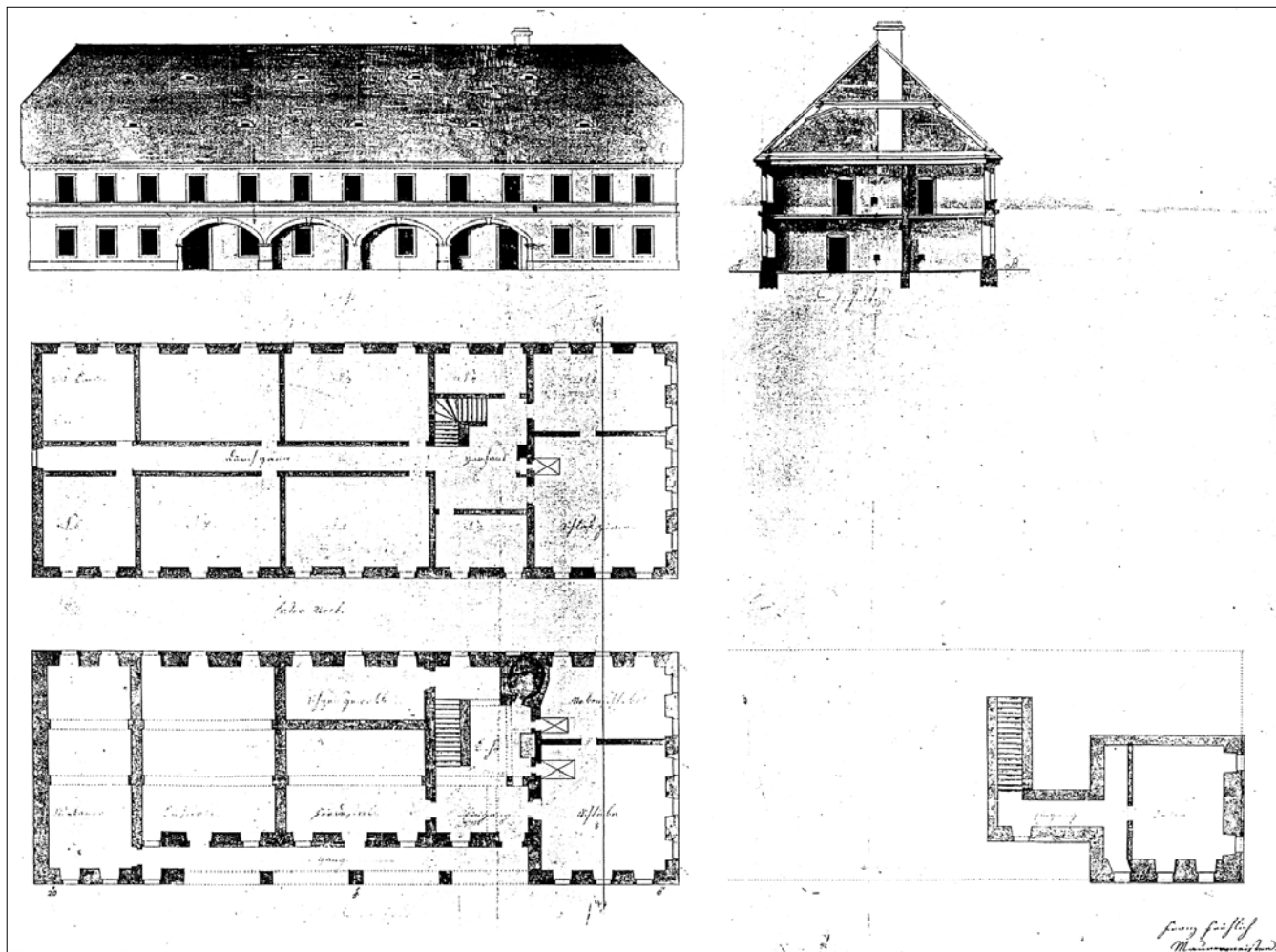
Obr. 4: Současná katastrální mapa jádra obce Loubí s architektonickým a památkovým hodnocením zástavby, s uvedením popisných čísel objektů.

ko to u starých dřevěných staveb činila trámová zápraží a pavlače. Nedá se ale asi říci, že tyto místně kontextuální odlišnosti v řešení způsobil nějaký zdejší „genius loci“. Užívaly se totiž dosti běžně na zmiňovaných soudobých stavbách pro vesnické stavebníky v regionu a jenom dále do- tvrzují tvořivou vyzrállost této tvorby na vesnici necelé půlstoletí poté, co začalo být zdejším stavebníkům i stavebním řemeslníkům vlastně vnucován jiné pojetí do značné míry asi proti jejich vůli.

NOVODOBÝ STAVEBNÍ VÝVOJ

Sidelně i stavebně obec zřejmě stagnovala až do 2. světové války. Po jejím skončení nastalo pro region typické období destrukcí, které se nevyhnulo ani některým mimořádně důkladným objektům ze skupiny, stavěné po požáru 1843: zbořeny byly nejen chalupy čp. 2 a 11, ale i dům v usedlosti čp. 9. Hrozba pokračování této tendence ostatně stále trvá, a to právě u nejcennějších objektů čp. 1 a 51. Od 80. let se k podílu rekreačně využívaných objektů začínají přidávat i novostavby chat a tzv. rekreačních domků, které se postupně objevují na místech, uvolněných novodobými demolicemi. Tyto stavby jsou bohužel svou velikostí i detailním řešením spíše karikaturami staré výstavby, než uvážlivými novými stavebními zásahy do pozoruhodného historického prostředí.

7) Ebel M., Škabrada J.: *Původní plánová dokumentace lidové architektury*, ČVUT Praha, 1996, zejm. s. 76 - 91.

Obr. 5: Louboř, projekt nové výstavby domu největší usedlosti čp.1: Plan... (?) den N. N. Bauergutts besitzer in Lauben No zur widererbauung des abgebrannten Wunhauses, s. d. (přelom dubna a května 1843), zednický mistr Franz Fröhlich, půdorysy sklepa, přízemí a 1. patra, pohled, řez (SOBA Děčín, Vs Česká Lípa, kt. 252, plán 7). Značení kleneb v přízemí je schématické, jenom pomocí dělicích pasů, dlouhá boční fasáda je členěná jenom odlišným rytmem okenních os, zdůrazněným ve střední části čtveřicí arkád, chránících hospodářskou komunikaci. Jasně je vyznačení otopného zařízení s velkou chlebovou pecí a ještě nepřímo vytápěnými kamny.

KATALOG VYBRANÝCH OBJEKTŮ

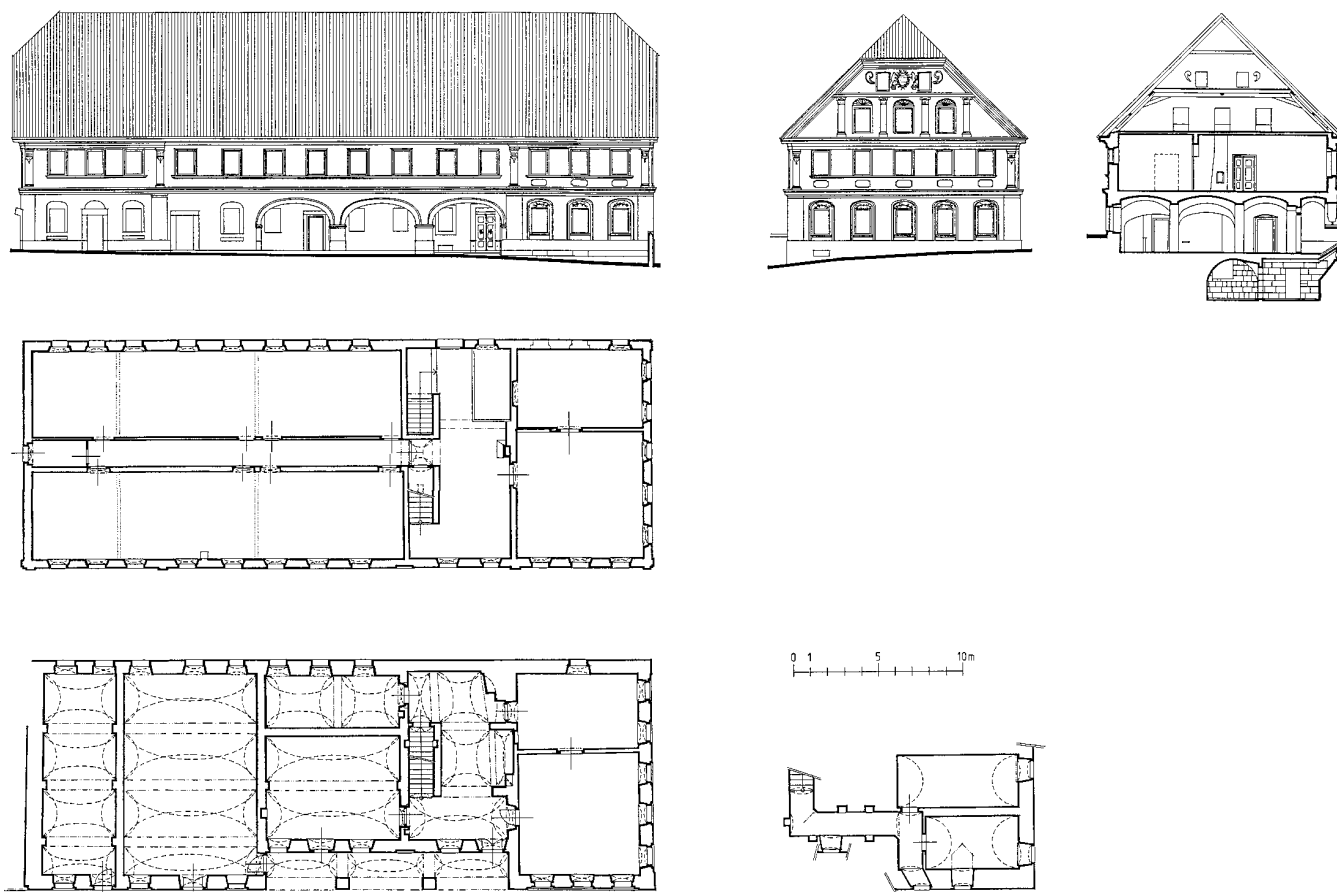
Trhové knihy pro vesnici Louboř postihují dějiny obce od konce třicetileté války, což je období zcela dostačující pro konfrontaci s dochovanou zástavbou. Prakticky do druhé poloviny 18. století nebyly vesnické nemovitosti prodávány za hotové peníze, ale na tzv. purkrechtní splátky.⁸⁾ Kvalitu domu v trhových smlouvách jednak ilustruje po odečtení jistého proměnného inflačního koeficientu cena nemovitosti, jednak i další údaje. Struktura zápisů je v celých Čechách proměnná. Pro Louboř mají klíčový význam údaje o tzv. výměncích, tj. o tom, co zůstane pro bydlení a případné hospodaření odstupujícím hospodáři. V naší obci byly výměnky velmi široce koncipovány a skládaly se z několika částí: samozřejmě byl pobyt v hlavní světnici (tuto zmínku jako zcela běžnou v katalogu již dále neuvádíme), místo na spaní (v případě nemoci bylo vymíněno právo přenést

postel do světnice), místa na ukládání osobních věcí a viktualii, místa pro privátní dobytek a často dlouhý výčet opatření potravinami. U jednotlivých objektů byla excerpována jen část dotýkající se stavební podstaty nemovitosti, zatímco na ostatní údaje nebyl brán zřetel.

Čp. 1 - sedlák

Dějiny: Podle berní ruly se jednalo o největší statek v obci. Jako výměnek je k roku 1657 připomínána horní světnička s vedlejší komorou a horní půda, k roku 1791 obytný pokoj a vpravo komora, k roku 1826 byt ve světnici nalevo, komora nad světnicí nalevo do zahrady, dolní světnička a komora vedle stáje a sklep pod světničkou. 29. března 1843 statek Wenzla Grundmanna vyhořel - shořelá budova měla v přepočtu 31,28 × 8,22 m a s patrem výšku 5,37 m; obsahovala obytnou světnici, přistavěnou vedlejší světnici s kuchyní, předstín s kuchyní, maštal a komoru, chlév a komoru na pici. Patrová sýpka o výšce 5,06 m měla délku 14,38 m a šířku 5,37 m, v přízemí byly dvě stáje a komora, v patře obytná světnice a dvě komory. Skody na budovách byly celkem vyčísleny na 1193 zl. 58 kr., celková škoda i s inventářem činila 1984 zl. 58 krejcarů. 12. května 1843 Wenzl Grundmann zažádal znovu o povolení stavět a k žádosti přiložil plán Franze Fröhliche. 25. května byl plán komisionálně posouzen a o den později bylo vydáno stavební povolení. 21. října 1843 Wenzl Grundmann ohlásil vrchnostenskému úřadu, že má tolik starostí se stavbou a ve svých věcech nemá pořádek, že nemůže dále zastávat rychtářský úřad. Roku 1849 prodal Wenzl Grundmann statek svému synu. Prodávající měl mít kromě běžného bezplatného bytu v hospodářské světnici a místa u kamen a za kamny místo vlevo u zadního okna pro stůl a jednu židli, výhradně komoru nad světničkou na spaní,

8) Byla stanovena celková cena nemovitosti, ze které kupec zaplatil v hotovosti jistou část a zbytek splácel v předem stanovených ročních splátkách nazývaných purkrechty či vejrušky. Přednost ve splácení měl věřitel, který měl nejdéle nezaplaceno a buď se kryl s bývalým majitelem či byl jeho dědic. Prodeje za hotovou částku byly obvyklé spíše ve městech a cena nemovitosti rapidně klesala, někdy i na polovinu. Vzhledem k tomu, že se s prodejem za hotovou částku v Louboř nesetkáváme, bylo možno do jisté míry abstrahovat od purkrechtních splátek.

Obr. 6: Loubí, současná dokumentace domu usedlosti čp.1 s dobře patrnými diferencemi oproti navrženému stavu: levá arkáda ustoupila prodlouženému chlévu, trojdielné členění podélného průčelí bylo zvýrazněno řízalíťovým řešením a přidáním pilastrů. V zaměření jsou tečkovaně doplněny příčky mezi komorami v patře, odstraněné při adaptaci domu na drůbežárnu Státního statku Dubá (zaměření Š. Klobouková, J. Masák, J. Pešta, T. Russe a G. Steinová, 1995; kresba J. Pešta 1996).

místo v kvelbu v zadním rohu o šíři 4 lokty a celý sklep u vchodu. Svobodná dcera prodávajícího měla zatím užívat světnici, místo u zadního okna na stůl a židli, spát měla v komoře nad světnicí a používat ve sklepě pod světnicí vlevo prostor o šíři 5 loktů. K roku 1864 je uváděn při statku obchod s chmelem.⁹⁾

Situace: Usedlost na západní straně návsi, která bezpochyby patřila ke středověkému jádru obce. Roku 1771 u ní začal okruh prvního číslování domů popisnými čísly, pravděpodobně jako u nejvýznamnějšího statku. Požár roku 1843 zničil patrový dům zřejmě komorově - chlévního typu dispozice (za předsíní s kuchyní je v popisu uvedena maštal a komora), patrovou hospodářskou budovu, která měla v patře obytnou světnici, ale nikoli stodolu: ta byla jako zděná postavena už 10 let před požárem. Nový zděný dům byl postaven podle dochovaného plánu Franze Fröhlicha jenom s malými úpravami (na dvorové straně v přízemí se třemi arkádami místo čtyř a v patře se čtrnácti osami, t. j. o jednu více, a s volnějším prostorem horní síně s poněkud odlišně řešenými schody). Podle dochovaného situačního plánu z roku 1843 stála zmíněná samostatná hospodářská budova podélně při návsi, tedy tam, kde byl později vestavěn dům čp. 60. Indikační skica i mapa stabilního katastru zachytily shodně 4, resp. 5 červeně značených objektů - dům, jeho užší prodloužení (snad zbytek staršího domu), stodolu, drobný hospodářský objekt proti domu a za stodolou v zahradě nevelký objekt s hliníkem - tedy cihelnu, zmiňovanou i v písemném protokolu, zřízenou jistě operativně k výrobě cihel pro novostavby v této usedlosti i na dalších stavbách.

Popis: Patrový zděný klasicistní dům se sedlovou střechou s valbičkami, situovaný na severní straně dvora kolmo k návsní frontě. Čelo do návsi je pětiosé, jižní dvorová strana má třináct os. Průčelí na po-

dezdvíčkách z pískovcových desek jsou výrazně členěna římsami (korunní římsa má deskový základ), pilastry, vpadlinami s půlelipsoidními záklenky u oken přízemí a na dvorovém průčelí téměř symetrickým trojdielným s arkádovým zápražím ve střední části přízemí. Nejbohatší je přední štít, lemovaný a dělený římsou, dole trojosý se čtyřmi pilastry s jónskými hlavicemi, nad okny s girlandovými štukovými závěsy a vějířovými motivy v oválných vpadlinách, v horní dvojosé části se dvěma kapkovitými otvory po stranách a uprostřed mezi okny s plechovou(?) nápisovou deskou, drženou dvěma stojícími štukovými lvy. Obě zadní průčelí mají členění zjednodušené, v horní části zadního štítu je po stranách středního okna symetrická dvojice esovitých průduchů.

Do síně se vstupuje dvoukřídlovými poškozenými klasicistními dveřmi hned na začátku arkádového zápraží. Půdorys domu je pětidielný, většinou ve dvoutraktovém uspořádání. Trojdielné přední jádro má smíšenou dispozici, protože za stáji je ze zadní části síně přístupná spízní komora. V čele domu je velká světnice (3 a 3 okna) a vedle ní menší světnice, obě s omítaným podhledem s dole odsazeným fabionem. Celý zbývající půdorys přízemí je klenutý plackami. Kuchyňská část síně má podobu velké niky, přiložené ke stěně světnice a otevřené do síně půlelipsoidním pasem, na jejíž klenbě bylo otevřené ústí komína. Velká chlebová pec byla v navazujícím zadním koutu síně. Sklep vyzděný z pískovcových kvádrů tvoří dva valeně klenuté prostory pod velkou světnicí, přístupné chodbou od schodů, které začínají v zadní části síně u vstupu do spízní komory. Na úpravu projektu (arkáda) ve čtvrtém půdorysném dílu s chlévem upomíná užší pole krajní klenby.

Příčné členění patra je opět pětidielné, odpovídající přízemí. V čele je rovněž dvojice obytných místností, a za nimi síň na celou šířku domu se schody. Tři zadní díly domu byly vyhrazeny komorám v trojtraktovém uspořádání se střední chodbou, přičemž příčné dělicí stěny byly zbořeny při novodobé úpravě na drůbežárnu. Krov má dvě úrovně hambalků (opět odlišně od projektu) a ve spodní části ležaté stolice, díky kterým je celý prostor volný. Za domem navazují trosky obvodového zdiva užšího objektu, ve kterých je sestup do valeně klenutého sklepa, vyzděného z hrubších kvádrů.

9) SÚA, TK, f. 1, č. 1843, Loubí č. 2; JK, no top. 2; SK, Ltm. 251, st. p. 12. E SOA Děčín, Vs Česká Lípa, Grundbuch 1661, fol. 1; OS ČL 88 (lit. B), fol. 100, 109; OS ČL 89 (lit. C), fol. 115; kt. 252. E SOKA Česká Lípa, Okresní soud Česká Lípa 90 (lit. D), fol. 11, 40; AO Loubí, i. č. 12, kt. 1.

Obr. 7: Loubí, a - celkový pohled na dům usedlosti čp. 1 z návsi, b - detail klasicistní výzdoby horní části jeho štítového průčelí z roku 1843.

Dvůr na západní straně uzavírá zděná stodola se sedlovou střechou s valbičkami, krytou poškozenou taškovou krytinou. Dispozice stodoly je trojdielná se středním průjezdným mlatem a dvěma dosti hlubokými pernami. Na jižní straně je mladší kolmé křídlo, které navazuje na stodolu směrem do dvora. Zdivo stodoly je z pískovcových kvádrů se svislými šterbinovými průduchy, na podélných stranách s fabionovými římsami, na štítových stěnách jenom s jednoduchým lemem. Vjezdy na mlat mají záklenky půlelipsoidového tvaru, provedené rovněž z režných kvádrů, a na bocích polodrážky pro osazení točnicových vrat. Štíty jsou cihlové, členěné vystupujícími pásy a omítané, s otvory tvaru šterbin, symetrických esíček a symetricky skloněných oválů. Vnitřní dělicí dřevěné konstrukce jsou odstraněny, vyřezány jsou i některé vazné trámy hambalkového krovu s ležatými stolicemi. Uprostřed vazného trámu, do kterého zasahoval jižní střední sloupek oddělující mlat, je vyřezán letopočet 1833 v rámečku, který má po stranách iniciály K a S (snad iniciály stavitele, protože držitelem usedlosti byl v té době Wenzl Grundmann). Ve střední části dvora proti domu jsou v ohradní zdi k čp. 51 patrné stopy členění a klenutí někdejšího hospodářského objektu.

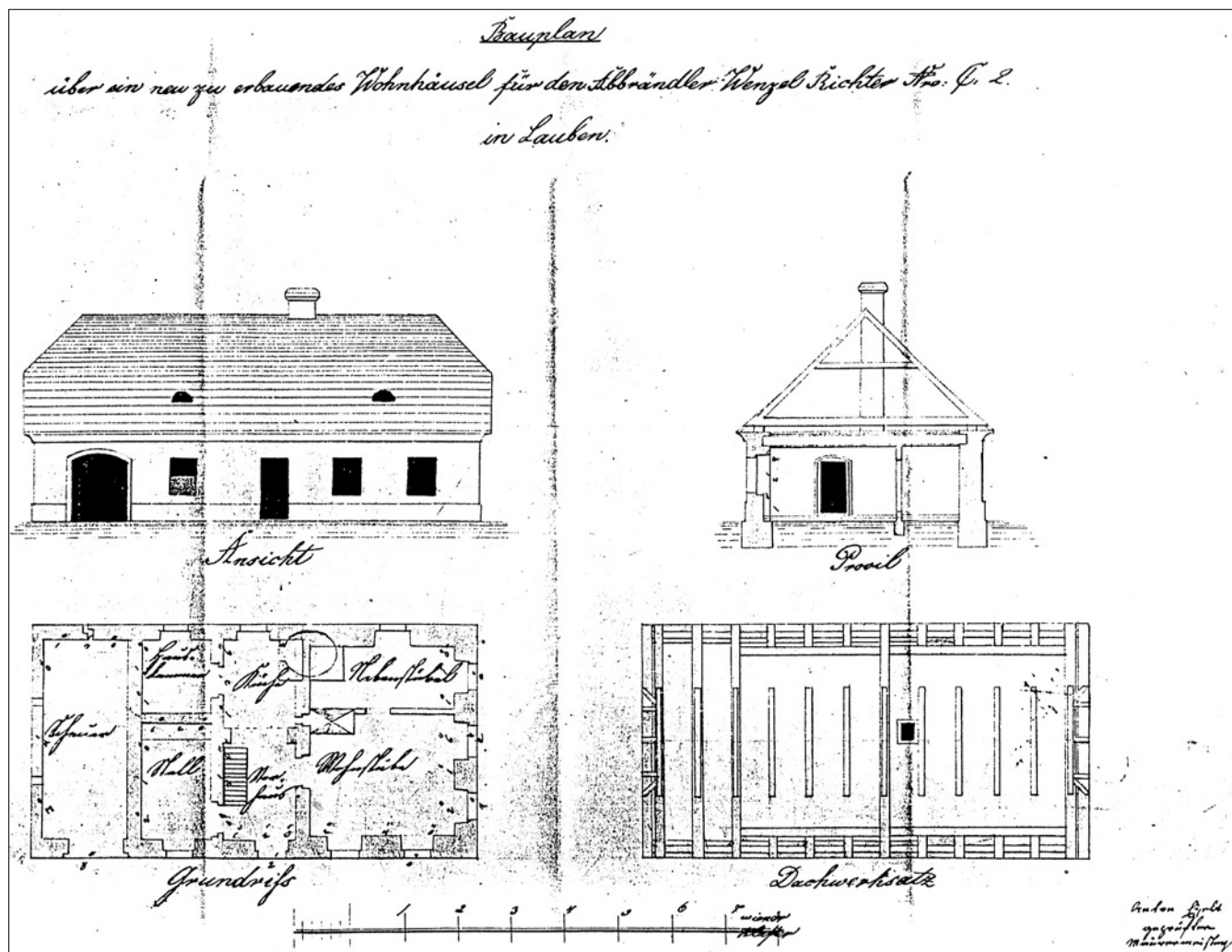
Datování: Nejstarší částí usedlosti je fragment užšího objektu se sklepem za domem, snad zbytek staršího domu z 18. století. Stodola je z roku 1833, dům je novostavba po požáru 1843. Z téže doby nebo o něco mladší jsou zbytky objektu proti domu ve dvoře, přístavba u stodoly je novodobá.

Hodnocení: Dům je největší a nejnáročněji provedená novostavba ze skupiny zděných klasicistních budov, stavěných po požáru roku 1843. Mimořádně hodnotný objekt, významný i možností konfrontace s dochovaným projektem. Obzvláště cenná je i datovaná, o něco starší stodola, provedená velmi náročným způsobem z pískovcových kvádrů. Obě stavby jsou dlouhodobě opuštěné, ohrožené devastacemi, s poškozenými střechami.

Obr. 8: Loubí, stodola v usedlosti čp. 1, postavená roku 1833, tedy 10 let před požárem, který vznikl v jejím těsném sousedství; a - detail kamenický precizně provedeného zdiva z pískovcových kvádrů s typickou fabionovou římsou nad půlelipsoidě klenutým vjezdem na mlat, s polodrážkami pro vratové sloupky i dosednutí obou křídel; b - detail datování na vazném trámu na jižní straně mlatu.

Obr. 9: Loubí, projekt na novou stavbu chalupy čp. 2: Bauplan über ein neu zu erbauendes Wohnhäusl für den Abbrändler Wenzel Richter Nro C 2 in Lauben, s. d. (1843), zednický mistr Anton Eisel, grafické měřítko vídeňské sáhy, půdorys, pohled, řez (SOBA Děčín, Vs Česká Lípa, kt. 252, plán 2). Pokud byl objekt (bohužel nedochovaný) postaven podle projektu a ve shodě s regulačním plánem z roku 1843, byla jeho čelní obytná strana směřována nevýhodně k severu a navíc do boční stěny domu sousední usedlosti čp. 3.

Čp. 2 - domkář

Domek vznikl až po třicetileté válce, ve fázi tereziánského katastru (1713) se uvádí jako „nový domkář“. První zápis v pozemkové knize je však až k roku 1774, kdy se objekt nadále uvádí rovněž jako nově postavený domkář, který se živil jako přádlák. 29. března 1843 domkář Wenzl Richter vyhořel - shořela jednak roubená patrová obytná budova o půdorysu v přepočtu $13,59 \times 5,37$ m a o výšce 5,01 m, která obsahovala světnici, předsíň s kuchyní a přistavěnou komoru (výčet místností ale odpovídá přízemní stavbě). Škody na budovách byly vyčísleny na 199 zl. 30 krejcarů. Celková škoda i s inventářem činila 309 zl. 30 krejcarů. Stavební komise 25. května 1843 rozhodla o přeložení domu; ke stavbě byl předložen plán podepsaný zednickým mistrem Antonem Eislem. 16. června 1843 bylo vydáno stavební povolení.¹⁰⁾

Zaniklá chalupa na západní straně návsi, mezi čp. 1 a 3, zachycená spolehlivě josefským katastrem, ale existující jako relativně samostatný objekt přinejmenším v době prvního číslování domů. Roubená stavba před požárem roku 1843 byla patrová (zřejmě s dispozicí komorového typu) a poněkud vysunutá do návsi. Zděná novostavba byla zřejmě provedena podle dochovaného projektu od Antona Eisela jako přízemní objekt čtyřdílné dispozice (trojdílné dvoutraktové jádro smíšeného typu s napojeným dílem stodůlky), s polovalbovou střechou na fabionových římsách. Chalupa stála podélně v návsi frontě, při hranici sousedního čp. 3 (podle novodobého svědectví byla opravdu přízemní).

Objekt byl po válce zbořen, na jeho místě byla postavena obecní váha, jejíž plošina se využívá po stanoviště pojezdů prodejny.

Čp. 3 - zahradník

Dějiny: Počátky domu nejsou zcela jasné, objekt existoval již před rokem 1748. V rámci výměnků je připomínána k roku 1766 bývalá komora na chleba (určená na spaní), dolní domovní komora a přes dvůr byla světnice s horní půdou na chmel; k roku 1804 výměnek ve světnici vlevo a komora vedle světničky (na spaní), do které měl hospodář nechat zhotovit dveře zvenku, na věci byla komora nad domovní komorou vedle schodů a domovní komora napravo. K roku 1831 byl jako výměnek uveden byt ve světnici, místo na sezení nalevo do silnice, na spaní komora vedle světničky nad domovní komorou a dále komora v domě vlevo do dvora, komora vedle schodů a sklep vlevo a chlévek pro svinu. 29. března 1843 dům zahradníka Bernarda Bradatsche vyhořel. Roubená obytná budova byla v přepočtu dlouhá 22,75 m a široká 7,59 m, s patrem vysoká 5,06 m obsahovala obytnou světnici, předsíň s kuchyní, 2 - komory, malý a velký chlév, dále předsíň a 3 komory v patře. Stodola s pernou a mlátou a kolnou měla půdorys $14,54 \times 7,59$ m a 3,16 m. Škody na budovách byly vyčísleny na 823 zl. 10 kr. a celková škoda i s inventářem činila 983 zl. 10 krejcarů. Obnova domu se poněkud pozdržela, 15. října 1843 výstavba domu ještě nezapočala, roku 1847 však již byl prodáván obnovený dům.¹¹⁾

Situace: Menší usedlost na severním konci západní strany návsi, která bezpochyby patřila ke středověkému jádru vesnice (původně možná jako jedna usedlost s čp. 4). Požárem roku 1843 byla poškozena do té míry, že na mapě stabilního katastru je její parcela zcela bez zástavby

10) SÚA, TK, fassé, i. č. 1843, Loubí č. 23; JK no top. 104; SK, Ltm 251, st. p. 5. – SOA Děčín, Vs Česká Lípa, OS ČL 88 (lit. B), fol. 549; kt. 252.

11) SÚA, JK, no top. 4; SK, Ltm. 251, st. p. 4. – SOA Děčín, Vs Česká Lípa, OS ČL 88 (lit. B), fol. 141, 142v, 146; OS ČL 89 (lit. C), fol. 137, 257; kt. 252; – SOA Česká Lípa, Okresní soud Česká Lípa 90 (lit. D), fol. 36, 36v, 38.

(byla posléze vkreslena do indikační skicy). Starší roubený patrový dům měl podle popisu smíšený nebo dokonce komorový typ dispozice. Situační plán zachytil starý dům na dosti úzké parcele kolmo k návsi, s volným vjezdem do dvora po jižní straně, s navrženou obdobnou situací novostavby.

Popis: Zděný patrový dům se sedlovou, na severní straně polovalbovou střechou je situován při návěsní linii podélně, s kolmým severním křídlem do dvora, které má na půdní nadezdívce nesymetrickou sedlovou střechu. V dispozici je ale patrná návaznost na starší řešení: v půdorysu je jádro domu vůči návsi kolmé, prostupující právě do dvorového křídla. Návěsní průčelí je nesymetricky rozdělené mírně vystupujícím rizalitem se štítem na větší čtyřosou severní část a menší část dvouosou, se stejně velkými obdélnými okny dělenými křížově nebo do „T“. Obě části průčelí mají vysoký sokl z pískovcových desek, pod okny v přízemí jsou stejné odstupněné tesané parapetní římsy. V rizalitu je dole půlelípově klenutý vjezd a v patře balkon na dvou tesaných konzolách (v době průzkumu bez zábradlí), se dvěma pilastry po stranách symetrické sestavy se středními dvoukřídlými dveřmi a dvěma postranními nikami, s bohatší římsou. Konzoly mají spodní čelo tvarované esovitě, s odstupněním. Ve štítu je v půlelípově zaklenuté nice reliéf s Nejsvětější Trojicí, rámovaný štukovými christologickými symboly.

Přední část průjezdu je zaklenutá plochou segmentovou klenbou se třemi obdélnými vpadlinami, na kterou navazuje trámový strop s hladkým fošnovým záklopem. Směrem do obytné části je v severní stěně průjezdu zazděné okno do světnice a do síně zazděný hladký masivní obdélný portál. Do obytné části domu se dnes vstupuje ze dvora, pod začátkem pavlače dvorního křídla. Úzký segmentově klenutý vstupní prostor odpovídá půdorysně dvěma dalším úzkým dílům na dvorní straně návěsního křídla, které byly koncipovány podobně jako arkádová zápraží - střední arkáda je vyústěním průjezdu a jižní byla později zazděna a osazena oknem.

Někdejší síň a kuchyně v severní obytné části přízemí jsou klenuté plackami, plackovou klenba je i ve třetím půdorysném dílu, který už je ve zmíněném dvorním křídle a vstupuje se do něj ze dvora pod pavlačí. Toto křídlo je ukončeno větším, rovněž ze dvora přístupným prostorem, který má trámový strop s průvlakem a sloupkem. Dvě tesané kamenné konzoly pavlače mají jednodušší zpracování než na návěsním průčelí, blíže „dřevěnému“ tvaru (spodní konec je oblý, opět s odstupněním), nad pavlačí je trámové zápraží. Pec je v kuchyni při severní stěně, zapojená do komunikačního uzlu se schody do sklepa a do patra. Sklepy tvoří sestava tří klenutých prostorů, z nichž dva větší mají půlelípově valené klenby z kvádrů. V patře jsou ve dvorním křídle další obytné místnosti a v uličním křídle nad průjezdem a v jižní části půdorysu někdejší hospodský sál. V jižní části návěsního křídla v přízemí byl snad chlév, přístupný také přímo z průjezdu dnes zazděným portálem.

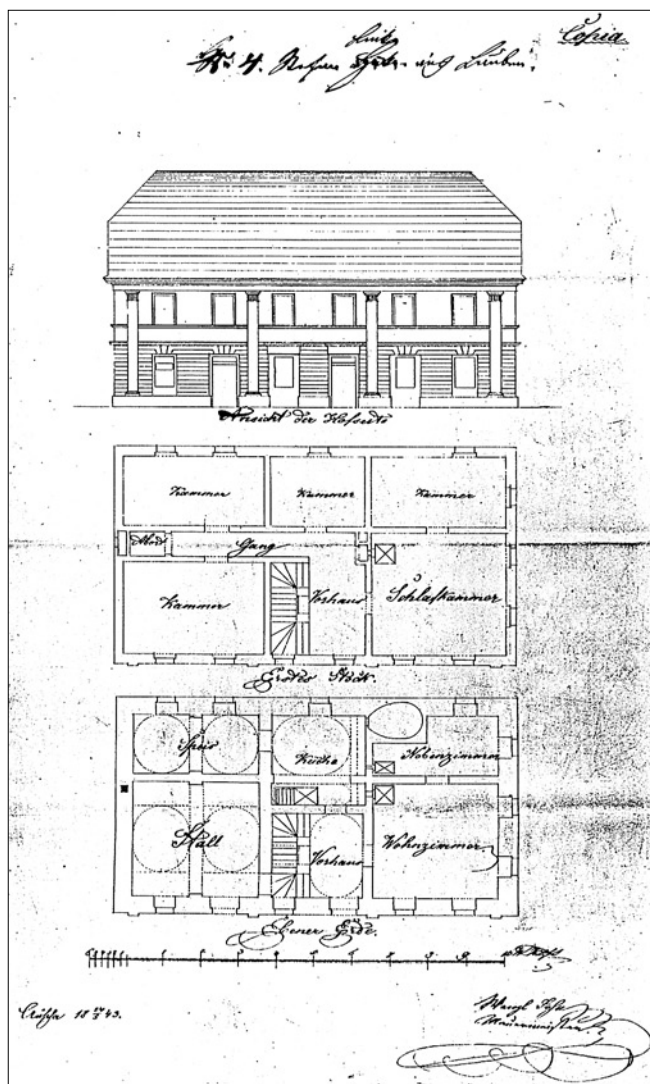
Dvůr uzavírá na západní straně velká zděná stodola se sedlovou střechou, se zdívkou z pískovcových kvádrů a s cihlovými štíty. Dispozice stodoly je čtyřdílná, s obvyklým trojdílným jádrem a čtvrtým dílem bývalé kolny na jižní straně. Na podélných stěnách jsou z kvádrů provedeny fabionové římsy, které pokračují v dřevěném provedení nad otvory vrat, které jsou nově upravené (na západní straně zazděné). Krov stodoly je hambalkový se dvěma stojatými stolicemi, ve štítech jsou průduchy tvaru svislých šterbín (dole) a nahoře okrouhlý otvor, lemovaný dvojicí symetricky zalomených šterbín, které se snad měly při omítání dotvořit do nějaké varianty esovitých či kapkovitých průduchů.

Datování: Dům i stodola byly postaveny zcela jistě po požáru roku 1843. Mladší jsou úpravy hlavně v obytných místnostech a jižním dílu přízemí (klenbičky do travers), novodobá je nadezdívková podoba střechy dvorního křídla a zazdívkový vjezd do stodole.

Hodnocení: Snad vzhledem k malé šířce parcely a záměru stavět hospodský sál byla stavba provedena oproti ostatním tehdejším stavením odlišně, jako první s tehdy progresivním podélným vykrytím celé návěsního průčelí usedlosti. Dům je obýván spíše trvale, a proto je více poznamenána novodobými úpravami. Hodnotný objekt s cenným průčelím.

Čp. 4 - zahradník

Dějiny: Počátky domu nejsou zcela jasné, dům však vznikl s jistotou dávno před rokem 1727. K roku 1753 je připomínána střední komora, k roku 1795 světnička přes dvůr. Před velkým požárem roku 1843 zde byla nově postavená světnice, horní pokoj a komora. Při samotném požáru vyhořela roubená budova s půdorysem 24,97 × 8,22 m a výškou 5,06 m, která obsahovala světnici, předsiň s kuchyní, světničku, 4 komory, v patře předsiň a 4 komory. Výměnek měl půdorys 9,8 × 4,74 m a výš-

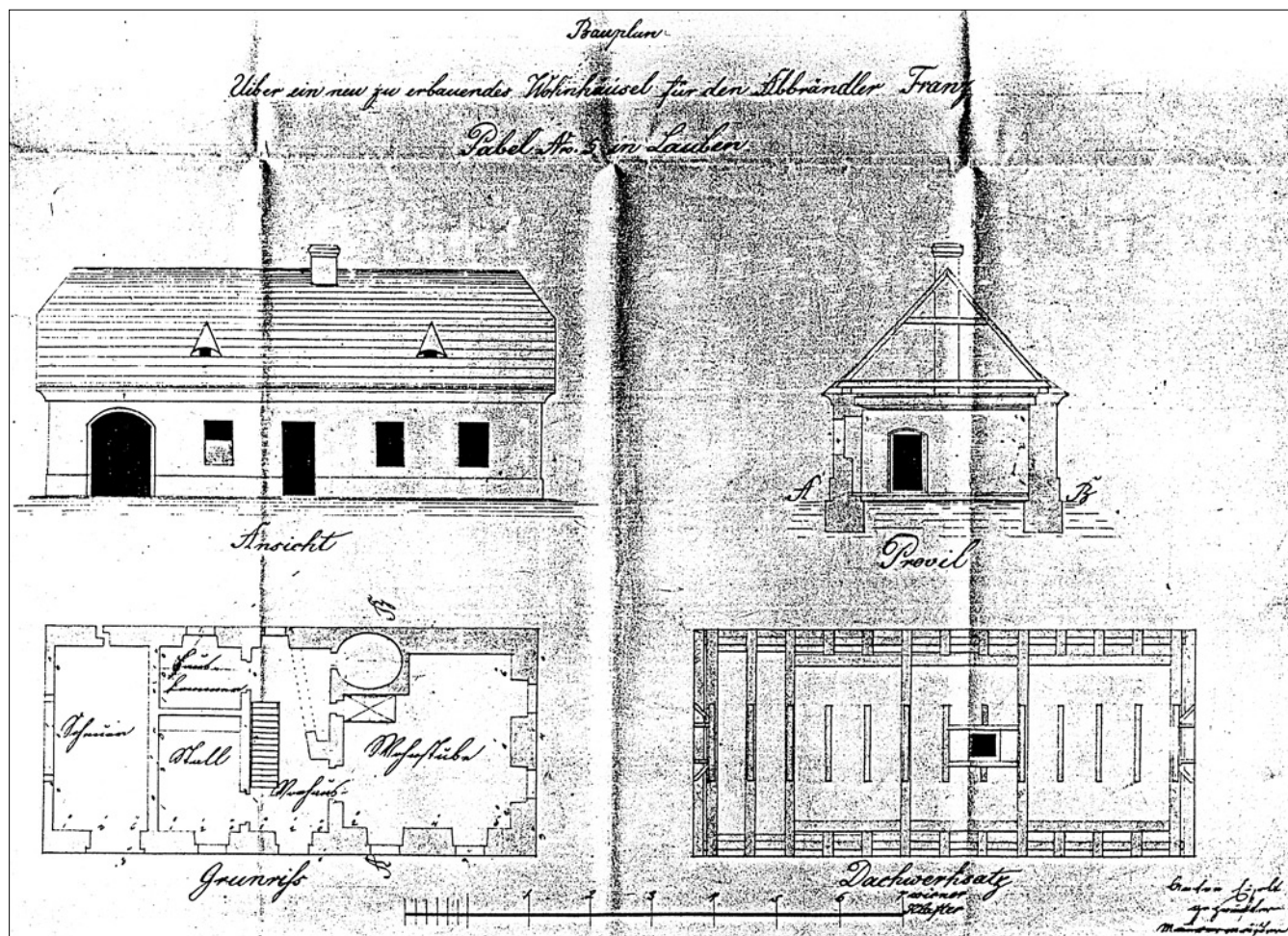

Obr. 10: Loubí, projekt novostavby domu menší usedlosti čp. 4: No 4 Stefan Linke aus Lauben, Copia, Ústě 14. 5. 1843, zednický mistr Wenzl Jahn, grafické měřítko vídeňské sáhy, půdorys přízemí a prvního patra, pohled (SO-bA Děčín, Vs Česká Lípa, kt. 252, plán 4). Na dochovaném objektu je zajímavé provedení velmi plochých plackových klenb s přízedními pasy, realizovaných oproti projektu nejen ve stáji.

ku 5,06 m, v přízemí byla stáj, komora, v patře roubená světnička, předsiň a komora. Stodola na obilí s jedním mlatem a pernou a s kolnou měla půdorys 17,07 × 7,59 m s výškou 3,16 m. Škody na budovách byly vyčísleny na 1096 zl. 16 kr.; celková škoda i s inventářem činila 1696 zl. 16 krejcarů. Majitel ihned požádal o stavbu obytné budovy, na což měl plán zednického mistra Wenzla Jahna (z Ústěku). 26. května 1843 bylo vydáno stavební povolení.¹²⁾

Situace: Malá usedlost na severním konci západní strany návsi, při cestě k Vlhosti. Patřila zřejmě ke středověkému jádru obce (snad spíše jako jedna usedlost s čp. 3), v písemných pramenech sledovatelná od začátku 18. století. Požár roku 1843 zlikvidoval tři objekty - patrový roubený dům určitě komorového typu, menší patrové stavení s chlévy a výměnkářskou světničkou v patře a stodolu. Situace těchto staveb je zřejmá ze situačního plánu, přičemž je zajímavé, že dům, stojící kolmo k linii návsi, měl vstupní dvorní stranu obrácenou velmi nevýhodně k severu (hypoteticky by tato parcela odpovídala domu někdejší jedné usedlosti na místech čp. 3 a 4, přístupnému ale z jižní strany). Situování domu bylo do té míry nevhodné, že bylo zastavovacím plánem z roku 1843 navrženo jeho přemístění zhruba do situace budovy s výměnkem, které pak bylo realizováno podle projektu Wenzla Jahna, který se dochoval. Indikační skica mapy stabilního katastru zachycuje parcelu domu prázdnou

12) SÚA, TK, JK no top. 6; SK, Ltm 251, st. p. 3. - SOA Děčín, Vs Česká Lípa, Grundbuch 1661, fol. 178; OS ČL 88 (lit. B), fol. 155, 159, 162; OS ČL 89 (lit. C), fol. 215, 217v; kt. 252.

Obr. 11: Loubí, projekt na stavbu přemístěné chalupy čp. 5: Bauplan über ein neu zu erbauendes Wohnhäusel für den Abbrändler Franz Pabel Nro 5 in Lauben, s. d. (1843), zednický mistr Anton Eiselt, grafické měřítko vídeňské sáhy, půdorys přízemí, pohled, řez, vazba (SObA Děčín, Vs Česká Lípa, kt. 252, plán 8).

a výměnek zřejmě dosud stojí, čistopis mapy už má na tomto místě obrys nového širšího domu, ale dosud tu není stodola (byla posléze vkreslena do indikační skicy). Zajímavé je, že z textu trhové a výměnkářské smlouvy z května roku 1843, tedy krátce po požáru a právě ve dnech stavebního řízení o novostavbě, se tehdejší mimořádná situace vcelku nepozná.

Popis: Zděný patrový dům se sedlovou střechou s valbičkami na výrazné římse s deskovým základem, s taškovou krytinou. Průčelí s novými okny je členěno vystupujícími svislými pásy, které jsou zbytkem původního projektovaného členění fasády. Dispozice domu je trojdílná dvoutraktová smíšeného typu, realizovaná oproti projektu zřejmě jenom s malými úpravami. Za vstupní síní je kuchyně,klenutá podobně jako síň velmi plochou plackou s širokými přízedními pasy (diference oproti projektu). Odvod kouře z nepřímého vytápění obou obytných místností v čele domu (včetně pece, vsunuté do světničky) byl ještě do otevřeného ústí komína, odděleného od kuchyně pasem. Za vstupem do kuchyně, pod samostatným úzkým klenutým polem, byla zakreslena novinka - sporák, z něhož se ale kouř musel dostat přes polovinu kuchyně do společného komína. Ve třetím půdorysném dílu byla v zadním traktu spížní komora, přístupná z kuchyně, a vpředu chlév, oba prostory s dvojicí placek. V patře byla obytná místnost (vytápěná kamny ze síně) jenom nad světnicí, ostatní prostory fungovaly jako nevytápěné komory. V zadním dílu patra byla dispozice komor trojtraktová se střední chodbou, na jejímž konci byl záchod (jeho odpadová šachta je zakreslena ve zdi přízemí).

Trvale obývaný dům je poznamenán novodobými úpravami zjednodušujícího charakteru, které postihly zejména průčelí, výplně vnitřních otvorů i některé prostory (příčky ve chlévě), a také zvětšily jeho obytnou kapacitu (druhý komín).

Stodola, uzavírající dvůr za domem, je zděná z pískovcových kvádrů, pětídílná se dvěma mlaty, s krovem se stojatými stolicemi a vikýři ve tvaru volských ok. Proti domu, tedy na parcele původního domu usedlosti, jsou drobné hospodářské objekty s jedním valeně klenutým skle-

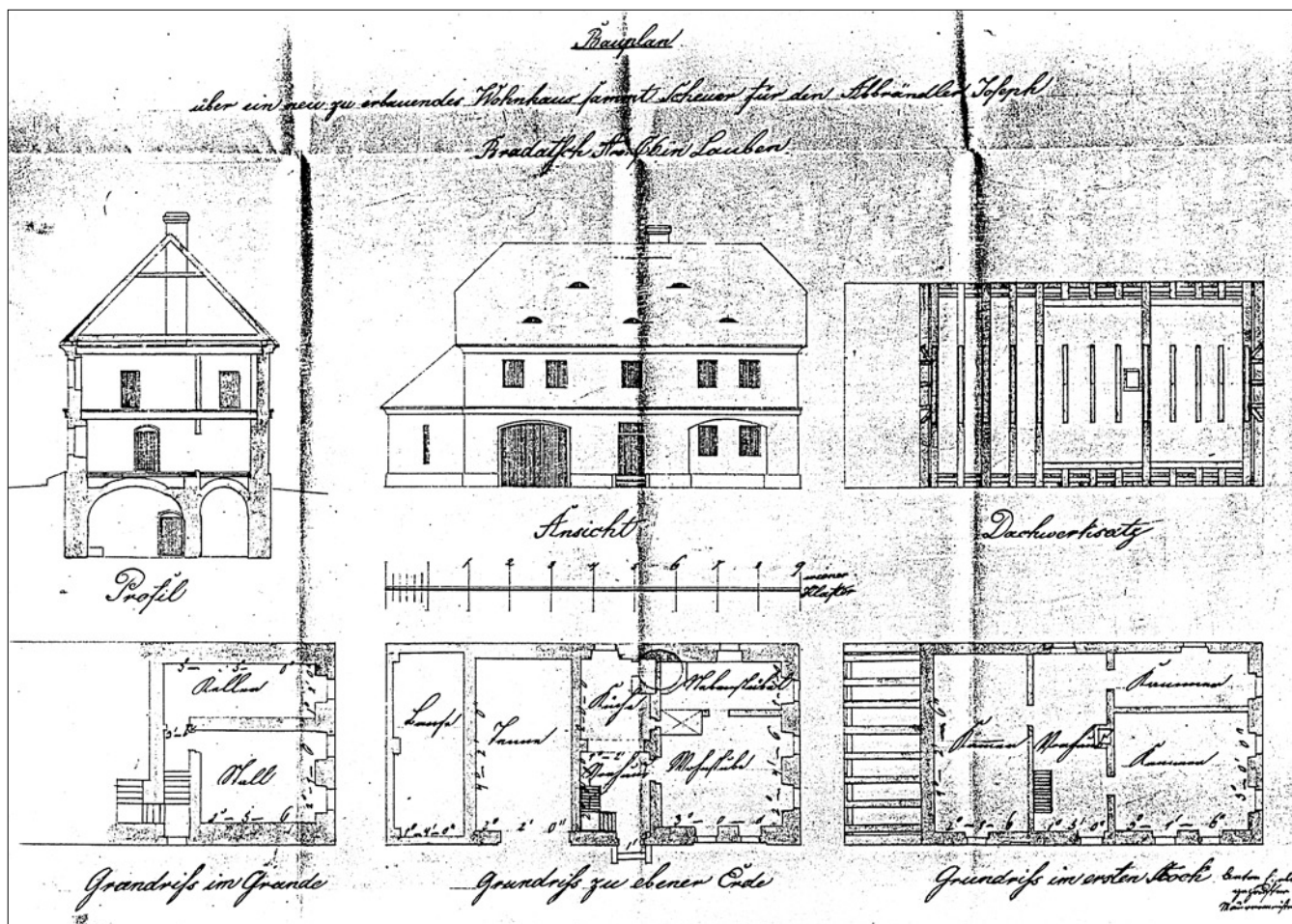
pem, provedeným z pískovcových kvádrů a vybaveným kamennou dlažbou.

Datování: Nejstarší částí zástavby je zřejmě sklep na místě staršího domu. Dům i s stodola jsou klasicistní novostavby z doby krátce po požáru roku 1843, s dílčími novodobými úpravami zejména v domě.

Hodnocení: Hodnotné stavby z doby obnovy obce po požáru před polovinou 19. století, u domu dílčí novodobé úpravy, které znehodnotily zejména exteriér (díky dochovanému projektu je však obnova průčelí dobře možná).

Čp. 5 - domkář

Dějiny: Počátky domu nejsou zcela jasné, ale zhruba v době berní ruly (1654) se jednalo o domek (Heusel) zcela zanedbatelné ceny (16 kop míšeňských). Roku 1692 je v rámci výměnku připomínána komora dole v domě. Domek si dlouho uchovával velmi nízkou cenu, bydleli zde přadláci. V roce 1774 byla v domě komora nad světnicí a objekt měl sklep. Obšírnější jsou výměnky definované k roku 1811: byt ve světnici napravo, na spaní komora nad světnicí se dvěma půdami nad tím, půlka sklepa, půlka domovní komory, kousek chodby od dveří na druhou stranu a horní seníček u malého okna; další výměnek tvořila komůrka nad domovní komorou a stájová komora vedle chodby. 29. března 1843 dům domkáře Franze Pabela vyhořel - shořela roubená obytná budova o jedné obytné světnici, předsíni s kuchyní, komoře a chlévě. Půdorys staré budovy byl v přepočtu na metrické jednotky 13,28 × 5,69 m, s patrem byl vysoký 5,06 m. Škody na budovách byly vyčísleny na celkem 217 zl. 48 kr., celková škoda i s inventářem činila 357 zl. 48 krejcarů. 2. června 1843 domkář Franz Pabel oznámil, že chce stavět s pomocí Boha a dobrých lidí, žádost doložil plánem zednického mistra Antona Eiselta. Týž den byla žádost přijata vrchnostenským úřadem. Na základě protokolu z 11. června 1843 byl dům přeložen na obecní grunt a pole čp. 48, 16. června 1843 bylo vydáno stavební povolení. Roku 1849 byl domek prodán, prodávající si vymínil pobyt v obytné světnici a dále privátně ved-

Obr. 12: Louboř, projekt na stavbu přemístěné chalupy čp. 6: Bauplan über ein neu zu erbauendes Wohnhaus sammt Scheuer für den Abbbrändler Joseph Bradatsch Nro C 6 in Lauben, s. d. (1843) zednický mistr Anton Eisel, grafické měřítko vídeňské sáhy, půdorys sklepa, přízemí a prvního patra, pohled, řez, vazba (SOBa Děčín, Vs Česká Lípa, kt. 252, plán 9). Tento projekt (narozdíl od sousedního čp. 5) navrhoval patrové řešení objektu a reagoval na terénní situaci přemístěného staveniště situováním prostorných sklepů pod obytnou částí domu.

lejší světničku, na spaní a na své věci komoru nad světničkou, dále půl půdy, použití stáje na straně ke škole.¹³⁾

Situace: Chalupa je situovaná v klínu cest na severním konci návsi. Podle nejstarších trhových zápisů byl objekt zřejmě přízemní, a do patrové podoby byl přestavěn někdy ve třicátých letech 18. století, kdy stoupla výrazně jeho cena (patrovost je jasně zmíněna k roku 1774). Požárem roku 1843 byla zničena patrová roubená chalupa smíšeného typu dispozice. Pro novostavbu po požáru bylo vymezeno nové místo těsně severněji: nový objekt nepřekážel v komunikacích a byl orientován vůči původnímu kolmo. Dochoval se projekt od zednického mistra Antona Eiselta na přízemní zděnou chalupu čtyřdílného půdorysu (trojdílné jádro se čtvrtým dílem stodůlky). Projekt je zajímavě odlišný od dnešního stavu, přičemž z formulace trhového zápisu z roku 1849 je zřejmé, že dům byl postaven hned v dnešní podobě - tedy jako patrový a v obytné části dvouraktový, se stáji v suterénu pod světnicí. Na indikační skice i čistopisu mapy stabilního katastru je už dnešní poloha domu (ale přímo v klínu cest, bez předzahrádky), takže o starém umístění víme jenom ze speciálního situačního plánu, který zachytil dílčí přesuny stavebních parcel.

Popis: Nevelký, ale masivní zděný patrový objekt se sedlovou střechou na fabionové římsě, která obíhá i nad čelní obytnou stranou. Patro je odděleno úzkou profilovanou římsou, přední štít má fabionový lem, naznačující někdejší valbičkové ukončení. Díky situování na terénním zlomu je východní obytná část umístěna na vysoké podezdívce z pískovcových kvádrů, ve které je umístěn zvenčí přístupný chlév a ve druhém traktu (pod světničkou) sklep, přístupný z kuchyňské části síně. Ta

13) SÚA, TK, fassé, i. č. 1843, Louboř č. 22; JK, no top. 11; SK, Ltm. 251, st. p. 2. - SOA Děčín, Vs Česká Lípa, Grundbuch 1661, fol. 210, 234v, 236; OS ČL 88 (lit. B), fol. 295, 296v; OS ČL 89 (lit. C), fol. 16; kt. 252; - SOkA Česká Lípa, Okresní soud Česká Lípa 90 (lit. D), fol. 20, 51; AO Louboř, i. č. 12, kt. 1.

Obr. 13: Louboř, dnešní stav chalup čp. 5 a 6, situovaných při znovuvýstavbě podle regulačního plánu z roku 1843 v severním čele návsi. V popředí objekt čp. 5, postavený zřejmě hned s výraznými diferencemi oproti projektu: stavba je patrová, s hospodářským prostorem pod světnicí v suterénu, který využil umístění domu na terénní hraně. Vzadu rovněž patrová chalupa čp. 6.

Obr. 14: Loubí, ztvárnění vstupního průčelí domu malé usedlosti čp. 7, stavěného po požáru roku 1843. Vstup do domu a komunikace ke chlévu jsou chráněny dvojicí arkád, klasicistní štuková výzdoba užívá motivy, obvyklé i v jiných částech Čech. Zajímavý je výrazný motiv vázy s klíčovými rostlinami (chmel?) v patře.

je od části vstupní (ve shodě s projektem) oddělena klenutým pasem, za nímž je typický další šikmo situovaný pas, vynášející komín nad obslužnými otvory topenišť. Zadní polovina přízemí je poněkud změněna novodobými úpravami - spížní komora je změněna v koupelnu, z malé stáje je kuchyně a koncový díl stodůlky má místo klenutých vrat ze dvora dveře a okno (prasklina jako stopa zazděného oblouku zasahuje až do parapetu okna v patře). Novodobá jsou i okna - v obytné části přízemí s členěním „T“, v patře ještě novější dvoukřídlová. Patro je díky druhému (tenčímu a zřejmě mladšímu) komínu obytné i nad zadní částí domu. Ve zdivu jsou kromě kamene údajně použity i nepálené cihly, podhledy trámových stropů jsou provedeny z tyčoviny opletené slaměnými povrisly, na které je nanášena hliněná mazanina.

Datování: Novostavba po požáru 1843, s dílčími mladšími úpravami (druhý komín, okna, příslušenství, změna v místě stodolových vrat).

Hodnocení: Hodnotná klasicistní chalupa, důležitá zřejmě i pro datování ostatních chalup, projektovaných po požáru jako přízemní, svou písemně doloženou patrovou výstavbou.

Čp. 6 - zahradník

Dějiny: K roku 1707 uváděn objekt jako domek (*Heußl*), dům existoval již před tímto datem. V roce 1793 i 1826 tvořil výměnek kromě pobytu ve světnici použití komory nad světnicí, půdy nad stájí. 29. března 1843 domek Josefa Bradatsche vyhořel. Shořela jednak roubená obytná budova 12,01 × 6,01 m a 4,74 m vysoká s přístavkem o rozměrech 12,01 × 1,90 m, která obsahovala světnici, předsíň, kuchyň a stáj, jednak obilní stodola s mlátem a pernou o půdorysu 6,64 × 6,01 m a výšce 2,84 m. Škody na budovách byly celkem vyčísleny na 252 zl. 34 kr., celková škoda i s inventářem činila 420 zl. 34 krejcarů. Novostavbu posoudila komise 25. května 1843 a znovu 11. června, protože dům byl přeložen na obecní grunt a pole čp. 48. Oproti plánu měla být přeložena perna (dle situace na plánu bránila přístupu), stodola měla být postavena v zadní části. O pět dní později bylo vydáno stavební povolení (s přeložením stodoly).¹⁴⁾

Situace: Chalupa na severním konci vesnice, za čp. 5. Stála původně v návsi proti čp. 3, a je v písemných pramenech sledovatelná od počátku 18. století. Od konce 18. století je doložená její patrovost, přičemž nad světnicí byla komora. V souvislosti s požárem je zmiňována její roubená konstrukce, pravděpodobně chlévní typ dispozice a drobná,

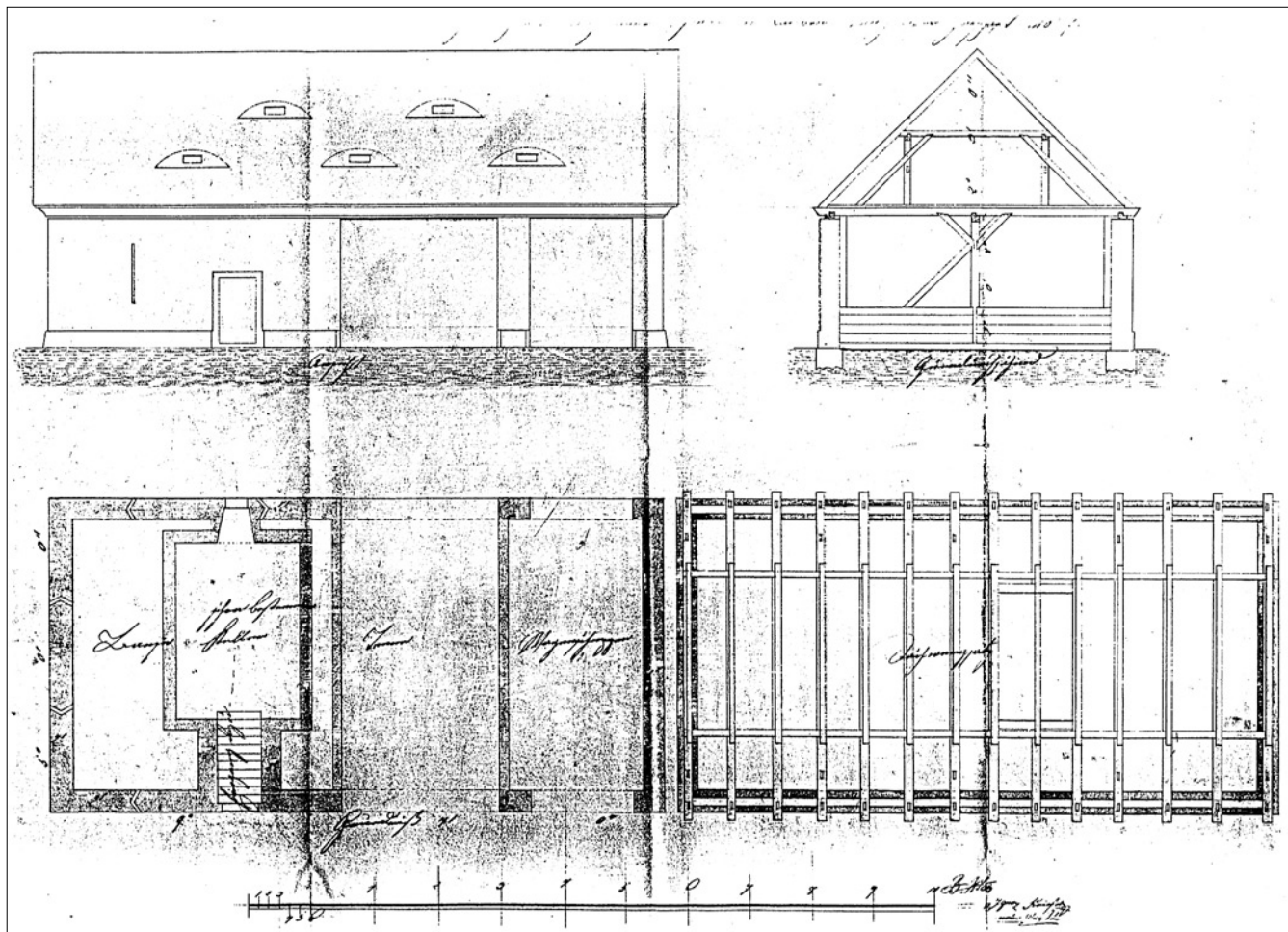
snad samostatná stodůlka, která zřejmě stávala v těsném sousedství. Pro novostavbu, přeloženou na nové místo severně od nové parcely čp. 5, se dochoval projekt od Antona Eiselta na trojdílný, převážně dvoutraktově řešený dům s polovalbovou střechou na fabionové římse, s připojeným přízemním hospodářským dílem s pultovou střechou. Podélné průčelí je na projektu řešené symetricky, se segmentovými záklenky po stranách přízemí - u slepé arkády nad okny světnice a u vjezdu do kolny či stodoly, která tvořila netypicky třetí díl půdorysu. Na plánu jsou některé části komunikačné nesrozumitelné - do zmíněného čtvrtého dílu nevede žádný vstup, a suterén pod obytnou částí, který měl jistě využít svažité terén (jako se stalo u sousedního čp. 5 oproti projektu od téhož autora), je přístupný jenom trojramenným schodištěm ze síně, přestože jeho větší prostor je značen jako chlév. Na indikační skice i čistopisu mapy stabilního katastru je už (podobně jako u sousedního čp. 5) zachycena dnešní poloha domu, a o staré situaci víme jenom ze speciálního plánu z roku 1843, který zachytil dílčí přesuny stavebních parcel.

Popis: Zděný patrový dům se sedlovou střechou, nasazenou na deskové římse, která obíhá i na čelní straně domu, s tenčí profilovanou římsou mezi přízemím a patrem. Oproti projektu jsou na stavbě některé odlišnosti: především tu není zvenčí přístupný suterén pod obytnou částí (který byl vlastně „použit“ u sousedního čp. 5), a není tu symetrické členění vstupního průčelí (i když se tu v zadní části domu prasklinou projevuje jakýsi oblouk, ale nikoli tak plochý jako na projektu, a to opět - jako u čp. 5 - až pod parapetem okna v patře). Jinak dispoziční členění trojdílného jádra domu až na dílčí novější úpravy projektu odpovídá. Zachována je i pec v pravém zadním koutu kuchyně, oddělená od síně klenutým pasem, vsunutá do světničky. Netypický třetí díl projektované stodůlky má dnes obvyklou chlévní úpravu se segmentovými klenbičkami do travers, s dveřmi a oknem ze dvora. Okna mají vesměs původní velikost otvorů a novější výplně, v obytné části přízemí s druhými okny v lici (členění „T“), v patře s dvoudílnými okny vnitřními ve starém vnitřním usazení.

Obr. 15: Loubí, typická konstrukce zřejmě nedokončeného stropu v jedné z komor v patře domu čp. 7, která zčásti respektuje tehdejší požadavky na protipožární odolnost povrchu dřevěných konstrukcí. Trámový strop má záklop z tyčí, omotaných slaměnými povrisly, spodní strana záklopu zřejmě měla být opatřena hliněnou omazávkou. V obytných místnostech se užívala varianta této konstrukce se subtilnějším podhledem rovněž z opletané tyčoviny s hliněnou omazávkou, zpravidla s odsazeným fabionovým okrajem.

14) SÚA, JK, no top. 13; SK, Ltm. 251, st. p. 1. - SOA Děčín, Vs Česká Lípa, Grundbuch 1661, fol. 155; OS ČL 88 (lit. B), fol. 305, 309; OS ČL 89 (lit. C), fol. 122; kt. 252.

Obr. 16: Loubo, projekt na stavbu stodoly v usedlosti čp. 7: Bauplan zur herstellung einer Scheuer in Lauben, Neuschlosser Herrschaft No 7, s. d., zednický mistr Ignác Kriesch, grafické měřítko vídeňské sáhy - půdorys, pohled, řez, vazba (SOBA Děčín, Vs Česká Lípa, kt. 252, plán 11). Objekt se dochoval ve stavu, dokládajícím důsledné provedení stavby podle projektu (např. včetně počtu a tvaru vikýřů).

Zděný trojdílný dům je vzadu prodloužen o stejně vysokou stodůlku s vraty a bedněnou „nadezdívkou“, která se zalamuje kolmo k jihu a u cesty končí poněkud odlišně provedeným dílem s pilíři z pískovcových kvádrů a cihlovým polopatrem.

Datování: Dům se v zásadě dochoval ve výstavbě podle dochovaného projektu z doby po požáru roku 1843. Mladší jsou dílčí úpravy (stávové klenby ve chlévě, okna, vstupní veranda), a úhlově zalomené hospodářské křídlo za domem.

Hodnocení: Hodnotná klasicistní stavba, zajímavá i konfrontací s dochovaným projektem.

Čp. 7 - zahradník

Dějiny: Chalupa je připomínána již v berní rule. První formulovaný výměnek je zapsán roku 1735, kdy jej tvořila komora nad světnicí a půdu nad komorou na chmel, roku 1776 byla bytem pro mládež komora nad stájí. K roku 1787 byla výměnkem komora nad světnicí a k roku 1809 komora nad schody. Před velkým požárem (29. března 1843) majitel Adalbert Führmann provozoval cihelnu. Při požáru shořela roubená obytná budova o půdorysu 16,75 m × 5,85 m, vysoká s patrem 5,06 m, která měla jednu obytnou světnici s připojenou vedlejší světnicí, předsiň s kuchyní, malý kveľb, chlév a zároveň volárnu. Stodola na obilí byla měla půdorys 16,44 × 8,22 m a vysoká 3,16 m. Škody na budovách budovách byly vyčísleny na 471 zl. 40 kr., celková škoda i s inventářem činila 1411 zl. 40 krejcarů. 16. května 1843 zažádal majitel o stavbu stodoly, k žádosti přiložil plán zednického mistra Ignáce Kriescheho. 25. května se sešla stavební komise o následující den bylo vydáno stavební povolení.¹⁵⁾

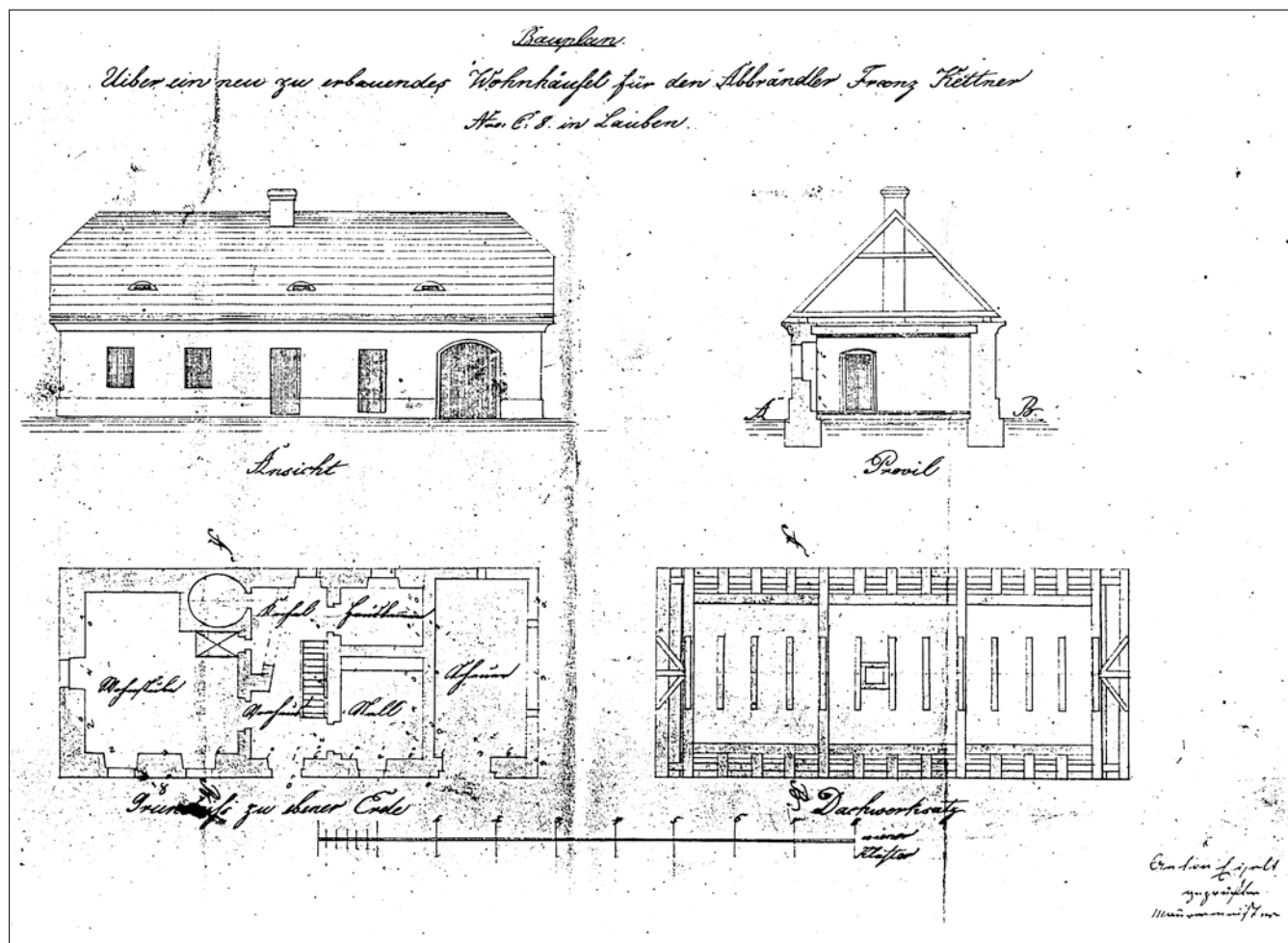
Situace: Menší usedlost na severním konci východní strany návsi, v písemných pramenech sledovatelná od poloviny 17. století, zpočátku

jako chalupa. Patrové stavení (s komorou nad světnicí) je tu doloženo už v 1. polovině 18. století. Požár roku 1843 zničil roubený patrový dům zřejmě smíšeného typu dispozice (pokud můžeme „malým kvelbem“ u kuchyně rozumět spížní komoru ve třetím dílu domu za chlévem, podobně jako v domech stavených po požáru). Pro novou výstavbu se v tomto případě dochoval projekt na stodolu od zednického mistra Ignáce Kriescheho. Situační plán z roku 1843 se touto usedlostí nezabýval, takže se poloha objektů zřejmě neměnila. Na indikační skice i mapě SK je dům, značený červeně, a kolmo za ním stodola, zasahující i na severněji ležící parcelu se zahradou. Za zahradou a chmelnicí byl v té době hliník s cihelnou, která jistě sloužila (stejně jako cihelna v čp. 1) ke znovuvýstavbě vyhořelé části obce.

Popis: Mohutný zděný patrový dům se sedlovou střechou s valbičkami, nasazenou na průběžné korunní římsě s deskovým základem (průběžná desková římsa je i nad patrem). Průčelí je v čele do návsi trojosé (v patře jsou krajní okna slepá), jižní vstupní fasáda je devítiosá, přičemž ve střední části přízemí jsou v rozsahu čtyř os) dvě půlelipsoidní klenuté arkády zapuštěného zápraží. Všechna průčelí včetně zadního štítu a zadní podélné stěny mají výrazné klasicistní členění s vystupujícími svislými pásy s vlastním kladím pod římsami, které je v patře přímé, ale v přízemí lehce segmentové. Obě „veřejná“ průčelí, zejména jižní vstupní strana, mají výzdobu bohatší - svislé pásy jsou vodorovně pásované (v patře navíc s kompletním pilastrovým členěním), nad okny jsou vějířové motivy, u arkád lemy a zvýrazněné patky a klenáky. Ve třetině jižní stěny patra je navíc nad parapetní římsou štukový pilastrový motiv s kanelováním na dřívku a srdíčkem na hlavici, z níž vyrůstá trojlístek a čtveřice úponků (chmel?). Okna v patře jsou dosud vnitřní, v obytné části přízemí ještě přidána mladší vnější s členěním „T“.

Půdorysné členění je čtyřdílné, většinou dvoutraktové, s trojdílným jádrem smíšeného typu (ve třetím dílu obvyklá spížní komora zasunutá za stáj). S výjimkou obytných místností s trémovými stropy (ve světnici jsou pod omítaným resp. omazaným záklopem trámy viditelné) je celá

15) SÚA, TK,ASSE, i.č. 1843, Loubo č. 11; JK, no top. 15; SK, Ltm. 251, st. p. 7. - SOA Děčín, Vs Česká Lípa, Grundbuch 1661, fol. 191.

Obr. 17: Loubí, projekt na stavbu chalupy čp. 8: Bauplan ein neu zu erbauendes Wohnhaußel für den Abbrändler Franz Kettner Nro C. 8 in Lauben, s. d. (1843), zednický mistr Anton Eiselt, graf. měř. vídeňské sáhy, půdorys přízemí, pohled, řez, vazba (SOBA Děčín, Vs Česká Lípa, kt. 252, plán 5). Stavba byla provedena dosti odlišně - jako patrová, ve zděné části kratší, jenom trojdílná (napojený díl stodůlky je dřevěný). Odlišné je i provedení zadní kuchyňské části síně, která je celá oddělena klenutým pasem.

vstupní a hospodářská část půdorysu včetně zapuštěného zápraží klenutá plackami. Ty jsou dosti ploché, se segmentovými čely, ale s vysokými půlelipsoidními pasy. V kuchyňské části síně je pec zasunutá pod rameno schodů do patra, a před jejím otvorem je mladší vyzděná spodní část komína v místech jeho někdejšího dymníkového ústí. Vstupní portály jsou jednoduché obdélné z tesaného pískovce, v okně u vstupu se dochovala typická klasicistní mříž se svislými ovály, a v domě jsou uloženy i původní klasicistní dvoukřídlové vstupní dveře rámové konstrukce s původním kováním, nahrazené zjednodušenou kopií. Půdorys patra vychází z obvyklého schématu větších domů se střední chodbou mezi zadními komorami. Část stropů v patře má nedokončenou nebo opadanou omazávku záklop, takže se tu uplatňují trámy s plochými opletenými tyčemi, a je tu patrné i použití nepálených cihel. Krov je hambalkový s ležatými stolicemi.

Stavba stodoly je téměř identická s dochovaným projektem - má jenom větší rozsah zdíva z pískovcových kvádrů (s fabionovou římsou), které je i v místech projektovaných zadních vrat kolny, a krov s ležatými stolicemi místo stojatých se vzpěrami. Nad vjezdy jsou trámové překlady římsového tvaru, štíty jsou cihlové, projektu odpovídá i sestava pěti vikýřů tvaru volských ok na straně do dvora.

Datování: Dům i stodola jsou novostavby po požáru v roce 1843, dochované u stodoly v podstatě beze změny, u domu jenom s drobnými úpravami.

Hodnocení: Mimořádně hodnotné stavby, u domu s cennou původní klasicistní výzdobou, u stodoly se zajímavou možností konfrontace s původním projektem.

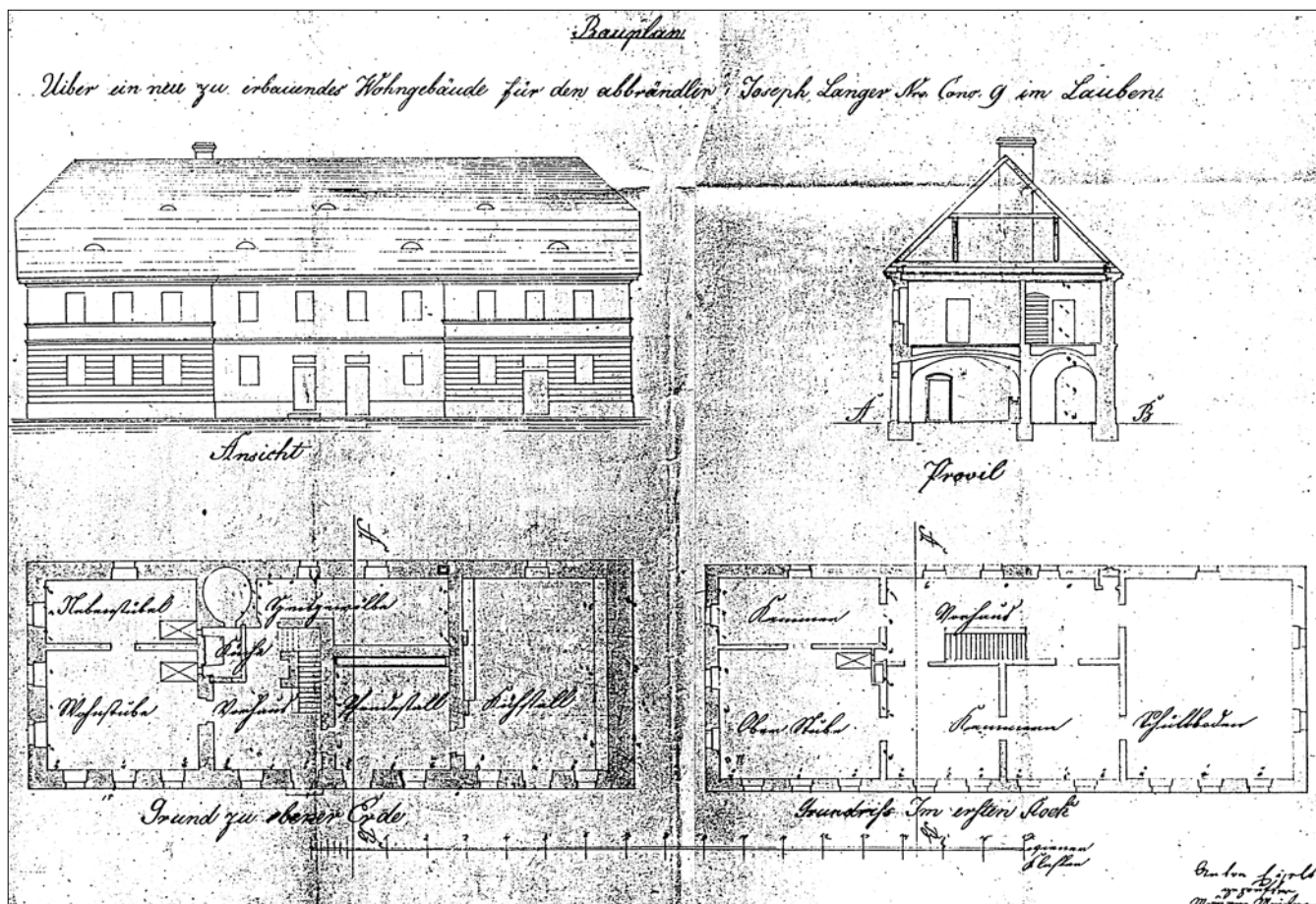
Čp. 8 - domkář

Dějiny: Roku 1705, prodal švec Christoph Pradatsch Christophu Langerovi mladšímu domek, který stál na dvoře a půdě Georga Langerova (čp. 7) za 41 kop míšeňských. Majiteli domku bylo povoleno ve dvoře

postavit pec, dále ve dvoře u domku pod okny skládat dřevo a zřídit dvoje dveře - jedny ze strany vesnice a druhé zezadu. V tereziánském katastru není objekt uveden. Při následném trhu (1751) bylo nadále povoleno ve dvoře postavit pec, před okny skládat a nechat dřevo, mít volný přístup a průjezd, východ a vchod z domku měl být nadále dvěma dveřmi - ze strany vesnice a do dvora tohoto domku. Dům není uveden v josefském katastru, dle dodatku se živil majitel čp. 8 přadláctvím. Při prodeji roku 1799 je uvedeno, že prodávající směl pobývat ve světnici a spát v komoře nad stáji a používat polovinu půdy. Roku 1838 se skládal výměnek kromě pobytu ve světnici ze spaní v komoře nad stáji a na chmel byla určena zadní polovina půdy. 29. března 1843 domkář Franz Kettner vyhořel - shořela mu roubená obytná budova dlouhá 11,06 m a široká 5,69 m, vysoká 5,06 m, která obsahovala obytnou světnici, předsíň s kuchyní a chlév a nahoře tři komory. Na budovách byla celková škoda za 226 zl. 50 kr., celková škoda i s inventářem činila 326 zl. 50 krejcarů. Již na jaře předložil majitel plán zednického mistra Antona Eiselta a po stavební komisi získal 26. května stavební povolení.¹⁶⁾

Situace: Chalupa na východní straně návsi, jižně od čp. 7, v písemných pramenech sledovatelná od poloviny 17. století. Její parcela patřila k nejmenším, což může mít souvislost se zprávou o stavbě pece na začátku 18. století v netypickém umístění na dvorku. Problémy s malým pozemkem naznačuje i ne zcela jasná zpráva o dvou vstupech z návsi, snad včetně dveří v čelní stěně domu. Patrovost je zmiňována na konci 18. století. Požár roku 1843 zničil roubenou patrovou chalupu bezpochyby chlévního typu půdorysu. Pro novostavbu se dochoval projekt od Antona Eiselta, který projektoval i chalupy čp. 2, 5 a 6, a to projekt na stavbu přízemní, čtyřdílnou, smíšeného typu půdorysu s napojenou sto-

16) SÚA, SK, Ltm. 251, st. p. 11. - SOA Děčín, Vs Česká Lípa, Grundbuch 1661, fol. 264; OS ČL 88 (lit. B), fol. 325, 327v; OS ČL 89 (lit. C), fol. 175; kt. 252, 746;

Obr. 18: Loubí, projekt nedochovaného domu usedlosti čp. 9: Bauplan über ein neu zu erbauendes Wohngebäude für den abbrändler Joseph Langer Nro Conv. 9 im Lauben, s. d. (1843), zednický mistr Anton Eisel, grafické měřítko vídeňské sáhy, půdorys přízemí a prvního patra, pohled, řez (SOBA Děčín, Vs Česká Lípa, kt. 252, plán 6). Kromě výrazného trojdílného řešení podélného průčelí je projekt zajímavý archaickým vynesením otevřeného dymníkového ústí komína nad topeništi v přízemí jenom úhlovou sestavou trámů a také umístění horní síně při zadní podélné stěně. Klenby nejsou v půdorysu vlastně vůbec vyznačeny - jejich samozřejmé užití je patrné jenom z řezu.

důlkou, s polovalbovou střechou na fabionové římsě. Při kreslení mapy stabilního katastru byla zachycena jenom stará parcela jako celek (měla výběžek na dvorku k jihu, k čp. 9), a nová stavba s korekcí parcel (odstraněním zmíněného výběžku ve prospěch nového domu čp. 9) byla pak vkreslena do indikační skicy.

Popis: Převážně zděný, úzký jednatraktový patrový dům se sedlovou střechou, nasazenou na deskové římsě. Nad přízemím je pásová římsa, pás (s motivem hambalku) lemují i štít. Pod okny v přízemí i v patře jsou deskové kamenné římsy, okna jsou vesměs polozapuštěná z počátku 20. století, s nesymetrickým křížovým členěním. Zděná část domu je jenom trojdílná, smíšeného typu dispozice, v zásadě odpovídající projektu (vstupní a kuchyňská část síně jsou odděleny pasem, bývalé ústí komína vynáší další, kolmý „půlpas“). Ve stáji vedle síně jsou dvě plackové klenby, které sice v projektu zakresleny nejsou, ale daly se předpokládat. Čtvrtý díl domu se stodůlkou je pod společnou střechou dřevěný, s rámovou bedněnou konstrukcí. Na zadní severní stěně směrem k čp. 7 je patrné, že je vpodstatě celý dům postaven z cihel.

Datování: Podle charakteru patra se zdá, že stavba byla (podobně jako v případě čp. 5) provedena navzdory projektu patrová hned při své znovuvýstavbě roku 1843. Dřevěná připojená stodůlka by mohla být mladší.

Hodnocení: Hodnotná klasicistní stavba menší chalupy, zajímavá možností konfrontace s dochovaným projektem.

Čp. 9 - sedlák

Dějiny: V berní rule (1654) je objekt připomínán jako statek. K roku 1660 je zmiňována horní domovní komora, k roku 1703 horní a dolní komora. Od roku 1703 do roku 1736 zde působil hospodář, který byl pro neschopnost statku zbaven, na konci jeho éry zde sloužila jako výměnek malá budova ve dvoře se světnicí. K roku 1770 je zmiňována komora nad světnicí, horní půda na sruhu ve dvoře (*Bolbriche gebaude*) a sklep, k roku 1814 i 1840 světnicová komora nad kamny. 29. března

1843 dům sedláka Josefa Langer vyhořel, byla zničena roubená obytná budova o délce v přepočtu 20,86 m, šířce 6,64 m a výšce 4,74 m. V budově byla obytná světnice, předsiň s kuchyní, maštal a chlév a dále zvenku předsiň a tři komůrky v patře. Škody na budovách byly nakonec vyčísleny na 418 zl. 18 kr., celková škoda i s inventářem činila 1142 zl. 18 krejcarů. 11. května 1843 žádal Josef Langer postavit novostavbu z kamene a z cihel, k žádosti byl přiložen plán zednického mistra Antona Eiselta, stavba byla posouzena při komisi 25. května 1843.¹⁷⁾

Situace: Zaniklá usedlost na východní straně návsi, sledovatelná v písemných pramenech od poloviny 17. století. Její dům je zmiňován jako patrový už roku 1660, v 1. polovině 18. století stála ve dvoře další samostatná stavba s výměnkářskou světnicí. Komora na spaní nad světnicí nad kamny, zmiňovaná k roku 1840, naznačuje zřejmě specifický způsob přitápění horních místností otvorem ve stropu. Dům, zničený požárem roku 1843, měl podle popisu spíše chlévní typ dispozice, ale absence spízní komory v přízemí je u většího domu málo pravděpodobná.

Umístění nového většího domu bylo podle situačního plánu poněkud upraveno, a stavělo se zřejmě podle dochovaného projektu Antona Eiselta. Na mapě stabilního katastru není zástavba v místě čp. 9 vůbec vyznačena (podobně jako v čp. 3), takže trosky starého domu byly zřejmě právě odklizeny a nový dům ještě nebyl vytyčen. Novostavba na projektu je zděná a patrová, s nejvýrazněji symetricky trojdílně děleným jižním vstupním průčelím, s polovalbovou střechou na mohutné římsě s deskovým základem. Dispozice byla obvyklá čtyřdílná s dvoutraktovým jádrem smíšeného typu. V kuchyňské části síně byl nad úhlovou sestavou obslužných otvorů topeniště (pec, kamna světnice a světničky) ještě nakreslen archaický dymník s lemem ze dvou trámů. Netypická byla poloha horní síně, umístění podélné při zadní straně domu. Dům byl zbořen někdy kolem roku 1960.

17) SÚA, TK, fassé, i. č. 1843, Loubí č. 3; JK, no top. 17; SK, Ltm. 251, st. p. 9, 10. – SOA Děčín, Vs Česká Lípa, Grundbuch 1661, fol. 13, 18; OS ČL 88 (lit. B), fol. 1, 6v, 27, 194; kt. 252.

Obr. 19: Loubí, dům usedlosti čp. 10, u kterého se podařilo požár roku 1843 zastavit a jehož přední obytná část se dodnes dochovala ve starší roubené výstavbě. Stavba je datována letopočtem 1807 na podstavce ve štítovém průčelí, zadní část domu byla přestavěna ve 3. čtvrtině 19. století.

Čp. 10 - sedlák

Dějiny: Statek existoval již v době berní ruly (1654). K roku 1696 je jako výměnek zmiňována komora nahoře v domě a druhá přes dvůr dole na srubu (*Bulberge*), k roku 1737 dvě komory, jedna nad domem a druhá nad stáji, svobodné dcery měly užívat střední komůrku. K roku 1768 je uváděna existence stáje u světnice, k roku 1792 zadní světnička ve dvoře, první komora na budově a opět střední komora na budově, k roku 1807 první komora na budově, střední komora nad maštali, kolna, půda na sušení chmele, chlév a stodola. Při požáru roku 1843 byla snesena střecha.¹⁸⁾

Situace: Usedlost na východní straně návsi, v písemných pramenech sledovatelná od poloviny 17. století. Už na konci 17. století tu byl patrový dům a další objekt ve dvoře. Objekty se při požáru roku 1843 podařilo uchránit (kromě snesené střechy).

Popis: Patrový dům, složený ze dvou materiálů i stářím odlišných částí. Nižší, starší a užší přední část má zděné přízemí a roubené patro pod sedlovou střechou s trámovým zápražím. Stít, usazený na římsově profilovaném trámu, je bedněný se zbytky ornamentálního pokrytí z barevné břidlice a eternitu, při čelní a dvorové stěně světnice je podstávka. Její sloupky a pásy při čelní stěně jsou ozdobně profilovány, na lizíně nad čelním středním sloupkem je v rámečku vyřezané datování A 1807. V dispozici je starší dům zachován v rozsahu světnice a části síně. V patře se nad vstupem dochovaly ještě dveře na někdejší pavlač, v záklopu nad zápražím je dřevo se stopami staršího použití. Stěny přízemí jsou v linii někdejších roubených stěn (t.j. za podstávkou) zřejmě nově vyzděné.

Devítosá vyšší, širší a delší zadní část domu má sedlovou střechu na neomítnuté profilované římsě. Okna mají lehce segmentové záklenky, v patře s gotizujícími okosením. V nároží směrem ke starší části domu jsou šmorce, které naznačují někdejší úmysl nahradit zděnou stavbou i přední dřevěnou část. Přízemí zděné části je celé klenuté pozdními plackami (jsou ploché, většinou s přízedními pasy), vlevo je jedna široká arkáda zapuštěného zápraží.

Vzadu na zahradě stojí stodola, která je opět ze dvou různých částí. Starší je širší jižní část, ze které stojí části obvodových stěn bez krovu, postavené z lomové opuky s nárožními armaturami z pískovcových kvádrů. Užší severní část má pilířovou konstrukci z kvádrů s cihlovými výplněmi, s bedněnou půdní nadezdívkou a sedlovou střechou s přesahujícími konci krokví. V jižní části dvora jsou novodobé drobné hospodářské objekty, které možná zčásti využívají zbytky objektů starších.

Datování: Starší přední část domu je z počátku 19. století, zděná zadní část je nedokončená přestavba ze druhé poloviny 19. století, podle současného užití (ještě) pozdních plackových kleneb (a už) gotizujícího tvarosloví nejspíše ze šedesátých, nejpozději sedmdesátých let. Dochované

zdivo starší jižní části stodoly je podle typické technologie rovněž ze 2. poloviny 19. století, mladší severní část je novodobá, z počátku 20. století.

Hodnocení: Starší část domu je po rozebrání roubeného domu v čp. 46 jediným pozůstatkem starších dřevěných domů v usedlostech, navíc přesně datovaným a z vrcholného období jejich výstavby na přelomu 18. a 19. století (1807). Celek s mladší zděnou částí je hodnotný objekt, který dokládá typický způsob postupné přestavby starších dřevěných domů v 19. a 20. století. Stodola i přes částečnou destrukci a mladší výstavbu zachovává tradiční umístění a základní hmotu.

Čp. 11 - domkář

K roku 1674 připomínáno místo pro stavbu (*Heußel Bawstatt*), oddělené od sousedního čp. 12 v délce k vesnici nahoru 14 loktů. V tereziánském katastru (1713) však je objekt opomenut, k roku 1723 s jistotou stál, k roku 1755 měl již patro (výměnek: komora nad světnicí a stáj vedle světnicové komory), pozdější výměnky obdobné. Ke konci 18. století patřil dům tkalcí. K roku 1835 formulován výměnek: pobyt ve světnici po pravé straně, na spaní půl komory nad světnicí; tuto měl hospodář rozdělit příčkou. Skříň na chleba si měl postavit do předsíně, směl užívat polovinu přední půdy na chmel, díl sklepa a trámy ve stodole na úrodu. Od roku 1855 opět majetkově připojen k čp. 12. Při požáru roku 1843 byla snesena střecha a dům zachráněn.¹⁹⁾

Stavba byla údajně přízemní a byla zbořena po druhé světové válce. Na parcele zbývá dnes fragment zděného jihozápadního nároží a severnější, zhruba v ose dvora čp. 10, schody ke sklepu, který možná patřil k čp. 11.

Čp. 12 - sedlák

Dějiny: Objekt je poprvé připomínán k roku 1647. K roku 1743 byla dle formulovaných výměnek na statku světnička přes dvůr, kde byla horní půda a komora a dále dolní malá stáj, nad maštali byla komora. K roku 1829 je připomínána komora nad světničkou, sklep na dvorem a stará světnička s půdou, přední komora na straně k vesnici a vozová kolna.²⁰⁾

Situace: Usedlost na východní straně návsi, sledovatelná v písemných pramenech od poloviny 17. století. Požárem roku 1843 nebyla zasažena, takže mapa stabilního katastru tu zachytíla starší dřevěnou výstavbu, a to celkem čtyři žlutě značené objekty - poměrně úzký dům, dva menší objekty ve dvoře (z nich jeden v návsní frontě) a velkou stodolu. Dům a objekt při návsi byly překresleny ve změněné situaci do indikační skicy k roku 1857.

Popis: Velký zděný patrový klasicistní dům na podezdívce z pískovcových kvádrů, se sedlovou střechou s valbičkami, usazenou na výrazné římsě s deskovým základem. Průčelí (zejména západní do návsi a podélné jižní do dvora) mají náročné klasicistní členění: v přízemí půlelipsoidově ukončené vpadliny u oken, římsu v úrovni patřících záklenků těchto vpadlin, mimo vpadliny vodorovné pásování s klenákovým ukončením, tesané parapetní římsy, v patře u oken vpadliny obdélné (a další vpadliny v parapetech), členěné pilastry a vodorovné pásování na plochách mezi okny a pilastry. Rozvrh štítového průčelí do návsi je zcela symetrický, trojosý včetně spodní části štítu, kde jsou mezi čtyřmi pilastry s jónskými hlavicemi po stranách dvě okna v půlelipsoidově ukončených vpadlinách s vějířovými motivy a uprostřed ve stejné vpadlině štukový reliéf Nejsvětější Trojice. Nad vpadlinami jsou motivy záclonových girland, v horní části štítu, oddělené deskovou římsou, je jedno obdélné okno a po jeho stranách symetrická dvojice esovitě kapkových štukových motivů. Celý štít je lemován římsovým profilem s deskovým základem.

Podélné jižní průčelí s obdobným tvaroslovím, v patře dvanáctiosé, má symetrické trojdílné 3 - 6 - 3, přičemž střední část je v patře pilastry rozdělena na tři dvojice. V přízemí je pod levou dvojicí zazděný hladký obdélný portál s klenákem a okno, a pod zbývajícím dvěma díly jsou půlelipsoidově arkády zapuštěného a plackami klenutého zápraží, svedené do pilíře z kvádrů. Dům byl v době průzkumu nepřístupný, ale jeho dispozice je jistě variantou čtyřdílného členění ostatních zdejších velkých klasicistních domů. Dům je nově opraven se zjevnou snahou o respektování či doplňování původního členění (nedoplňené jsou jenom některé detaily na štítu).

19) SÚA, SK, Ltm. 25. - SOA Děčín, Vs Česká Lípa, Grundbuch 1661, fol. 221, 243, OS ČL 88 (lit. B), fol. 584, 586, 587; OS ČL 89 (lit. C), fol. 148, 185, 186, 186v, 190v; kt. 252, 746.

20) SÚA, TK, fasse, i. č. 1843, Loubí č. 5; JK, no top. 21; SK, Ltm. 251, st. p. 19. - SOA Děčín, Vs Česká Lípa, Grundbuch 1661, fol. 40, 42, 45; OS ČL 88 (lit. B), fol. 41, 47v; OS ČL 89 (lit. C), fol. 187.

18) SÚA, TK, fasse, i. č. 1843, Loubí č. 4; JK, no top. 19; SK, Ltm. 251, st. p. 17. - SOA Děčín, Vs Česká Lípa, Grundbuch 1661, fol. 27, 35; OS ČL 88 (lit. B), fol. 21, 25v, 30; OS ČL 89 (lit. C), fol. 106, 108v; kt. 252

Jižně od domu navazuje v návěsním průčelí vjezd s novými kovanými vraty, kamenná ohradní zeď a přízemní zděná stavba s jednodušším klasicistním tvaroslovím, více dotčená novými úpravami. Má neomítané zdivo z lomového písčovce se soklem a nárožními armaturami z kvádrů, a sedlovou střechu jenom nad polovinou svého půdorysu (jižní část je upravena jako terasa). Někdejší dvůr je dnes zmenšen novodobou zdí, za kterou se rozpadá velká zděná stodola se sedlovou střechou na římsě s deskovým základem. Zdivo stodoly je opět provedeno v kombinaci lomového kamene a armovacích kvádrů, směrem do dvora má novodobý cihlový přístavek. Dvůr a navazující zahrada, situovaná na svahu skloněném k jihu, mají terasové řešení včetně kašny resp. bazénu, nově upravené a doplněné.

Datování: Dům je součástí vlny zděných přestaveb po požáru části jádra obce v roce 1843, ale byl zřejmě staven až poté, co proběhla znovuvýstavba domů, zničených požárem. Roku 1857 byl již hotov spolu s částí přízemní stavby při návsi, která pak byla ještě prodloužena. Stodola tehdy ještě přestavěna nebyla, ale stalo se to pak brzy, ve 2. polovině 19. století.

Hodnocení: Dům je mimořádně hodnotný objekt, součást skupiny náročně postavených velkých klasicistních domů z poloviny 19. století. Stavení při návsi i stodola jsou hodnotné stavby, doplňující zástavbu usedlosti. Pozoruhodné je i terasové řešení zahrady, v zásadě zřejmě navazující na náročnou zděnou přestavbu usedlosti.

Čp. 20 - domkář

Dějiny: Berní rula z roku 1654 uvádí objekt jako domek, který měl i na konci 17. a v průběhu 18. století velmi nízkou cenu (roku 1697 - 30, roku 1793 - 105 kop). K roku 1736 je zmiňována dolní komora v nové budově a půda nad komorou. Rozlišení staré a nové budovy platilo ještě v roce 1793 (jako výměnky byla určena kromě pobytu v domě komora nebo stará budova, půda nad tzv. komorou a půl sklepa napravo a komora nad světničkou). Dle josefského katastru se majitel převážně živil jako krejčí. K roku 1812 byla výměnkem na bydlení světnička a komora s půdou nad tím na osobní věci, místo ve chlévě a polovina sklepa. Domek si nadále držel poměrně minimální cenu.²¹⁾

Situace: Chalupa v jižní části vesnice, nad cestou z údolí v jejím nejstrmějším úseku, v písemných pramenech sledovatelná od poloviny 17. století. Už od 1. poloviny 18. století tu byly dva objekty, ale patrovost je výslovně zmíněna až na začátku 18. století. Na mapě stabilního katastru je objekt úhlové skladby, odpovídající dnešní situaci, značený žlutě.

Popis: Jádrem objektu je patrová, v celém rozsahu roubená chalupa, situovaná kolmo ke svahu, takže k jihu do cesty spočívá na vysoké podezdívce. Vstupní strana je východní, krytá zápražím sedlové střechy, se schody a peronem s půlkruhovou arkádou před vstupem do chléva v podezdívce. Ten je vpředu klenutý stlačenou valenou klenbou z kvádrů a vzadu tesaný ve skále. Na východní i jižní straně je v přízemí jednoduchá podstávka s rovnými trámovými pásky, na boční straně podpíraná i vysunutými konci (vždy dvou) stropních trámů, před horní síní je pavlač s profilovanou parapetní římsou, bedněný štít. Trojdílná dispozice komorového typu, přičemž komora (na straně ke svahu) má strop s překládaným deskovým záklopem. Sín je průchozí, v její zadní kuchyňské části, oddělené klenutým pasem, je na straně ke světnici dosud patrné dymníkové ústí komína. Pec, dnes zbořená, byla ale zasunuta na druhé straně síně do komory, čemuž odpovídá stoupající valená klenba v zadní části síně, která převáděla dým od pece pod komín. Trojdíl-

Obr. 20: Loubí, klasicistní stavba velkého domu usedlosti čp. 12, který nebyl postižen požárem roku 1843, ale byl znovu vystavěn krátce po obnově postižených objektů ještě ve stejném architektonickém a konstrukčním řešení.

ná dispozice patra odpovídá přízemí. Komín je cihlový, vedený šikmo, ve stropním trámu poblíž komína je dlab s polodrážkou, bezpochyby pozůstatek komína dřevohlíněného. Krov má hřebenovou vaznici. Na západní straně je ke světnici přisazen dřevěný přístavek se sedlovou střechou na vysoké podezdívce z kvádrů, jehož stěna k cestě má úsek s trámy do koncových sloupků a na konci roubenou místnost.

Datování: Chalupa je bezpochyby z 18. století (měla zpočátku dřevohlíněný komín), a její jedinou větší mladší úpravou je krov z počátku 20. století. Roubená místnost v severním křídle je možná ona „komora v nové budově“, která sloužila jako výměnek už v 1. polovině 18. století.

Obr. 21: Loubí, chalupa čp. 20 patří do skupiny chudších objektů, využívajících terénně nepříznivá svahitá místa v jižní části vesnice. Stavba reaguje na terénní situaci vysokou podezdívkou, resp. vyzděným suterénem s hospodářským prostorem (chlév). Její horní část je dochována (až na novodobý krov) v roubené výstavbě z 18. století, přičemž z této doby jsou tu i rozpoznatelné doklady dřevohlíněného komína.

21) SÚA, TK,ASSE, i. č. 1843, Loubí č. 18; JK, no top. 59; SK, Ltm. 251, st. p. 32. – SOA Děčín, Vs Česká Lípa, Grundbuch 1661, fol. 265; OS ČL 88 (lit. B), fol. 335 - 340; OS ČL 89 (lit. C), fol. 10 násled.

Obr. 22: Loubí, dům čp. 26, situovaný rovněž ve svahu jižně od návsi, představuje ojedinělou stavbu ze 2. poloviny 19. století jednak svým méně obvyklým dispozičním řešením, ale zejména výrazným průčelím, provedením převážně z neomítaného kamenného zdiva. V něm se uplatňují i jednoduché kamenické články, zčásti druhotně použité.

Hodnocení: Mimořádně hodnotný objekt, zachovaný v málo narušené historické podobě, zajímavý současně svým umístěním ve svahu. To má důsledky v dispozičním řešení (chlév v suterénu, a tudíž málo obvyklý komorový typ půdorysu v přízemí) i v malebném vnějším působení.

Čp. 26 - domkář

Dějiny: Stavba není ještě uváděna v berní rule. Objekt byl postaven před rokem 1685, kdy byl domek (*haißel*) prodáván za pouhých 24 kop míšeňských. Roku 1755 i roku 1795 zde byla komora nad světnicí a horní půdička. Dle josefského katastru se majitelé živili tkalcovstvím a nádenictvím. Roku 1803 je připomínáno v domku v rámci výměnků více prostor: světnice, světnicová komora, komora nad světnicí, půda, půda nad stodolou, sklep, chlév a komora nad stájí, roku 1843 zde nadále byla světnicová komora.²²⁾

Situace: Chalupa v jihovýchodní části obce, na severní straně silnice. Zmínka o patrovosti je z poloviny 18. století, zajímavé jsou nadprůměrně podrobné údaje o výměnku z roku 1803. Na mapě stabilního katastru je žlutě značená chalupa (a drobný hospodářský objekt) situovaná rovnoběžně s cestou, tedy v pozici, odlišné od dnešního domu.

Popis: Patrový dům s převážně obytnou dispozicí (dvoudílné dvoutraktové členění půdorysu); dispoziční řešení již poněkud netradiční, zřejmě reagující na polohu stavební parcely (dům otočen severojižním směrem, na severní straně téměř přisazen ke skalnímu masivu). Vstupní díl rozdělen na plochostropou chodbu za vstupem a širší síňovou část se schody do patra; vedle vstupní chodby komora (mohla být i stáj) se samostatným vstupem (dnes zazděný portál ve vstupním průčelí). Širší obytný díl (nesymetricky) dvoutraktový. V patře se v podstatě opakuje dispozice přízemí. V přízemí část prostorů plochostropá (obytné místnosti, chodba), síň a komora zastropeny pohledovými trámovými stropy s jednoduchým fošnovým záklopem; patro plochostropé. Chodbu od síně oděluje pouze segmentový pas, vedle kterého vystupuje ze zdi mezi síní a obytným dílem těleso (uzavřeného) komína; ve stěně komína patrný zazděný větší otvor zřejmě související s obsluhou staršího topného vybavení (pec). Pod jižní, obytnou částí domu sklep přístupný schody pod schodištěm do patra (oboje schody s masivními kamennými stupni). Vlast-

ní, valeně klenutý sklep je se schody spojen užší, rovněž valeně klenutou chodbou. Průčelí domu neomítaná, uplatňuje se velmi působivá struktura zdiva z částečně pravidelných pískovcových kvádrů; ve vstupu hladké kamenné ostění, obdobné ostění (z menších kusů) v zazděném sousedním vstupu do chléva (?); okna ve vstupním průčelí, v přízemí, mají rovněž hladká kamenná ostění a druhotně užitá barokně - klasicistní profilované parapetní římsy. V podezdívce vstupního průčelí druhotně osazený kvádr s datováním 1836 (obráceně). Ostatní okna přízemí a patra mají pouze hladké parapetní římsy a masivní překlady, nad kterými je zdivo vylehčeno cihlovými záklenky nebo dalšími subtilnějšími dvoudílnými kamennými překlady se segmentově tvarovanou spodní stranou. Patro odděluje od přízemí pásová římsa, rovněž provedená jen v kameni (desky), hlavní, více vyložená římsa je rovněž desková. Ve štítovém průčelí je patro rámováno nárožními pilastry; štít ve spodní polovině rovněž z kamenného zdiva, horní trojúhelník vyzdén z cihel; v ose štítu trojice otvorů, střední architektonizován profilovanými sloupky ostění a snad druhotně užitým překladem s profilovanou římsou podloženou zuborezem. Ve vrcholu a po stranách štítu tři kruhové otvory.

Vedle domu, severně ve skalním masivu, malý, zcela ve skále tesařený prostor, údajně bývalá stáj. Západně od domu větší stodola (mlat a jedna perna); zdivo převážně z pískovcových kvádrů doplněno (mezi pilíři a ve štítech) zdivem cihlovým. Dům a stodola na terase vyvýšené nad silnicí, plocha terasy oddělena a upravena opěrnými zdmi z nasucho kladených pískovcových kvádrů; osa opěrky před průčelím domu zvýrazněna rizalitem, ve kterém studánka (haltýř) přístupná ze silnice, prostor je (valeně) klenutý rovněž z pískovcových kvádrů.

Datování: Dům na mapě stabilního katastru ještě ve starší poloze (rovnoběžně se silnicí), dnešní objekt postaven jako novostavba pravděpodobně v 60. - 70. letech 19. století. Součástí stavby domu zřejmě byly terénní úpravy. Stodola je pravděpodobně až z přestavby v 1. třetině 20. století.

Hodnocení: Dům, mimořádný zejména výrazem průčelí s uplatněním režného kamenného zdiva (s robustními detaily ostění), zajímavý i dispozičním řešením. Velmi hodnotná stavba ze 2. poloviny 19. století.

Čp. 43 - sedlák

Dějiny: Berní rula (1654) uvádí objekt již jako statek. Poprvé je místo gruntu (Tobolka) uváděno při prodeji roku 1756, výměnek se současně skládal ze světničky přes dvůr, komory nad světnicí (na spaní) a komory nad stájí. V letech 1803 - 1805 bylo povoleno oddělení části gruntu (čp. 57 a 58), jako výměnek sloužila komora nad chlévem. Roku 1839 měl mít odstupující hospodář ve světnici vpravo stůl se dvěma židlemi, celou vedlejší světničkou, půl komory nad kamny se dvěma okny (což měl na vlastní náklad oddělit nový hospodář), komoru nad volárnou, půdu nad obytnou světnicí až ke schodům, místo ve sklepech až k přičce a stájkou ve volárně. Sourozenci si směli mít vlevo v rohu postavit stůl se dvěma židlemi. Pokud žila matka, měli užívat půl komory nad obytnou světnicí a komoru nad volárnou, po její smrti měli užívat půl komory nad obytnou světnicí.²³⁾

Situace: Usedlost v jihozápadní části obce, v osadě Tobolka, patřící zřejmě ke středověkému jádru obce. Její držitel je josefským katastrem uveden jako sedlák, stabilním katastrem rovněž. Na mapě stabilního katastru jsou dva žlutě značené objekty na dvoře, děleném cestou na po-

22) SÚA, TK,ASSE, i. č. 1843, Loubí č. 29; JK, no top. 72; SK, Ltm. 251, st. p. 39. - SOA Děčín, Vs Česká Lipa, Grundbuch 1661, fol. 269; OS ČL 88 (lit. B), fol. 535 - 539; OS ČL 89 (lit. C), fol. 253.

23) SÚA, TK,ASSE, i. č. 1843, Loubí č. 6; JK, no top. 41; SK, Ltm. 251, st. p. 61. - SOA Děčín, Vs Česká Lipa, OS ČL 88 (lit. B), fol. 61, 69, 74; OS ČL 89 (lit. C), fol. 177, 179.

le, jistě dům s chlévy a stodola.

Popis: Velký roubený a zděný dům, který byl v době průzkumu nepřístupný. Půdorysné členění je zřejmě čtyřdílné, bezpochyby chlévního typu, ale větší zadní část přízemí včetně síně je v mladší době přezděná. Chlévy v zadní polovině přízemí mají stájové klenby s traverzami, kladenými ve směru hřebene. V přízemí je roubená jenom světnice s podstávkou při čelní i boční stěně. Podstávka má mírně kónické sloupky s dozvuky barokního typu profilace, krátkými trámkovými pásky a bohatě profilovanou lizínou. Na lizíně nad středním sloupkem čelní strany je v zapuštěném rámečku vyřezáno datování A. 1812, na rohovém sloupku v obdobném rámečku popisné číslo No 43. Světnička vedle světnice je zděná, ale podstávka (a jistě i roubení) původně pokračovalo. Patro je roubené ve většině svého rozsahu, v předních místnostech s okny, která mají jednoduchá klasicistní okřídli s plochými trojúhelnými tympanony. Pavlač na bočním průčelí je v rozsahu horní síně, ale původně pokračovala dozadu (zaslepený portál). Krov je novodobý vaznicový, přední štít je provizorně vodorovně bedněný. Ve dvoře proti hospodářské části domu je vstup do samostatného sklepa, provedený z pískovcových kvádrů. Na části parcely zaniklé stodoly stojí zděný, snad novodobý omítnutý přízemní objekt bez střechy.

Datování: Jádru velkého roubeného domu je zřejmě celé z počátku 19. století, s novodobými úpravami z počátku 20. století (přezdění větší části přízemí, krov).

Hodnocení: Dům je shodou okolností jediný, poslední z velkých usedlostí, dochovaný ve starším dřevěném provedení. Poskytuje i přes dílčí novodobé úpravy dobrou představu o stavbách těchto domů ve vrcholném a závěrečném období jejich vývoje na přelomu 18. a 19. století.

Čp. 45 - zahrádník

Dějiny: K roku 1646 je uváděna jen zahrada (což neznamená, že zde nestál obytný objekt). I k roku 1719 je nemovitost nazývána jen jako zahrada, avšak odstupující hospodář si vymínil dvě komory dole v malé budově (*gebäude*). K roku 1764 je připomínána komora nad stáji, k roku 1798 komora do zahrady a dále komora vedle chodby.²⁴⁾

Situace: Malá usedlost v jižní části obce, jižně od návsi. Patří zřejmě ke středověkému jádru obce, protože je uvedena mezi chalupníky v berní rule. V písemných pramenech je na začátku 18. století zmiňována další menší budova v dvoře a po polovině 18. století patrovost domu, který měl zřejmě chlévní nebo smíšenou dispozici. Držitel je v josefském i ve stabilním katastru uveden jako zahrádník. Na mapě stabilního katastru je zachycena jedna, ale dost velká budova, značená žlutě.

Popis: Větší, dosud zčásti roubený patrový dům; dispoziční schéma trojdílné (chlévní typ), dvoutraktové, k jádru navazuje díl kolny. Hmotové řešení ve variantě asymetrického dvoutraktu s přízemním užším druhým traktem. Přední část v přízemí a pravděpodobně i patře roubená, se zápražím ve vstupním průčelí. Roubená konstrukce bez starších, náročnějších detailů; ve štítovém průčelí podstávka s hladkými koutovými pásky (profilace pouze jednoduchým okosem), patro předstupuje na profilované římsě, (mladší) okna doprovázena jednoduchými novými obložkami, které snad tvarově navazují na klasicistní předchůdce. V přízemí spárované roubení, patro bedněné. Světnice dnes plochostropě s omítanými podhledy, pouze v síni v patře ponechán pohledový trámový strop. Na obvyklém místě v síni širší otevřený komín lichoběžníkového půdorysu (pec byla situována ve druhém traktu). Hospodářská část přízemí (stáj, komory) zastropená stájovou klenbou. Průčelí zděné části členěno lesenovými rámy, okna v patře doprovázena klasicistními parapetními římsami a secesním štukovým dekorem v horní části. Mladší sedlová střecha s vaznicovým krovem; přední bedněný štít obložen břidlicí, na zadním, zděném dnes nečitelné datování údajně 1905. Pod přední částí domu valeně klenutý sklep.

Stodola západně od domu; středně velká s obvyklým trojdílným členěním (jednomlatová). Konstrukce pilířová (z pískovcových kvádrů) s bedněnými výplněmi a štíty; v severním průčelí výplně (mladší) zděné, vaznicový krov se stojatou stolicí. Na vazném trámu (po straně mlatu) datování 1886.

Datování: Roubené jádro domu datovatelné pouze rámcově do 18. století. Výraznější fáze přestavby zřejmě proběhla v 1. třetině 19. století.

Obr. 23: Loubí, detail podstávky domu usedlosti čp. 43 západně od jádra vesnice, s datováním 1812 nad sloupkem.

ti, kdy byla přezděna hospodářská část včetně otopného vybavení a vyměněny některé detaily ponechané roubené části (podstávka, okna). Dalším výraznějším zásahem byla výměna střechy na počátku 20. století (velmi pravděpodobně 1905) spolu s úpravou průčelí zděné části. Stodola postavena roku 1886.

Hodnocení: Jeden z posledních větších domů s fragmentem roubené konstrukce, doklad charakteristické postupné přestavby s výraznějším uplatněním klasicistní etapy. Mladší, ale tradiční stodola ze závěru velké stavební vlny ve 3. čtvrtině 19. století.

Čp. 46 - sedlák

Dějiny: Statek se šenkem je zmiňován již v berní rule (1654). Nejstarší zaknihovaný výměnek se skládal z komory vedle chodby a obvyklé možnosti pobytu v světnici u stolu. K roku 1699 je zmiňována komora na straně k vesnici a nová komora v zadní části. Pokud nový majitel postaví nový dům, měl postupující dostat místo komory nově postavenou světničku. Na konci třicátých let 18. století si hospodář vymínil možnost obvyklého pobytu ve světnici a dále horní světničku s komorou u schodů v přední obytné budově a půdu nad ní. Roku 1807 je zmiňována horní komora nad světnicí a roku 1819 horní světnička nad světnicí na straně od dvora a světnička nad dvorem.²⁵⁾

Situace: Usedlost na západní straně návsi, která zřejmě patřila ke středověkému jádru obce. Patrovost domu je poprvé jasně zmíněna v 1. polovině 18. století. V josefském i stabilním katastru je držitel uveden jako sedlák. Na mapě stabilního katastru je pět resp. šest objektů, zna-
25) SÚA, TK, fassé, i. č. 1843, Loubí č. 1; JK, no top. 45; SK, Ltm. 251, st. p. 25. – SOA Děčín, Vs Česká Lípa, Grundbuch 1661, fol. 66; OS ČL 88 (lit. B), fol. 81, 86; OS ČL 89 (lit. C), fol. 49 – 57v; Kontraktenbuch No XXXIV lit. D, fol. 297; kt. 746; – SOKA Česká Lípa, AO Loubí, i. č. 1, bez názvu (pozemková kniha), 1731, fol. 272.

24) SÚA, TK, fassé, i. č. 1843, Loubí č. 13; JK, no top. 43; SK, Ltm. 251, st. p. 54. – SOA Děčín, Vs Česká Lípa, Grundbuch 1661, fol. 144 násl.; OS ČL 88 (lit. B), fol. 253 násl.; – SOKA Česká Lípa, Okresní soud Česká Lípa 90 (lit. D), fol. 25v. násl.

Obr. 26: Loubí, celkový pohled ze dvora na starší, dřevěný dům v usedlosti čp. 46, před jeho rozebráním pro museum lidové architektury v Zubrnici. Patrný je zbytek pavlače s arkádou starobylého provedení, která ze tří stran lemovala patro v zadní části domu.

čených žlutě. V usedlosti se donedávna dochovaly tři, resp. čtyři objekty, z nichž nejstarší, značně narušený roubený dům na jižní straně dvora, který zřejmě sloužil jako výměnek, byl v roce 1994 rozebrán a převezen do skanzenu v Zubrnici. Starší dům v usedlosti čp. 46 v Loubí bylo patrové, téměř zcela roubené stavení se sedlovou střechou; mladší zděný dům stojící na jižní straně dvora je orientován podélnou osou přesně ve směru východ - západ, se vstupem v ose severního průčelí.

Popis (roubený dům): Objekt měl trojdílné členění dispozice regionálně méně obvyklého komorového typu dispozice s dvoutrakovým řešením třetího, komorového dílu. Nápadný je rozdíl velikosti (délky) krajních dispozičních dílů, přičemž patro v podstatě opakovalo dispozici přízemí. Jádru domu bylo v minulosti rozšířeno o dva přízemní přístavky: v zadním podélném průčelí byla vedle světnice přistavěna malá zděná světnička, a v zadním štítovém průčelí byl ke komorovému dílu přistavěn roubený přístavek, který byl v poslední fázi využití domu spojen s dvoutraktem komor do jednoho prostoru a využíván jako chlév.

Roubená konstrukce působí na první pohled stejnorodě, v detailu jsou ovšem patrné mladší zásahy, které souvisí se stavebním vývojem objektu. Roubené stěny přízemí i patra jsou z hraněných trámů s rohovou vazbou převážně na zámky, stěny jsou osazeny na podezdívku z pískovcových kvádrů. Samostatné kamenné patky mají některé sloupky podstavky. Jižně od jádra objektu jsou v terénu zbytky podezdívky přístavku světnice a spodní část zdíva drobného sklepa před černou kuchyní. V podezdívce jižního průčelí roubeného jádra je (zhruba uprostřed světnice) na jednom z kvádrů tesané datování 1700.

Konstrukce přízemí je rozdělena na dvě relativně samostatné části, světnici a část síně a komor. V konstrukci světnice je zřejmě starší horní část (asi 2 horní trámové věnce), ve štítovém průčelí a na spodní straně jediného trámu příčky mezi světnicí a síní jsou patrné zbytky odstraněné dvojice masivních bidel kruhového průřezu, které byly začepovány do stěn. V severozápadním nároží světnice je patrný detail zajištění začepovaných trámů ještě svislým kolíkem. Výměně spodní části stěn nasvědčuje detail vazby jihozápadního nároží, kde je patrné nepravidelné navázání trámů štítové a zadní stěny s vloženými hranolkami. Výměna trámů stěn světnice v přízemí zřejmě koresponduje i s odlišným typem trámkového ostění oken v přízemí a patře. Mladší fáze je patrná i v konstrukci stropu světnice, kde z pěti stropních trámů jsou dva starší, s výraznějšími okosy spodních hran, přičemž trám blíže ke štítové stěně má okosení uprostřed přerušeno a na spodní straně trámu je jednoduchá rytá kružnice. Důležitým detailem je vztah výběhů (konců) okosení stropních trámů ke stěně do dvora, kde jsou konce okosů pohlceny stěnou, což nasvědčuje následnému posunutí dvorové stěny „dovnitř světnice“. Tomuto posunutí odpovídá i detail odsoku dvorové stěny mezi světni-

cí a síní, přičemž důvod této úpravy není zatím zřejmý. Tři později vložené stropní trámy mají jednoduchý okos na spodních hranách, v zadním podélném průčelí není jejich osazení do stěny patrné. Zřícený strop má povalový záklop z kulatiny o průměru až 20 cm.

Roubená konstrukce síně a komor je obdobná, detaily ostění vstupů do síně, světnice a komor jsou shodné. Ve středním sloupku dvojportálku komor je patrný dlab pro zavázání trámů příčky mezi komorami. Jediné starší okno, respektive průduch se dochoval ve stěně síně (vedle vstupu), okna komorové části byla po úpravě na chlév zvětšena. Přístavek rozšiřující komorový díl má vyšší podezdívku, roubené stěny ze subtilnějších trámů jsou k jádru domu napojeny na sloupek.

Podstávka pod stěnami patra je v podstatě trojího typu. Archaicky působí jednoduchá, obloukově tvarovaná konstrukce se stíhlými pásy ve štítovém průčelí. Před stěnou světnice do dvora je zjevně mladší konstrukce s jemnou ostrou profilací, kde jsou kouty pásků uzavřeny prkennými výplněmi. V ostatních stěnách je konstrukce podstavky zcela jednoduchá, pouze s pásy.

V zadní části dvorového průčelí (v rozsahu síně a komor) a v zadním štítovém průčelí je stěna patra nad stěnou přízemí, v ostatních obvodových stěnách patro na podstavce předstupuje o šířku trámu před lic stěny přízemí.

Do zadní části středního dílu je vestavěna zděná černá kuchyně, otevřená širokým obloukem do síně. Zdivo je převážně z pískovcových kvádrů, doplněné cihlovými základy, cihlová je rovněž klenba složená ze dvou půdorysně i prostorově nepravidelných placek mezi segmentovými pásy. V severovýchodním koutě stropu je patrné ústí širšího komína, dodatečně překryté mladším stropem. Z detailu jižní stěny není jedno-

Obr. 25: Loubí, otisk někdejšího dřevohlíněného provedení komína nad hlavním topeništěm na roubené stěně síně v patře domu čp. 46. Konstrukce komína, resp. dole otevřeného dymníku byla kombinovaná - vlevo jsou u nároží odřezány trámy jeho roubené stěny, stopy po zatlučení kolíků vymezují jeho vnitřek z hlíněnou vymazávkou a uprostřed šikmého vymezení této plochy vpravo je dlab po zakotvení trámu jeho protější stěny, která tudíž musela být hrázdná.

Obr. 26: Loubí, jednoduché pozdně klasicistní ztvárnění bočního průčelí druhého, mladšího zděného domu v usedlosti čp. 46 z doby po polovině 19. století, dochovaného s řadou cenných detailů v interiéru.

značně zřejmý vztah černé kuchyně a propojení krátkou kose nasazenou chodbičkou k přistavené světnici (současné?). V jižní stěně je dobře dochované ústí pece vysunuté před průčelí, na strop malého valené klenutého sklepa, jehož základy jsou dodnes sledovatelné.

Konstrukce patra je zcela roubená, ale patro bylo vzhledem k pokročilému stavu destrukce nepřístupné. Starší detaily trámkových ostění oken v přední části mají odlišné řešení čepů a profilaci římsy, ostění vstupů (viditelných z přízemí) je obdobné s detaily přízemí. Na starších snímcích z interiéru patra jsou na stěnách patrné otisky dokonce dvou někdejších dřevohlinitých komínů - nad hlavní kuchyní a také v přední obytné části domu.

V západní hospodářské polovině domu obíhá průčelí patra pavlače, ve dvorovém a štítovém průčelí vykonzolaná na stropních trámech, v zadním (jižním) průčelí zapuštěná za líc. Výrazným architektonickým prvkem je sloupková arkáda v zábradlí pavlače ve dvorovém průčelí, jejíž ukončení na levé straně nasvědčuje dodatečnému zkrácení, respektive odstranění pavlače před průčelím světnice. V zadním štítovém a podélném průčelí bylo zábradlí jednodušší, pouze se sloupky doplněnými pásky. Odlišné jsou v konstrukci pavlače v jednotlivých průčelích i některé drobné detaily jako např. uchycení madla zábradlí. Krov sedlové střechy je zřícený, detail okapové vaznice stejně jako sklon střechy a řešení štítu svědčí o mladší výměně celé konstrukce střechy.

Dům je částečně podsklepen, pod světnicí je situován sklep se samostatným vstupem ze zápraží (přímé schody v zápraží uzavřené poklopem, před vstupem do vlastního sklepa malá podesta s novodobým betonovým stropem). Zdivo i valená klenba jsou z přesně opracovaných pískovcových kvádrů, sklep je rozdělen na dva menší prostory, v obou částech jsou vždy vedle vstupu níky, zadní prostor je větrán do paty jižního průčelí.

Popis (mladší zděný dům): Dlouhý zděný a patrový objekt se sedlovou střechou na římsě s deskovým základem. Jeho vnější tvárnost je dosti rozmanitá: přední obytná část má dokončenou omítanou pozdně klasicistní fasádu, diferencovanou poněkud na štítovém průčelí do návsi a na straně do dvora. Štít do návsi, který má omítku značně opadnou, měl už charakter mírně historizující se segmentově ukončenými okny a kruhovými větracími průduchy s děrovaným plechem. Střední a zadní část dvorového průčelí má omítku v jednoduchém až provizorním provedení na fasádě, členěné jenom vpadlinami resp. vystupujícími pásy, s uplatněním režných pískovcových kvádrů na soklu a bocích arkády při vstupu. Okna jsou v obytné části přízemí dvojí, z počátku 20. století s členěním typu „T“, ale v celém patře původní jednoduchá vnitřní, osmitabulková, s pevnou vodorovnou příčí. Portály vstupů jsou vesměs hladké obdélné, z tesaného pískovce.

Dispoziční členění domu je čtyřdílné, přičemž arkádové „zápraží“ je netypicky až u třetího půdorysného dílu, tedy u stáje. Jinak je půdorysné schéma obvyklé - za stáje je spížní komora, přístupná ze zadní části síně. Do síně se vstupuje ze zmíněného zápraží a také přímo ze dvora. Je tu v podélném směru obdélná placková klenba se dvěma obdélnými zrcadly, a za ní schody do patra v málo obvyklém podélném umístění. Nástup na schody je proti vstupu do světnice a u vstupu do oddělené zadní části síně, zaklenuté dvěma plackami. Odtud je sestup do valené kle-

nutého sklepa, ponořeného do stoupajícího terénu za domem. V přední části klenby sklepa je jasně patrná spára. Pec je zasunutá pod podestu schodiště a obsluhovala se ze zadní části síně u vstupu do spížní komory. Ta je klenutá plackou stejně jako stáj (všechny placky jsou velmi ploché, se segmentovými čely). Třemi poli pozdních placek s přízdními pasy je klenutý i chlév v čtvrtém dílu půdorysu, přístupný ze dvora.

Dispozice patra navazuje na členění přízemí. Díl síně s vyústěním schodů (a stejně umístěnými schody do krovu) je rozdělen příčkami (zčásti prkennými) a má stropy s viditelnými hrubě tesanými trámy se záklopem z různých, i druhotně užitých poválek. Větší přední světnice má bohatou výmalbu stěn i stropu z přelomu 19. a 20. století. Třetí díl patra má trojtraktové řešení komor se střední chodbou, a ve čtvrtém dílu je velká komora na celou šířku domu opět se stejným trámovým stropem. Krov je hambalkový s ležatými stolicemi, ještě s třetí střední vaznicí, s tradičním izolačním pokryvem podlahy hliněnou mazaninou. Ke štítovému průčelí domu navazuje novodobá ohradní zeď s brankou a vjezdem uzavřeným posuvnými vraty.

Ve dvoře větší novodobá stodola (cihlové zdivo, nadezdívka s větracími průduchy tvaru kříže, nízká sedlová střecha); k jednomlatovému jádru navazuje díl kolny a v úhlu další soudobá, nebo o málo mladší kolna. V zahradě usedlosti (jižně od dvora) drobný hospodářský objekt, původně snad sušárna (?). Objekt na půdorysu cca 5 x 10 m je vyzděn ze smíšeného zdiva; západní štítové průčelí je otevřené, respektive s pilířky z pískovcových kvádrů odsazenými od podélných stěn, otvor byl uzavřen vraty; v opačném štítovém průčelí je v ose zazděný užší vstup se segmentovým záklenkem a kamenným ostěním. Širší sedlová střecha (jednoduchý hambalkový krov) přesahuje v podélných průčelích, štíty jsou jednoduše svisle bedněné.

Datování: Nejstarším objektem v usedlosti byl donedávna roubený dům s jádrem pravděpodobně z přelomu 17. a 18. století, s dílčími mladšími úpravami. Zděný dům je pozdně klasicistní, pochází z celkové přestavby po polovině 19. století, snad na počátku 60. let, kdy byla v podstatě usedlost rozdělena na dvě části. Byl zřejmě postaven v závěru vlny přestaveb domů velkých usedlostí, která započala skupinou domů, zničených požárem roku 1843. Jeho mladší úpravy se dotkly jenom některých interiéru (horní světnice a části oken). Hospodářské objekty (stodola, kolna) jsou s výjimkou sušárny v zahradě (zřejmě z 1. poloviny 19. století) novodobé, z meziválečného období.

Hodnocení: Roubený dům byla mimořádně hodnotná stavba, unikátní dobře dochovanými stopami dokonce dvou dřevohlinitých komínů resp. dyminů. Mimořádně hodnotný je ale i pozdně klasicistní dům jak pro svou důležitou pozici uzavírající skupinu zdejších velkých staveb z poloviny 19. století, tak pro zcela pozoruhodně intaktní interiéry s původními stavebními doplňky. Sušárna v zahradě představuje v místě i okolí jediný dochovaný objekt svého druhu.

Čp. 48 - zahradník

Dějiny: Poprvé připomínáno roku 1635, poté v berní rule. K roku 1683 byla součástí výměnku komora přes dvůr, dále dolní (komora?) u kolny a horní k vesnici. K roku 1767 byla výměnkem (na spaní) komora nad chlévem. Zvlášť podrobně je rozvedení výměnku k roku 1805: pobyt vlevo ve světnici, možnost sedět a mít stůl od kamen dozadu v rohu, spát a mít své věci v komoře nad světnicí, v létě bydlet ve světnici přes dvůr, v zimě a v nemoci ve světnici, dále používat půl sklepa vlevo. Pro sestru kupujícího zůstala do provdání komora nad stájí a půdička nad světnicovou komorou.²⁶⁾

Usedlost na západní straně návsi, která zřejmě patřila ke středověkému jádru obce. Na mapě stabilního katastru jsou tři žlutě značené objekty kolem nevelkého dvora.

Popis: Na severní straně dvora velký zděný patrový dům; čtyřdílná dvoutraktová dispozice, v přízemí obytná a hospodářská část, patro dnes zcela obytné. V přízemí jsou od štítového průčelí řazeny: plochostropé světnice (v obvyklém asymetrickém dvoutraktovém uspořádání), síň zaklenutá plackou a polem segmentové klenby vedle schodů do patra (schody jsou situovány podélně u střední zdi), za síní kuchyně zastropená dvojicí placek s eliptickým pasem; z kuchyně přístupná komora ve druhém traktu třetího dispozičního dílu, zatímco v předním traktu téhož dílu přípravná (plochá placka) a krátké zapuštěné zápraží uzavřené vraty ve dvorním průčelí; v posledním dílu dispozice stáj zastropená třemi poli vel-

26) SÚA, TK,ASSE, i. č. 1843, Loubí č. 8; SK, Ltm. 251. - SOA Děčín, Vě Česká Lipa, Grundbuch 1661, fol. 157, 158; OS ČL 88 (lit. B), fol. 267, 274, 275v.

Obr. 27: Loubí, detail štítu domu usedlosti čp. 48 ze 3. čtvrtiny 19. století, už se segmentovými záklenky oken a historizujícími prvky ve štukové výzdobě štítu. Ten už nahore nemá polovalbu a dole má ležatá větrací okénka, naznačující počínající oblubu půdních nadezdívek.

mi plochých placek s přízedními a středními eliptickými pasy. Patro v celém rozsahu plochostropé. Průčelí neomítaná (ale ne záměrně, nebyla provedena omítka), patrná skladba zdíva z opuky s armováním nároží z pískovcových kvádrů a okenních ostění (se segmentovými záklenky) z režných cihel; patrová a korunní římsa desková podložená drobnějšími profily. Štít s nadezdívkou omítaný, s jednoduchým symetrickým rozvrhem otvorů (3 - 2) a nadokenními římsami.

Proti domu menší hospodářské stavení (sýpka, kolna); zděný přízemní objekt s půdním polopatrem. Průčelí jednoduše členěná, ve štítovém průčelí se uplatňuje vaznicový krov; v horní části štítu datování 1891.

Vzadu ve dvore větší zděná stodola, jednomlatová trojdílná. Zdivo z pískovcových kvádrů, eliptické záklenky vjezdů s obdélnými vpadlinami pro vrata; průčelí ukončena deskovou římsou.

Datování: Dům postaven jako novostavba v 60. - 70. letech 19. století, stodola zřejmě soudobá nebo o málo mladší (70. - 80. léta 19. století). Nejmladším objektem v usedlosti je datované hospodářské stavení ze závěru 19. století.

Hodnocení: Dům ze závěrečného období výstavby velkých klasicistních a postklasicistních domů, s charakteristickým dispozičním i konstrukčním (plackové klenby) řešením; zajímavým a hodnotným dokladem stavební techniky je nezáměrně rezné průčelí. Dům v usedlosti doplňují tradiční hospodářské objekty.

Čp. 51 - sedlák

Dějiny: Statek uváděn již v berní rule z roku 1654. K roku 1678 připomínána horní komora nad dvorem a jakási stará budova na straně k vesnici (měla být postavena nová budova). V roce 1725 byla výměnkem stará světnice a komora nad stájí, roku 1802 komora nad kamny a na věci komora nad světničkou, malý sklep pod světničkou. Na statku byla dále malá komora nad světnicí, k roku 1829 světnička do dvora, na spaní a na věci komora nad světničkou, půda nad světničkou na chmel a komora nad hospodářovou světnicí nad pecí.

29. března 1843 statek sedláka Franze Wendlera vyhořel - shořela obytná roubená budova o půdorysu v přepočtu 21,8 × 7,59 m a výšce s patrem 4,43 m. Obsahovala obytnou světnici, předsíň s kuchyní, chlév, maštal, dva přístavky s náradím, chlívek pro prasata a husy, výměnek o půdorysu 14,86 × 6,01 m a výšce s patrem 4,43 m, který obsahoval obytnou světnici, předsíň, dva teletníčky a neuzavřenou vozovnu. Sýpka měla půdorys 9,48 × 6,01 m, s patrem měla výšku 4,74 m. Sýpka měla půdorys 14,86 × 7,59 m a výšku 3,16 m. Škody na budovách byly celkem vyčísleny na 1060 zl. 21 kr., celková škoda i s inventářem činila 2680 zl. 21 krejcarů. 25. dubna 1843 Wendler podal žádost postavit dle dodaných plánů hospodářskou budovu, k žádosti přiložil dochovaný plán zednického mistra Franze Fröhliche. 25. května byla žádost komisionálně

posouzena a o den později bylo vydáno stavební povolení. V době od 27. května 1843 až do 26. listopadu 1844 si majitelé vypůjčili celkem 3384 zl. 32 kr. od různých osob, z čehož 400 zlatých byla půjčka kravařského zednického mistra Ignáce Kriescheho. Formulovaný výměnek roku 1846 se skládal ze společného pobytu v dolní světnici a samostatně přidělené vedlejší světničky, komory nad vedlejší světničkou a komory nad stájí do dvora, přičemž kvelb měl být používán společně s hospodářem. Přes dvůr byl sklep.²⁷⁾

Situace: Usedlost na západní straně návsi, která zřejmě patřila ke středověkému jádru obce. Patrový dům tu zřejmě byl už v závěru 17. století, kdy se uvažovalo i o stavbě samostatné budovy pro výměnek. V josefském i stabilním katastru je držitel uváděn jako sedlák. Roku 1843 shořel patrový roubený dům chlévního typu, samostatný patrový výměnek, patrová sýpka a zřejmě i stodola, která ale není zmíněna. Na mapě stabilního katastru jsou dva žlutě značené objekty. Na situačním plánu je zakreslen nový dům, podstatně větší než starý.

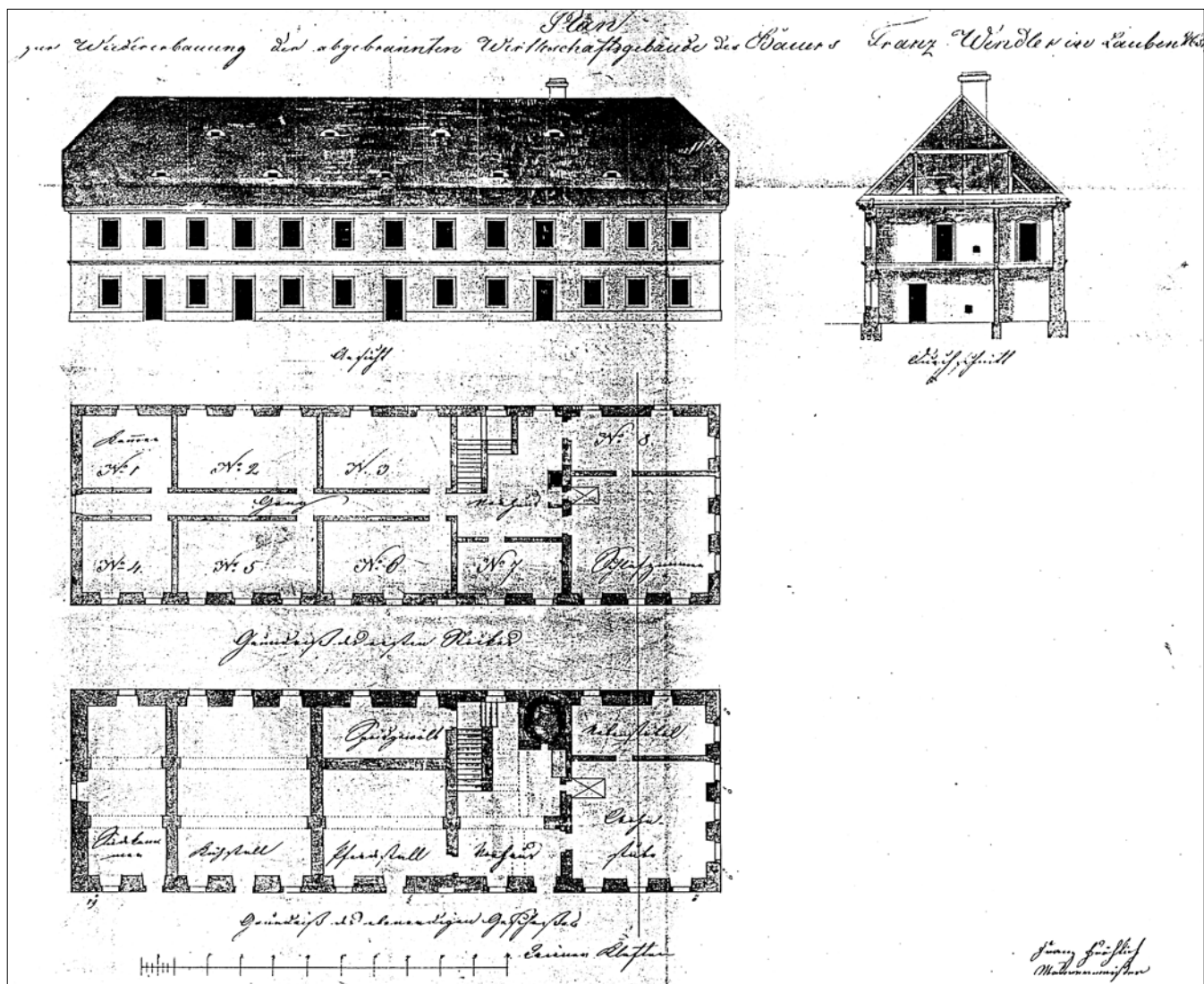
Popis: Patrový zděný klasicistní dům se sedlovou střechou s valbičkami, krytou vlnitým eternitem, situovaný na severní straně dvora kolmo k návsi frontě. Čelo do návsi je čtyřosé, jižní dvorové průčelí má třináct os. Průčelí na podezdívkách z pískovcových desek jsou výrazně členěna římsami (korunní římsa má deskový základ), pilastry, vpadlinami s půlelipovými záklenky u oken přízemí a na dvorovém průčelí téměř symetrickým trojdělením s arkádovým zápražím ve střední části přízemí. Pod okny přízemí jsou parapetní římsy tesané z pískovce, okna v patře jsou sdružena do skupin společnými štukovými parapetními římsami. Šambrány oken jsou provedeny odlišně v přízemí a v patře, a také na přední obytné části domu (vzadu jsou jednodušší). Okna jsou vesměs zničená, v patře zbývá část rámu vnitřních jednoduchých oken s pevnou vodorovnou příčl, zřejmě šestitabulkových, v obytné části přízemí jsou ještě rámy po snad dodatečných druhých vnějších oknech. Přední štít je lemovaný římsovým profilem, a má tři okna v mělkých půlelipových vpadlinách. Nad středním oknem je ve štuku dvojice andlíků, držící věnec s datováním 1844, po stranách se dvěma kapkovitými otvory. Obě zadní průčelí mají členění zjednodušené: v zadním štítu jsou dvě okna a horní půlkruhový otvor, podélná zadní stěna je neomítnutá.

Do síně se vstupuje na začátku arkádového zápraží, klenutého třemi obdélnými plackami. Půdorys domu je pětídílný, většinou ve dvoua trojtraktovém uspořádání. Trojdílné přední jádro má smíšenou dispozici, protože za stáji je ze zadní části síně přístupná spížní komora. V čele domu je velká světnice (3 a 3 okna) a vedle ní menší světnice, obě s omítaným podhledem s fabionem (rákos na hraněných povalech). Celý zbývající půdorys přízemí je klenutý plackami. Kuchyňská část síně má podobu velké niky, přiložené ke stěně světnice a otevřené do síně půlelipovým pasem, na jejíž klenbě bylo otevřené ústí komína. Velká chlebová pec byla v navazujícím zadním koutu síně. Valeně klenutý sklep vyzděný z pískovcových kvádrů je pod velkou světnicí, přístupný zalomenou chodbou od schodů, které začínají v zadní části síně u vstupu do spížní komory. Ve třetím půdorysném dílu je kromě spížní komory stáj, přístupná ze síně a ze zadní části arkádového zápraží, a plackami klenuté chlévy jsou i ve čtvrtém a pátém dílu (vždy se čtyřmi poli placek oproti projektovaným třem).

Příčné členění patra je opět pětídílné, odpovídající přízemí. V čele je rovněž dvojice obytných místností, a za nimi síň, z níž je přístupná lodžiová pavlač. Ta je neorganicky vsunuta do bývalé první komory právě tou částí, která je do dvora otevřena arkádou. V síni i v lodži je strop s viditelnými trámy, na podlaze síně je dlažba z cihel, v níž je hlavní diagonální komunikační trasa od schodů ke světnici provedena z opukových desek. Tři zadní díly domu byly vyhrazeny komorám v trojtraktovém uspořádání se střední chodbou, přičemž veškeré vnitřní dělicí stěny byly zbořeny při úpravě na drůbežárnu. Krov je hambalkový s ležatými stolicemi (projektovány byly stolice stojaté).

Dvůr na západní straně uzavírá zděná stodola se sedlovou střechou, jejíž starší část odpovídá zcela projektu pro stodolu v „čp. 52“: je čtyřdílná s trojdílným jádrem s mlatem a dvěma pternami, na severní straně se čtvrtým dílem kolny. Zdivo stodoly je z pískovcových kvádrů se svislými šterbinovými průduchy, na podélných stranách s fabionovými římsami, které jsou nad otvory vrat provedeny (současně jako překlady)

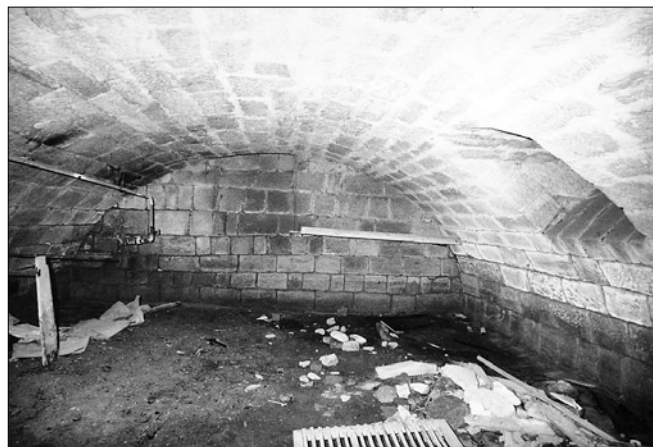
27) SÚA, TK, fasce, i. č. 1843, Loubí č. 9; JK, no top. 51; SK, Ltm. 251, st. p. 14. - SOA Děčín, Vs Česká Lípa, Grundbuch 1661, fol. 80, 96, 119, 121; - SOA Děčín, Vs Česká Lípa, Grundbuch 1661, fol. 121; OS ČL 88 (lit. B), fol. 121, 128, 131v; OS ČL 89 (lit. C), fol. 161, 163v, 226, 264, 265; b. č., Obligationsbuch Lit. I, Nro XXXIX, 1844 - 1848, fol. 20; kt. 252.

Obr. 28: Loubí, projekt novostavby domu usedlosti čp. 51: Plan zur Wiederaufbauung der abgebrannten Wirtschaftsgebäude des Bauers Franz Wendler in Lauben NC 51; s. d. (1843), Franz Fröhlich, grafické měřítko vídeňské sáhy, půdorysy přízemí a 1. patra, pohled (SOBA Děčín, Vs Česká Lípa, kt. 252, plán 10). Provedení plánu velkého domu je úsporné až schematické - podélné průčelí je nečleněné, štítové průčelí není zakresleno, plackové klenby v přízemí jsou jenom naznačeny situováním dělicích pasů.

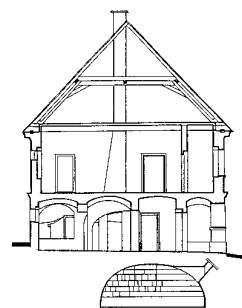
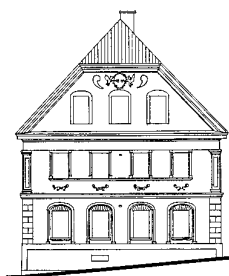
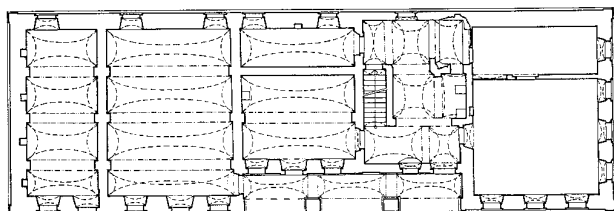
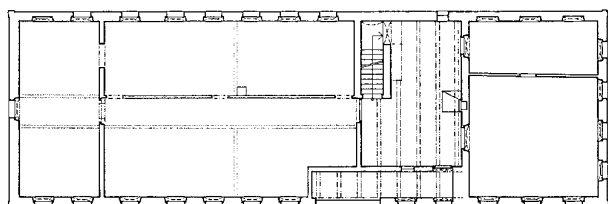
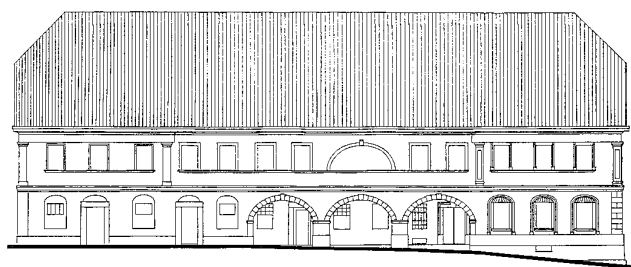

Obr. 29: Loubí, kuchyňská část síně v přízemí domu čp. 51, realizovaná podle původního projektu, pohled od vstupu do domu. Zcela vpravo jsou dveře do světnice, za dělicím klenebním pasem je kolmý pas, vynášející otevřené ústí komína, resp. dymníku, pod kterým se přikládalo do kamen ve světnici (dochovaná nika) a vařilo na podestě s otevřeným ohništěm (v místě mladšího podezdění komína, provedeného s uzavřením jeho spodního ústí). Vzadu za pilířem byla situována velká chlebová pec s ústím v místě dnešního vstupního otvoru vpravo od pilíře, jejíž kouř volně stoupal do otevřeného ústí komína.

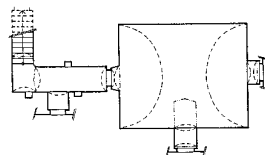

Obr. 30: Loubí, klenba sklepa pod světnicí domu čp. 51, provedená z pískovcových kvádrů.

z trámů. Vnitřní dělicí dřevěné konstrukce jsou odstraněny, hambalkový krov s ležatými stolicemi je vcelku kompletní. Uprostřed vazného trámu, do kterého zasahoval jižní střední sloupek oddělující mlat, je v rámečku vyřezaný letopočet 1843. Na severní straně je stodola prodloužena o přístavbu z vápenopiskových cihel s krovem se stojatými stolicemi. Byla tu i druhá mladší přístavba u jižního konce směrem do dvora, po

0 1 5 10m

Obr. 31: Loubí, dokumentace současného stavu domu usedlosti čp. 51 s patrnými odlišnostmi, realizovanými oproti původnímu projektu - arkády v přízemí i v patře, rozčlenění podélného průčelí, jiné provedení krovu. Tečkované jsou vyznačeny stěny komor v patře, odstraněné při novodobé adaptaci (obdobné jako v čp. 1). Ve štukovém věnci v horní části štítu je datování 1844, které označuje dokončení povrchových úprav (zaměření domu Š. Klobouková, J. Masák, J. Pešta, T. Russe a G. Steinová, 1995; kresba J. Pešta, 1996, foto současného stavu J. Škabradaj).

jejímž odbourání zbylo jenom narušení krovu a krytiny. Ve střední části dvora proti domu jsou v ohradní zdi k čp. 51 patrné stopy členění a klenutí někdejšího hospodářského objektu.

Datování: Dům i stodola jsou klasicistní novostavby po požáru roku 1843, provedené v zásadě podle dochovaných projektů. Severní přístavba stodoly je novodobá, z 1. poloviny 20. století.

Hodnocení: Dům je druhá největší a nejnáročněji provedená novostavba ze skupiny zděných klasicistních budov, stavěných po požáru roku 1843, výtvarně s těchto objektů zřejmě nejpůsobivější. Mimořádně hodnotný objekt, významný i možností konfrontace s dochovaným projektem. Mimořádně hodnotná je i datovaná stodola, provedená velmi

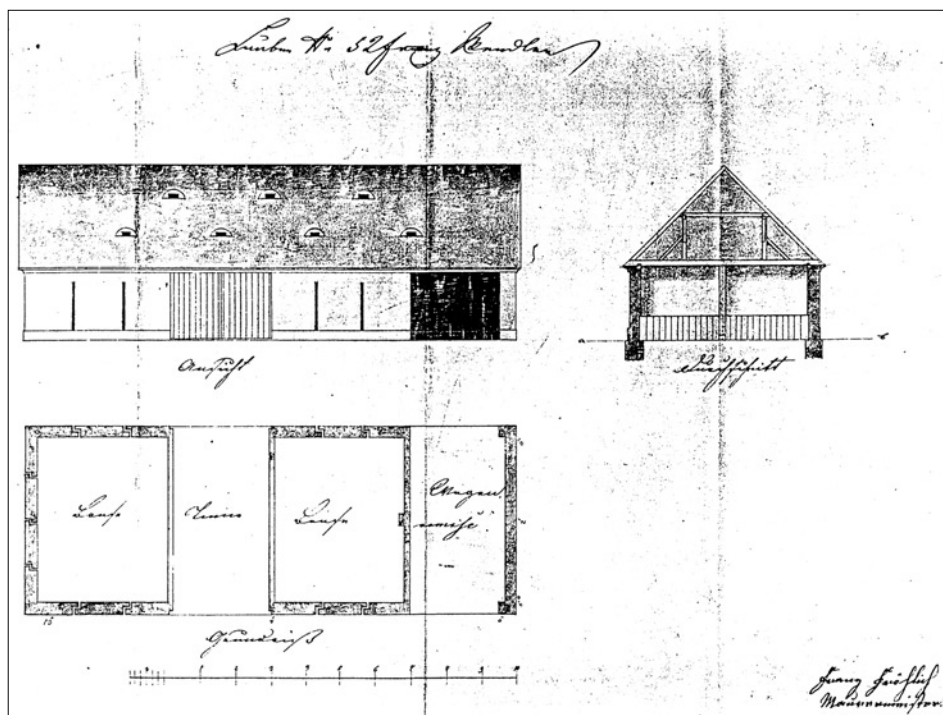
Obr. 32.: Loubí, detail dřevěné fabionové římsy a stejně tvarovaného dřevěného překladu vrat stodoly v usedlosti čp. 51.

náročným způsobem z pískovcových kvádrů opět podle dochovaného projektu. Obě stavby jsou dlouhodobě opuštěné, ohrožené devastacemi, s poškozenými střechami.

Čp. 52 - dříve škola, poté domkář

Škola uprostřed návsi zřejmě vznikla mezi léty 1785 - 1789. Roku 1835 obec Loubí prodala s povolením krajského úřadu i českého gubernia Franzí Wendlerovi starou školu za 240 zlatých konvenční měny vzhledem k tomu, že byla postavena nová škola (čp. 59) severně od čp. 7. Na bývalé staré škole byla ponechána věžička se zvonkem, kterou měl povinnost majitel udržovat i s ohledem na to, že budova byla postavena na obecním pozemku.²⁸⁾

28) SÚA, JK 5023, neuvedeno; SK Ltm. 251, st. p. 16. – SOA Děčín, Vs Česká Lípa, kt. 746. – Sovadina M., Vojtišková M.: *Archív obce Loubí*, inventář archivního fondu, Okresní archiv Česká Lípa 1977. – SOKA Česká Lípa, AO Loubí, i. č. 5, kt. 1. – SOA Děčín, Vs Česká Lípa, OS ČL 89 (lit. C), fol. 173, kt. 252. – Sommer J. G.: *Das Königreich Böhmen*, sv. 1., Praha 1833, s. 325.

Obr. 33: Loubí, projekt stodoly pro čp. 52 (ve skutečnosti čp. 51): Lauben No 52 Franz Wendler, zednický mistr Franz Fröhlich, grafické měřítko (vídeňské sáhy), půdorys, pohled, řez (SOBa Děčín, Vs Česká Lípa, kt. 252, plán 1).

Čp. 57 - zahradník

Dějiny: Na základě povolení českého gubernia z roku 1803 byl roku 1805 z gruntu čp. 43 oddělen díl s pozemky, přičemž dům není zmínován. Při prvním postupu roku 1813 je poprvé stanoven výměnek, užívající mimo jiné dolní světnicovou komoru vlevo na věci a půl komory nad světnicí vlevo, kterou měl hospodář rozdělit příčkou na dvě části a oddělit dveřmi.²⁹⁾

Malá usedlost západně od obce, v osadě Tobolka.

Popis: Patrový, převážně dřevěný dům se sedlovou střechou s přesahem nad zápraží. Dům má nesymetrický příčný řez, protože zadní strana střechy sjíždí až na úroveň širšího dvouraktově řešeného přízemí. Půdorysné řešení jádra domu je trojdílné komorového typu, s připojeným čtvrtým dílem snad někdejšího chléva, který je zděný z kamene. Ve třetím dílu je v předním traktu roubená komora s funkcí světničky, v zadním spízní komora. Strop v tomto dílu je trámový, dva trámy propustují spojitě do druhého traktu. V síni jsou na obvyklém místě schody do patra, v zadním koutu na straně ke světnici je kuchyně resp. spodní část komína, otevřená do síně klenutým obloukem. Ve druhém traktu za síní je nově upravená koupelna. Roubená světnice má rovněž dva stropní trámy, propustující do zděné světničky, ve které je sporák. Záklon stropu světnice je mezi trámy omítaný, nad „stolovým“ koutem je kruhové štukové zrcadlo.

Patro opakuje dispozici přízemí, v zadní části síně prostupuje mohutné těleso zděného komína. Přední část patra je roubená, zadní polovina hrázdná včetně čtvrtého dílu, do kterého se vstupuje zvenčí z dlouhé pavlače, která začíná u síně. Hambalkový krov má v plných vazbách (nad příčnými stěnami s výjimkou stěny mezi síní a zadní komorou) čtyři sloupky až do hřebene, kupodivu bez podélného zavětrování. Na hambalkách je poválcový záklop s hliněnou mazaninou (tento záklop je i nad zápražím). V krovu se dochovaly i staré široké latě a původní šindelová krytina, přes kterou byla kdysi položena brídlice (dnes jsou tu tašky).

Na průčelí je u světnice jednoduchá podstávka s neprofilovanými sloupky a krátkými pásky. Na lizíně nad středním sloupkem v čele je novodobá tabulka s údajně přepsaným datováním 1808. V přízemí i v patře se dochovaly vnější dvoukřídlové okenice, které mají na rubové straně viditelnou svlakovou konstrukci s kovanými závěsy. Lícová strana je malovaná křížově děleným systémem zelených a bílých pruhů, uprostřed s okrovým čtyřlístkem, na kterém jsou na zeleném podkladu čty-

ři bílé šestilístkové motivy. Nad okny v patře jsou obloučkové vyřezávané suprafenestry. Štít je usazen na profilovaném římsovém trámu, který dělí jeho plochu i v úrovni hambalků. Pod římsou jsou dvě křížově dělená okna s profilovanými rámy a odlišným tvarem suprafenestry. Plocha štítu je bedněná a lištovaná ve skladbě naznačující stojaté stolice v krovu, v postranních trojúhelnících se střechovitým kladením. Všechny styčné i obvodové linie štítu mají lišty s náročnou vyřezávanou profilací. Podobně je provedeno i zábradlí pavlače, které má profilovanou parapetní římsu a lištované bednění, které je nahore i dole ukončeno lištami s motivem plochých oslíků hrbetů.

Za domem pokračuje obvodové zdivo dvora z pískovcových kvádrů s pilířovým vjezdem, na které kolmo navazuje zdivo stodoly, rovněž kamenné s armaturami z kvádrů, s půlelipsově klenutým vjezdem a fabionovou římsou. Proti domu je postupně stavěná, snad od počátku nezastřešená hospodářská budova rovněž z kvádrů, která obsahuje kromě jednoho plochostropého prostoru tři prostory klenuté (z nich jeden sklep a jeden chlév).

Datování: Všechny objekty jsou z první poloviny 19. století, dům spíše z jeho samého počátku.

Hodnocení: Dům je mimořádně hodnotná stavba ze závěrečného období tradiční dřevěné výstavby s náročnou výzdobou včetně unikátních doplňků (okenice). Hodnotné je i zdivo stodoly a zajímavý hospodářský objekt.

Čp. 60

Dům na západní straně návsi, mezi čp. 51 a 1. Nejmladší, poslední přidělené popisné číslo před novodobými destruktivními sídelními proměnami. Na situačním plánu z roku 1843 je v těchto místech ve stejné situaci (jenom o něco užší) objekt, patřící k usedlosti čp. 1. Na mapě stabilního katastru tu není vyznačeno nic, takže starý shodný objekt byl zřejmě odstraněn.

Popis: Zděný patrový dům umístěný podélně v návsní linii, se sedlovou střechou, z níž vystupují komíny netypickým způsobem u vrcholů štítů. Režné zdivo je z lomového pískovce, armatury a přímé záklenky z cihel. Z tesaného pískovce je jenom pilíř vjezdu u severovýchodního nároží, podezdívka, peron u vstupu a jednoduché obdélné vstupní portály (do návsi i do dvora), nad kterými jsou vylehčovací segmentové záklenky z cihel. Cihlová je římsa nad přízemím, základ korunní římsy tvoří kamenné desky. Štíty jsou omítané, členěné „hambalkovou“ římsou, s okny se segmentovými záklenky (spodní větší okna desetitabulková). Starší členění oken je lépe patrné na straně do dvora - v přízemí jsou ještě dochována zřejmě původní vnitřní jednoduchá osmitabulková okna, dělená jednou vodorovnou profilovanou příčlí, a v patře je dobře patrné, že došlo ke zjednodušování a zmenšování okenních otvorů vkládáním překladů do oken, která měla původně segmentové ukončení. Jedno okno je ještě dochováno ve snad původním stavu, jako dvojité, s vnějším osmitabulkovým a ven otevíravým oknem v lici fasády.

Dispoziční řešení je z hlediska vesnické zemědělské typologie netradiční, dvouraktové v přízemí i v patře. Přízemí je rozděleno průchozí chodbou, z níž jsou vstupy s trámovými zárubními do obytných, resp. otopných místností při návsi. Místnost na jižní straně je klenutá (placka?) a fungovala zřejmě jako kuchyně, na severní stranu je v rozsahu tří okenních os velká plochostropá světnice a na konci úzký prostor zřejmě opět s topeništěm a komínem. Trakt na straně do dvora je klenutý plackami. Do místností severně od chodby se vstupuje jednoduchými kamennými portály (z chodby a do druhé místnosti, snad původně ukončení, ze dvora), jižně od chodby je prostor klenutý plackou a pak (v koutu dispozice) zalomené schodiště. Ve stěně pod schody je skříňová nika. Členění patra odpovídá v zásadě přízemí, místnosti jsou plochostropé. Sklepy tvoří sestava několika prostorů, která začíná pod schody prostorem

29) SÚA, SK, Ltm. 251, st. p. 63. – SOA Děčín, Vs Česká Lípa, OS ČL 89 (lit. C), fol. 5; – SOKA Česká Lípa, Okresní soud Česká Lípa 90 (lit. D), fol. 2.

Obr. 34 Loubí, převážně dřevěný dům čp. 57 západně od jádra vesnice, postavený na počátku 19. století, s cennými prvky původního řemeslného zpracování (bedněný štít, pavlač, malované okenice).

s plackou a pasem pod chodbou a pokračuje valeně klenutým prostorem pod dvorním traktem. V jeho východní stěně je průchod do malého valeně klenutého prostoru s pětibokou výsečí, který zprostředkuje spojení s větším a zřejmě starším valeně klenutým sklepem pod severní částí návěsního traktu, který je bezpochyby zbytkem starší budovy. Tento sklep má v severní čelní stěně zbytek vstupu a vedle něj odkládací ni-

Obr. 35: Loubí, vstup ve dvorním průčelí domu čp. 60 (na návsi, mezi čp. 51 a 1). Materiálové i konstrukční provedení a také ponechání v neomítnutném stavu je v regionu typické pro vesnickou stavební tvorbu 2. poloviny 19. století (všechny fotografie P. Dostál a J. Škabrada 1993 - 95).

ku. Za domem ve dvoře jsou na zdi, oddělující dvůr čp. 1 od čp. 51, otisky plackových kleneb se segmentovými čely, tedy zbytek zbořeného hospodářského objektu.

Datování: Budova byla postavena po polovině 19. století ještě s klasicistním konstrukčním aparát - tedy někdy kolem nebo po roce 1860. Severní sklep je zbytkem starší budovy snad z 18. století.

Hodnocení: Hodnotná pozdně klasicistní stavba, v obci první případ užití netradiční typologie dokonce s velmi nezvyklým umístěním komínů.

GEMAUERTER KLASSIZISTISCHER UMBAU DES DORFES LOUBÍ/LAUBEN (KREIS ČESKÁ LÍPA/BÖHMISCH LEIPA) NACH DEM BRAND IM JAHRE 1843

Die Studie schöpft aus der schriftlichen Ausarbeitung der baugeschichtlichen Untersuchung des Dorfes im Maßstab 1:1000, eingegeben vom Institut für Denkmalpflege in Nordböhmen als eine Unterlage für die Verkündung der Denkmalzone. In der Zeit, der Untersuchung war die Lage der drei Schlüsselbauten, deren Bedeutung die Grenze der Region übersteigt - des ältesten Holzhauses in der Konstr.-Nr. 46 und zwei verlassenen größten gemauerten Häuser Konstr.-Nr. 1 und 51 - völlig zugespitzt. Die Bemühung um die Rettung des Hauses Konstr.-Nr. 46 endete schließlich mit dem Transfer ins Museum der Volksbauten in Zubrnice, aber die Situation der beiden klassizistischen Bauten bzw. Anwesen bleibt auch weiterhin offen.

Das Dorf Loubí in Nordböhmen, 10 km südlich von der Kreisstadt Česká Lípa, ist aus mehreren Sichtpunkten interessant, aber vor allem für seine außergewöhnliche Gruppe von gemauerten klassizistischen Objekten - Häusern in Anwesen, Wirtschaftsbauten und armen Hütten. Diese Objekte wurden im wesentlichen einmalig erbaut nach dem katastrophalen Brand, dem ein Teil des Dorfes im Jahre 1843 unterlag. Die Erneuerung verlief planmäßig und angesichts der Hilfe der Obrigkeit schon mit Anerkennung aller damals gültigen legislativen Normen - also einschließlich der Vorlegung der Projekte, die sich größtenteils erhalten haben. Dank dem ist diese Begebenheit eigentlich zur Quelle vom völlig außergewöhnlichen Fond der Informationen geworden, deren Teil die beugeschichtliche Untersuchung des Dorfes, die vom Institut für Denkmalpflege in Ústí nad Labem/Aussig eingegeben wurde, ausnutzen konnte.

Die Entwicklung des Dorfes bis zur 1. Hälfte des 19. Jahrhunderts

Das einzige, aber ziemlich bedeutsame Überbleibsel der mittelalterlichen Entwicklung des Dorfes ist der Grundriß seines Dorfplatzes - evident regelmäßig ausgemessen, zweckdienlich preferierend die Beziehung zu den Feldern gegenüber dem Zugang zum Wasser (der Bach in dem steil eingeschnittenen Tal südlich vom Dorfplatz).

Schon im Mittelalter ist zur bestimmten Differenzierung der Struktur der Anwesen und zur Absonderung mehr oder weniger selbständiger kleinerer Anwesen und Hütten gekommen (sicher auch im Zusammenhang mit der allmählichen Kultivierung des weiteren Bodens außer dem ursprünglichen Gründungsschema), weil in der Mitte des 17. Jahrhunderts die etwa doppelte Zahl der Häuser gegenüber dem vorausgesetzten ursprünglichen Zustand existierte und zwar in der ungefähr gleichmäßigen Teilung in drei gewöhnliche Sozialgruppen - Bauern, Gärtner und Häusler. Die Identifizierung ihrer Platzierung nach den späteren Konstruktionsnummern zeigt, daß schon damals nicht nur kleinere Anwesen am Dorfplatz existierten, sondern auch das Bebauen des beiliegenden südlichen Talabhangs mit Hütten angefangen hat. Bis zur Beschaffung des sog. Theresianischen Katasters in der 1. Hälfte des 18. Jahrhunderts ist ein Zuwachs von 14 und bis zum Ende des 18. Jahrhunderts von weiteren fast 20 Objekten, wieder besonders im südlichen abfallenden Teil des Dorfes, unten im Tal bei dem Weg und auch in der westlicher liegenden Ortschaft Tobolka zu verzeichnen. Das größte Anwesen war die Konstr.-Nr. 1, wo (bestimmt auch aus diesem Grund) der Umkreis der bisher erhaltenen ersten Nummerierung der Häuser im Jahre 1770 oder 71 angefangen hat. Es wurde damals 51 Nummern zugeteilt, so daß die Schule am Dorfplatz, der erst später die folgende Konstr.-Nr. 52 zugeteilt wurde, offensichtlich noch nicht stand.

Die Vorstellung von traditionellen Volksbauten aus dem 18. Jahrhundert können wir nach erhaltenen Objekten oder ihren Teilen in dem Ort und Umgebung bilden und diese dann mit Angaben aus den schriftlichen Quellen ergänzen. Die Tradition des Aufbaus von Holzhäusern war in diesen Gebiet sehr stark und man kann annehmen, daß sein Ende tatsächlich erst die Gubernial-Verordnung aus dem Jahre 1816, die den Bau von weiteren Holzbauten verbot, gebracht hat.

Zu den interessanten schriftlichen Materialien, die im Zusammenhang mit dem Dorfbrand im Jahre 1843 angeschafft wurden, gehören

zwar kurzgefaßte aber treffende Charakteristiken der niedergebrannten Häuser. Sie ermöglichen eine ziemlich gute Rahmenvorstellung von Gebäuden aus dem vorhergehenden Zeitraum vom Gesichtspunkt der Lösung des Grundrisses, der vertikalen Anordnung und auch der Materialanordnung. Die Häuser hatten offensichtlich meistens die Disposition des sog. Mischtyps, es kam aber auch der Stalltyp und im Gegenteil auch der Kammertyp vor. Es handelte sich überwiegend um Holzhäuser, vielleicht größtenteils Blockbauten (wenngleich das Fachwerk in Stockwerken bestimmt auch vorkam - siehe Konstr.-Nr. 57) und es waren offensichtlich alles Stockhäuser auch in der Kategorie der Hütten (wenigstens am Dorfplatz).

Ein üblicher Bestandteil der Häuser im 18. Jahrhundert in Nordböhmen waren hölzerne bzw. holzlehmige Schornsteine oder eher Rauchabzüge. Ihr Verzeichnis im Jahre 1842 angeschafft, also zufälligerweise „am Vorabend“ des katastrophalen Brandes (der übrigens nicht wegen des hölzernen Schornsteines entstand), registriert sie noch in 23 Häusern. Belege ihrer einstigen Existenz sind bzw. waren übrigens praktisch in allen erhaltenen Häusern aus dieser Zeitspanne (Hütte Konstr.-Nr. 20, sogar zwei in einem älteren Blockbau des Anwesens Konstr.-Nr. 46) feststellbar. Die Nützlichkeit der damaligen legislativen Bemühungen, den Bau von Holzbauten vor allem aus Feuerschutzgründen zu verhindern dokumentiert bezeichnend das Schicksal des damals im Dorf eigentlich ersten und (bis zum Jahre 1835 als die neue Schule Konstr.-Nr. 59 erbaut wurde) einzigen gemauerten Gebäude der Scheune in dem Anwesen Konstr.-Nr. 1, die dem Brand als der einzige Bau in der betroffenen Zone widerstand, obwohl sie in nächster Nähe seines Brennpunktes stand.

Dorfbrand im Jahre 1843

Am Mittwoch den 29. März 1843 brach um halb neun abends in der Scheune des Anwesens Konstr.-Nr. 51 auf der westlichen Seite des Dorfplatzes ein Brand aus, der das Aussehen des ganzen oberen Dorfteils völlig verändert hat - es brannten die Konstr.-Nr. 51 und Anwesen, Hütten und Häuser Konstr.-Nr. 1 - 9 aus, also die nördliche Hälfte der östlichen Dorfplatzfront (Konstr.-Nr. 7 - 9). Es ist gelungen die Verbreitung des Brandes auf die Bebauung in die südliche Richtung abzuwenden und zwar offensichtlich auch durch die Bemühung die bedrohten Bauten, bei den man noch Zeit auf die Vorbereitung des Schutzes vor dem sich nähernden Feuer hatte, der Teile zu entheben, auf den das Feuer am ehesten festhalten konnte - also feuergefährlicher Dachdeckung.

Aus den erhaltenen schriftlichen Nachrichten über den Brand und aufeinanderfolgende Erneuerungsarbeiten kann man feststellen, wie operativ die damalige Beamten-Maschinerie die Aufgaben, in den sie sicherlich nicht gewandt war, bewältigte - den Dorfbrand mit der aufeinanderfolgenden urbanistischen Studie der Ausgestaltung der Bebauung, die Organisierung und Distribution der Hilfe und besonders die ordentliche Sicherung der Baubewilligungsverfahren einschließlich der Projektunterlagen für alle Neubauten - das alles verlief in bewunderungswürdigen Terminen.

Gemauerte klassizistische Erneuerung des Dorfes

Das Jahr 1843 war für das Dorf Loubí tatsächlich dramatisch, weil in seinem Wandel im Dorf auch die Terrainmessung für die Anschaffung der Karte des stabilen Katasters verlief. Der Kartenvermerk ergänzt ferner die Informationen über den damaligen Zustand der Bebauung und besonders über den Anfang der Erneuerungsarbeiten. Auf der Karte ist nämlich die Situation kurz nach dem Brand gut ersichtlich, weil sich in dem abgebrannten Teil des Dorfes sowohl vollständige oder partielle Umrisse der alten Gebäude (Konstr.-Nr. 4) als auch leere Stellen der völlig weggeräumten Objekte und in einigen Fällen schon sichtliche Umrisse wachsender Neubauten (Konstr.-Nr. 1 - das größte Haus des reichsten Bauherrn und Dorfrichters) befinden. Die Karte respektiert aber schon die Situationsänderungen einiger Objekte, die nach dem Brand durchgeführt wurden, die wir mit dem erhaltenen ausführlichen Situationsplan des betroffenen Dorfteiles (Hütten Konstr.-Nr. 2, 5 und 6) konfrontieren können. Die ältere indikativische Skizze der Karte des stabilen Katasters ist in dem Fall Loubí (wie übrigens sehr oft) die Informationsquelle eher für den nächsten Zeitraum, da in ihr die Bauten, die ungefähr im Laufe der nächsten 15 Jahre entstanden eingezeichnet sind; es sind hier in der gemauerten Gestalt schon die Häuser Konstr.-Nr. 3, 9 und 12 eingezeichnet, aber etwas später übermauerte Häuser in den Anwesen Konstr.-Nr. 46 und 48 haben hier noch ihre hölzernen Vorläufer.

Auf Grund der Erfordernis des Bezirksamtes wurde am 1. Mai 1843 ein Regulierungsplan angefertigt, den der herrschaftliche Baumeister František Němecek ausgearbeitet hat, der sonst den ganzen Bauvor-

gang auf der Herrschaft überwacht hat. Auf Grund dieses Regulierungsplans wurden die Konstr.-Nr. 2, 5 und 6 zu einer anderen Stelle versetzt und die Verhältnisse zwischen den Konstr.-Nr. 8 und 9 sollten auf Grund des speziellen Vertrags gelöst werden. Am 25. Mai 1843 verlief eine kommissionelle Handlung über die Häuser Konstr.-Nr. 1, 4, 6, 7, 8, 9 und 51; am 14. Juni 1843 dann über die Häuser Konstr.-Nr. 2, 5 und 6. Parallel verlief auch der nachträgliche Genehmigungsvorgang in der Bezirksbehörde, die am 20. September von der Neuschlosser Herrschaft den Regulierungsplan erhalten hat, den sie genau um ein Monat später der Herrschaft zurückgegeben hat.

Häuser und Wirtschaftsbauten, die nach dem Brand gebaut wurden, illustrieren gut die damalige Kulmination des Prozesses des Übergangs zu völlig (wenigstens äußerlich) gemauerten Bauten. Das Mauerwerk wurde aus gehauenen Sandsteinquadern durchgeführt und zwar besonders in Kellern, auf den Sockeln und Hauptarmaturen. Aus Sandstein wurden - ebenso wie in dem ausgedehnten nordböhmisches Gebiet - Türumrahmungen, besonders bei Eingangstüren und einigen Fenstern und eigentlich bei allen Fenstern Fensterbankplatten gemeißelt. Verhältnismäßig hoch war der Ziegelanteil und zwar außer Gewölbe auch in dem Mauerwerk besonders in Stockwerken. Der Grund dafür war die operative Errichtung von zwei Ziegeleien (im Konstr.-Nr. 1 und 7), die später wieder aufgelöst wurden. Die Gewölbe mit denen mit Ausnahme der Zimmer im vorderen Teil der Disposition das ganze Erdgeschoß ausgestattet wurde, wurden ausschließlich als Platzgewölbe durchgeführt und zwar in der Skala von der klassischen geschwellten Ausführung bis zu den späteren flacheren Formen mit Wandgurten. Dank den Gewölben und der Konfrontation mit erhaltenen Projekten können wir die Zeitfolge der Durchführung der erhaltenen Bauten ordnen: ganz im Geiste des Umbaus der abgebrannten Gruppe von Häusern wurde noch das Haus Konstr.-Nr. 12 durchgeführt, während der Aufbau des Hauses Konstr.-Nr. 46 etwas spätere Züge aufweist. Als der jüngste und mit markanten Elementen der untraditionellen Dispositionslösung zeigt sich der Bau des Hauses Konstr.-Nr. 60 und teilweise auch des länglich situierten Hauses in dem Konstr.-Nr. 3 (in diesem Fall aber wegen der engeren Parzelle und der Platzierung des Tanzsaales). Das letztgenannte Haus wurde in dem Regulierungsplan aus dem Jahre 1843 anders entworfen, in der traditionellen Tieforientierung wie sein abgebrannter Vorläufer.

Die Decken in den neuen gemauerten Bauten waren selbstverständlich weiterhin Balkendecken aber mit der feuerbeständigen Verputz- bzw. Mauerlehmuntersicht (wobei für die Befestigung des Mauerlehms oft das mit Strohbindern umgewickelte Stangenholz benutzt wurde). Die Dachstühle, besonders die anspruchsvoller ausgeführten bei den größeren Häusern, sind durchweg noch eigentlich barock mit dem liegenden Stuhl gewesen. Der Grund für die Anwendung dieser Konstruktion war bestimmt auch der Gewinn eines völlig leeren Raumes, der für die erste Phase des Hopfentrocknens benutzt wurde, wie es auch die typischen langen und niedrigen Dachfenster einsagen. Die Dachdeckung der neuen Bauten war bestimmt sämtlich aus gebrannten Dachziegeln.

Die fast Typenbenutzung der gemischten Kammer-Stalldisposition wiederholt, wie wir Dank der Beschreibung abgebrannter Häuser wissen, die schon früher gebrauchte Disposition. Im diesen Zusammenhang ist auch die Realisierung der Hütten interessant, die als einstöckige gegenüber den Bauplänen, die sie als Parterrebauten entworfen haben, gebaut wurden; es geschah offensichtlich in solchen Fällen, wo schon die ältere vom Brand vernichtete Hütte einstöckig war.

Das typische Material für den Bau von Scheunen in der 1. Hälfte des 19. Jahrhunderts waren Sandsteinquader. Die länglichen Wände wurden mit einem einfachen aber markanten Voutengesims abgeschlossen. Bei eingewölbten Einfahrten (die anspruchsvoller waren und die eine größere Höhe der Wände erforderten) war das steinerne Gesims durchlaufend (in der Konstr.-Nr. 1, 1830), bei geraden Sturzbalken wurde zum durchlaufenden Voutenprofil der äußere Balken des Sturzes bearbeitet (Konstr.-Nr. 4, 7 und 51 - 1843). Die Verwendung des Bruchsandsteines für das Mauerwerk (bei der Erhaltung der Quaderarmaturen) tritt erst nach der Hälfte des Jahrhunderts an (Konstr.-Nr. 12). Diese Kombination, die in der Umgebung auch an den Häusern sehr charakteristisch ist, ist in Loubí zur Geltung nicht gekommen einerseits für die leichtere Erschwinglichkeit der Ziegelsteine und andererseits auch deswegen, daß man nach der Hälfte des Jahrhunderts hier wenig gebaut hat (Hütten Konstr.-Nr. 26 und 60, das Haus im Anwesen Konstr.-Nr. 46, die Scheune in der Konstr.-Nr. 12).

Das Ensemble der großen gemauerten klassizistischen Objekte, die im Dorf nach 1843 erbaut wurden, gehört zu merkwürdigsten Komple-

xen von solchen Bauten nicht nur in Nordböhmen. Diese Architektur ist nämlich auch in anderen Teilen des böhmischen Landes zur Geltung gekommen und zwar besonders dort, wo schon vorher, in der älteren Etappe des Ausbaus von Holzbauten, das örtliche Schaffen zum Aufbau von Stockhäusern, wenigstens in großen Anwesen gelangte. Es ist interessant, daß es sich trotz der verhältnismäßig kurzen Tradition der dörflichen gemauerten Bauten in der Zeit, um ausgereifte Objekte handelt, und zwar aus mehreren Gesichtspunkten. Sie sind vor allem einheitlich in ihrer perfekten und anspruchsvollen Konstruktionsausführung, deren harte Prüfung die neuzeitlichen und zeitgenössischen Schicksale gerade der zwei wertvollsten Häuser in Loubi sind. Die Häuser sind merkwürdig auch durch ihre gewissermaßen einheitliche äußere Gestaltung, die in einigen Hinsichten noch aus den Prinzipien der Barockarchitektur schöpft (symmetrische Gliederung und die Komposition der langen Fassaden, einige Stuckzierelemente), aber größtenteils schon dem Ausdruck von völlig zeitgenössischen klassizistischen Bauten entsprechen. Aus der damaligen Architektur war für das dörfliche Schaffen das einfache „Ärarschaffen“ am meisten inspirativ, das vorwiegend in der zahlenmäßigen Produktion der öffentlichen Gebäude, die von meistens einheitlich fachgebildeten Projektanten entworfen wurden, zur Geltung kam. Wir dürfen in der nordböhmisches Region den Aufbau der Festung Theresienstadt, respektiv gerade beendeten Bau der Theresienstadt nicht vergessen, der für das hiesige ländliche Bauhandwerk eine große Schule und Inspiration bedeutete, weil die Bau-, Konstruktions- und morphologische Charakteristik dieser Architektur sehr nahe liegt. Das „Tempieren“ des Brandes in Loubi ist für das erhaltene Ensemble von Bauten auch deswegen interessant, daß gerade von der Mitte des Jahrhunderts diese Architektur auf dem Dorf einen gewissen Gipfel erreichte - kurz danach (wie es auch bei den Objekten, die in dieser Gruppe als die letzten gebaut wurden sichtlich ist) ändert sich das klassizistische Konstruktionsapparat, in dem das Anwenden von Platzgewölben dominiert hat und auch die ältere Gestaltung fängt an andere, historisierende Elemente zu entlehnen.

Höchst beachtenswert ist dem gegenüber der Fakt, daß unter der Überdeckung der für das hiesige Dorf völlig untraditionellen und eigentlich administrativ und legislativ aufgezwungenen Materiallösung in gemauerten klassizistischen Neubauten die traditionelle typologische Lösung unberührt geblieben ist. Es ist im Vergleich mit erhaltenen älteren Objekten in der Umgebung bemerkbar und gerade für das Dorf ist es durch schriftliche Nachrichten über abgebrannte Häuser bestätigt. Sie zeugen von der Dispositionslösung, die zweifellos meistens vom völlig analogen Typ wie bei Neubauten, die nach dem Brand gebaut wurden, war. Noch merkwürdiger finden wir die Tatsache, daß die Erneuerung der Häuser planmäßig war, mit angerissenen Projekten von Baumeistern belegt, die sich wahrscheinlich mit Bauten für Landleute sonst nicht befaßt haben. Die Gleichartigkeit und die Reife der Projektdispositionen bezeugt davon, daß sie entweder fähig waren die Ansprüche der Bauherren professionell tüchtig zu verarbeiten oder daß die Typologie dieses Schaffens auch von dem Gesichtspunkt der Projektion schon „eingeführt“ war. Die Anzahl solcher Bauten in der Region, besonders ähnlich anspruchsvoller Stockhäuser für relativ reiche Bauherren - Bauern in der benachbarten fruchtbaren Leitmeritzer Region, bezeugt eher von der zweiten erwähnten Möglichkeit. Übrigens nicht nur aus den Projekten für Loubi wissen wir schon heutzutage, daß die kompliziert komponierten Dispositionen dieser gemauerten und gewölbten Bauten größtenteils auf Reißbrettern der damaligen Projektanten entstanden.

Bei der Bewertung dieser Bauten als Verwirklichungen der projektierten Lösungen ist noch nötig eine weitere merkwürdige Tatsache zu erwähnen, und zwar die bei den Bauten durchgeführten Abweichungen den Projekten gegenüber. Sie sind nämlich durchwegs für das Aussehen der Bauten und ihren Betrieb besser und günstiger - sie erweichen und gliedern die zu langen monotonen Stirnseiten, decken mit Arkaden die wichtigen Kommunikationen ähnlich, wie es bei alten Holzbauten die Balken-Vorfluren und Pawlatschen getan haben. Man kann aber nicht sagen, daß diese örtlich kontextuellen Unterschiede in der Lösung ein hiesiger „Genius loci“ verursachte. Sie wurden nämlich ziemlich geläufig an erwähnten zeitgenössischen Bauten für Dorfbauherren in der Region angewandt und sie bestätigen nur weiterhin die schöpferische Reife dieses Schaffens auf dem Lande nicht ein ganzes halbes Jahrhundert nachdem die projektierte Gestalt der Objekte den hiesigen Bauherren und Bauhandwerkern eigentlich im beträchtlichen Maße wider ihren Willen aufgezwungen zu werden begann.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Blick durch den oberen Teil des Straßendorfplatzes gegen Süden, mit dem sichtbaren Charakter der Bebauung, die nach dem Brand im Jahre 1843 entstand. Links das Haus Kónskr. - Nr. 7, hinter ihm die Hütte Kónskr.-Nr. 8 und der vordere gezimmerte Teil des älteren Hauses Kónskr. - Nr. 10, rechts der Wohnteil des Hauses des größten Anwesens Kónskr. - Nr. 1. Abb. 2: Dorf/kern auf der Karte des stabilen Katasters aus dem Jahr 1843. Ústřední archiv zeměměřičství a katastru, Praha (Zentralarchiv der Geodäsie und des Katasters, Prag).

Abb 3: „Regulierungsplan“ mit bezeichneten Änderungen der Bebauung nach dem Brand 1843: Situationsplan der am 29te März abgebrannten Wohn- und Wirtschaftsgebäude im Dorfe Lauben, s. d., der herrschaftliche Ingenieur Nemeček, graphischer Maßstab Wiener Klafter (SOBA Děčín, Vs Česká Lípa, Kt. 252, Plan 12). Teilkorrekturen in der Situation der Objekte sind durch die Überdeckung des punktierten Umrisses der alten Parzelle und der vollen Linie des neuen Objektes eingezeichnet, bei markanten Verschiebungen (Hütten Kónskr. -Nr. 2, 5 und 6) wurden die alten Parzellen durchgestrichen. Für die Erleichterung der Orientierung wurden größere Kónskr. - Nummern zugeschrieben (1 - 11, 51, s - Schule) und der Plan wurde mit Norden nach oben umgedreht.

Abb. 4: Die zeitgenössische Katasterkarte mit der architektonischen und denkmalpflegerischen Bewertung der Bebauung mit der Angabe der Konstruktionsnummern der Objekte.

Abb. 5: Projekt des neuen Aufbaus des Hauses des größten Anwesens Kónskr.-Nr. 1: Plan...(?) den N. N. Bauergutts besitzer in Lauben No zur widererbauung des abgebrannten Wurhauses, s.d. (Wende April und Mai 1843), Maurermeister Franz Fröhlich, Grundrisse des Kellers, Erdgeschosses und des 1. Stockes, Ansicht, Schnitt (SOBA Děčín, Vs Česká Lípa, Kt. 252, Plan 7). Die Bezeichnung des Gewölbes im Erdgeschoß ist schematisch, nur mittels Gurtbögen, die lange Seitenfassade ist nur durch den unterschiedlichen Rhythmus der Fensterachsen gegliedert, die in dem mittleren Teil durch die Vierzahl von Arkaden, die die wirtschaftliche Kommunikation schützen, betont sind. Deutlich ist die Bezeichnung der Heizvorrichtung mit einem großen Brotbackofen und noch einem indirekt beheizten Ofen.

Abb. 6: Zeitgenössische Dokumentation des Hauses des Anwesens Kónskr.-Nr. 1 mit gut sichtbaren Differenzen gegenüber dem entworfenen Zustand: die linke Arkade ist dem erstreckten Stall gewichen, die dreiteilige Gliederung der länglichen Fassade wurde durch den Risalitbau und zusätzliche Pilaster ausdrucksvoll gemacht. In der Vermessung sind punktiert die Trennwände zwischen den Kammern im Stocwerk, die während des Umbaus des Hauses zum Geflügelhof des Staatsgutes Dubá/Dauba entfernt wurden, ergänzt.

Abb. 7: Gesamtansicht des Hauses des Anwesens Kónskr.-Nr. 1 vom Dorfplatz und ein Detail der klassizistischen Verzierung des oberen Teils seiner Giebelstirnwand aus dem Jahre 1843.

Abb. 8: Scheune in dem Anwesen Kónskr. - Nr. 1 erbaut im Jahre 1833, also 10 Jahre vor dem Brand, der in ihrer unmittelbaren Nähe entstand. Ein Detail des präzise bearbeiteten Mauerwerkes aus Sandsteinquadern mit dem typischen Voutengesims über der halbelliptisch eingewölbten Einfahrt zur Tenne mit Halbnuten für Torpfosten und für das Aufsetzen beider Flügel. Das Detail der Datierung auf dem Bundbalken an der Südseite der Tenne.

Abb. 9: Projekt des neuen Baus der Hütte Kónskr.-Nr.2: Bauplan über ein neu zu erbauendes Wohnhäusel für den Abbrändler Wenzel Richter Nro C 2 in Lauben, s. d. (1843),Maurermeister Anton Eiselt, graphischer Maßstab Wiener Klafter, Grundriß, Ansicht, Schnitt (S Ob A Děčín, Vs Česká Lípa, Kt. 252, Plan 2). Fals das Objekt (leider nicht erhalten) nach dem Projekt und im Einklang mit dem Regulierungsplan aus dem Jahre 1843 erbaut wurde, wurde seine zu Wohnzwecken bestimmte Stirnseite ungünstig nach Norden orientiert und noch dazu zu der Seitenwand des Hauses des benachbarten Anwesens Kónskr. - Nr. 3.

Abb. 10: Projekt des Neubaus des Hauses im kleineren Anwesen Kónskr.-Nr. 4: No 4 Stefan Linke aus Lauben, Copia, Ústek/ Auscha 14. 5. 1843, Maurermeister Wenzel Jahn, graphischer Maßstab Wiener Klafter, Grundriß des Erdgeschosses und des ersten Stockes, Ansicht (S Ob A Děčín, Vs Česká Lípa, Kt.252, Plan 4). Auf dem erhaltenen Objekt ist interessant die Durchführung der sehr flachen Platzgewölbe mit Wandgurt, die dem Projekt gegenüber nicht nur in den Stallungen realisiert wurden.

Abb. 11. Projekt für den Bau der versetzten Hütte Kónskr. - Nr. 5: Bauplan über ein neu zu erbauendes Wohnhäusel für den Abbrändler Franz Pabel Nro 5 in Lauben, s. d. (1843),Maurermeister Anton Eiselt, graphischer Maßstab Wiener Klafter, Grundriß des Erdgeschosses, Ansicht, Schnitt, Verbindung (SOBA Děčín, Vs Česká Lípa, Kt. 252, Plan 8).

Abb. 12: Projekt für den Bau der versetzten Hütte Kónskr. - Nr. 6: Bauplan über ein neu zu erbauendes Wohnhaus sammt Scheuer für den Abbrändler Joseph Bradatsch Nro C 6 in Lauben, s. d. (1843) Maurermeister Anton Eiselt, graphischer Maßstab Wiener Klafter, Grundriß des Kellers, Erdgeschosses und des ersten Stockes, Ansicht, Schnitt, Verbindung (SOBA Děčín, Vs Česká Lípa, Kt.252, Plan 9). Dieses Projekt (zum Unterschied von der be-

nachbarten Konstr. - Nr. 5) hat die einstöckige Lösung des Objektes entworfen und reagierte auf die Terrainverhältnisse der versetzten Baustelle so, daß die geräumigen Keller unter dem Wohnteil des Hauses situiert wurden.

Abb. 13: Heutiger Zustand der Hütten Konstr.-Nr.5 und 6, die bei dem Wiederaufbau laut Regulierungsplan aus dem Jahre 1843 in der nördlichen Front des Dorfplatzes erbaut wurden. Im Vordergrund das Objekt Konstr. - Nr. 5, erbaut offensichtlich gleich mit markanten Differenzen dem Projekt gegenüber: der Bau ist einstöckig, mit einem Wirtschaftsraum unter dem Zimmer im Souterrain, wobei die Platzierung des Hauses auf einer Terrainkante ausgenutzt wurde. Hinten die ebenfalls einstöckige Hütte Konstr. - Nr. 6.

Abb. 14: Gestaltung der Eingangsfassade des Hauses im kleinen Anwesen Konstr.-Nr. 7, nach dem Brand im Jahre 1843 erbaut. Der Eingang und die Kommunikation zum Stall sind von einem Paar Arkaden geschützt, die klassizistische Stuckverzierung verwendet Motive, die auch in anderen Teilen Böhmens üblich sind. Interessant ist das ausdrucksvolle Motiv der Vase mit keimenden Pflanzen (Hopfen ?) im Stockwerk.

Abb. 15: Typische Konstruktion einer offensichtlich unvollendeten Decke in einer der Kammern im Stockwerk des Hauses Konstr. - Nr. 7, die teilweise die damaligen Erfordernisse an die feuerbeständige Oberfläche der Holzkonstruktionen respektiert. Die Balkendecke hat den Einschub aus mit Strohbindern umwickelten Stangen, die untere Seite des Einschubs sollte sicherlich mit Lehm verschmiert werden. In Wohnräumen wurde eine Variante dieser Konstruktion mit der subtilen Untersicht verwendet, auch aus dem umflochtenen mit Lehm verschmierten Stangenbrett, zumeist mit dem abgesetzten Voutenrand.

Abb. 16: Projekt für den Bau der Scheune im Anwesen Konstr. - Nr. 7; Bauplan zur Herstellung einer Scheuer in Lauben, Neuschlossers Herrschaft No 7, s.d., Maurermeister Ignaz Kriesch, graphischer Maßstab Wiener Klafter - Grundriß, Ansicht, Schnitt, Verbindung (SOBA Děčín, Vs Česká Lipa, Kt. 252, Plan 11). Das Objekt hat sich in dem Zustand erhalten, der die folgerichtige Durchführung des Baus nach dem Projekt beweist (z. B. eingerechnet der Zahl und Form der Dachfenster).

Abb. 17: Projekt für den Bau der Hütte Konstr. - Nr. 8; Bauplan ein neu zu erbauendes Wohnhäußel für den Abbrändler Franz Kettner Nro C. 8 in Lauben, s. d. (1843), Maurermeister Anton Eiselt, graphischer Maßstab Wiener Klafter, Grundriß des Erdgeschosses, Ansicht, Schnitt, Verbindung (SOBA A Děčín, Vs Česká Lipa, Kt. 252, Plan 5). Der Bau wurde ziemlich abweichend durchgeführt - einstöckig, in dem gemauerten Teil kürzer, nur dreiteilig (der angeschlossene Teil der Scheune ist aus Holz erbaut). Verschieden ist auch die Durchführung des hinteren Küchentails des Flures, der mittels eines Gurtbogens abgetrennt ist.

Abb. 18: Projekt des nicht erhaltenen Hauses im Anwesen Konstr. - Nr. 9; Bauplan über ein neu zu erbauendes Wohngebäude für den Abbrändler Joseph Langer Nro Conv. 9 in Lauben, s. d. (1843), Maurermeister Anton Eiselt, graphischer Maßstab Wiener Klafter, Grundriß des Erdgeschosses und des ersten Stockes, Ansicht, Schnitt, (SOBA A Děčín, Vs Česká Lipa, Kt. 252, Plan 6). Außer der markanten dreiteiligen Lösung der länglichen Stirnwand ist das Projekt durch das archaische Hinaustragen der Rauchabzugsmündung des Schornsteines über den Feuerstellen im Erdgeschoß nur von der Balkenwinkelkonstruktion interessant und auch die Platzierung des oberen Zimmers bei der hinteren länglichen Wand. Die Gewölbe sind in dem Grundriß eigentlich gar nicht bezeichnet - ihre selbständige Verwendung ist nur auf dem Schnitt sichtbar.

Abb. 19: Haus des Anwesens Konstr. - Nr. 10, bei dem gelungen ist den Brand im Jahre 1843 einzustellen und dessen vordere Wohnteil bis heute in dem älteren Blockbau erhalten geblieben ist. Der Bau ist mit der Jahreszahl 1807 auf der Grundfläche in der Giebelfront datiert, der hintere Hausteil wurde in dem 3. Viertel der 19. Jahrhunderts umgebaut.

Abb. 20: Der klassizistische Bau des großen Hauses im Anwesen Konstr.-Nr.12, der vom Brand im Jahre 1843 nicht getroffen wurde, der aber kurz nach der Erneuerung der abgebrannten Objekte noch in der gleichen architektonischen und Konstruktionslösung wieder erbaut wurde.

Abb. 21: Die Hütte Konstr. - Nr. 20 gehört zu der Gruppe der armseligeren Objekte, die an ungünstigen Terrainneigungen im südlichen Dorfteile erbaut wurden. Der Bau reagiert auf die Terrainverhältnisse mit einer hohen Übermauerung bzw. seinem ausgemauerten Souterrain mit einem Wirtschaftsraum (Stall). Sein oberer Teil ist (bis auf den neuzeitlichen Dachstuhl) als ein Blockbau aus dem 18. Jahrhundert erhalten geblieben, wobei hier aus dieser Zeit auch noch erkennbare Belege eines holzlehmigen Schornsteins geblieben sind.

Abb. 22: Das Haus Konstr. - Nr. 26 ist ebenfalls in dem Abhang südlich vom Dorfplatz situiert, es stellt einen vereinzelter Bau aus der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts dar, einerseits mit seiner weniger üblichen Dispositionslösung, andererseits besonders mit der ausdrucksvollen Stirnwand aus unverputztem Steinmauerwerk. In ihm kommen auch einfache teilweise sekundär benutzte Steinmetzelemente zur Geltung.

Abb. 23: Detail der Grundfläche des Hauses im Anwesen Konstr. - Nr. 43, westlich vom Dorfkern, mit der Datierung 1812 oberhalb der Säule.

Abb. 24: Gesamtansicht des älteren Holzhauses im Anwesen Konstr. Nr. 46 vom Hof, bevor es für das Museum der Volksbaukunst in Zubrnice auseinandergenommen wurde. Es ist noch ein Rest der Pawlatsche mit der Arkade altertümlicher Ausführung, die von drei Seiten das Stockwerk im hinteren Teil des Hauses umsäumt, sichtbar.

Abb. 25: Abdruck der ehemaligen holzlehmigen Schornsteinausführung oberhalb der Hauptfeuerstelle an der gezimmerten Wand im Stock des Hauses Konstr. - Nr. 46. Die Schornsteinkonstruktion bzw. die Konstruktion des unten offenen Rauchabzuges war kombiniert - links bei der Ecke wurden Balken der gezimmerten Wand abgeschnitten, Spuren von eingeschlagenen Dollen vermarken sein Inneres mit der lehmigen Verschmierung und in der Mitte der schrägen Abgrenzung dieser Fläche rechts befindet sich ein Falz von der Verankerung des Balkens seiner gegenüberliegenden Wand, folglich mußte sie aus Fachwerk sein.

Abb. 26: Die einfache spätklassizistische Gestaltung der Seitenfassade des zweiten, jüngeren gemauerten Hauses im Anwesen Konstr.Nr.46 aus der Zeit nach der Mitte des 19. Jahrhunderts, das sich mit einer Reihe von wertvollen Details im Interieur erhalten hat.

Abb. 27: Detail des Giebels des Hauses im Anwesen Konstr. - Nr. 48 aus dem 3. Viertel des 19. Jahrhunderts, schon mit Segmentfensterbögen und mit historisierenden Elementen in der Stuckverzierung des Giebels. Er hat oben keinen Krüppelwalm mehr und unten befinden sich liegende Lüftungsfenster, die die beginnende Vorliebe für Dachbodenaufmauerungen andeuten.

Abb. 28: Projekt des Neubaus des Hauses im Anwesen Konstr. - Nr. 51; Plan zur Wiederaufbauung der abgebrannten Wirtschaftsgebäude des Bauers Franz Wendler in Lauben NC 51; s. d. (1843), Franz Fröhlich, graphischer Maßstab Wiener Klafter, Grundrisse des Erdgeschosses und des 1. Stockes, Ansicht (SOBA Děčín, Vs Česká Lipa, Kt. 252, Plan 10). Die Ausführung des Planes des großen Hauses ist sparsam bis schematisch - die längliche Fassade ist ungegliedert, die Giebelstirnwand ist nicht eingezeichnet, Platzgewölbe im Erdgeschoß sind nur durch die Situierung der Gurtbögen angedeutet.

Abb. 29: Der Küchenteil des Flurs im Erdgeschoß des Hauses Konstr. - Nr. 51, realisiert gemäß dem ursprünglichen Projekt. Blick vom Hauseingang. Ganz rechts befindet sich die Tür ins Zimmer, hinter dem Gurtbogen befindet sich ein senkrechter Gurt, der die offene Schornstein- bzw. Rauchabzugsmündung hinausträgt, unter der man den Ofen im Zimmer besorgte (erhaltene Nische) und wo man auf dem Podest mit der offenen Feuerstätte kochte (an der Stelle der jüngeren Untermauerung des Schornsteins, die gleichzeitig mit der Absperrung seiner unteren Mündung durchgeführt wurde). Hinten, hinter dem Pfeiler wurde ein großer Brotbackofen mit der Mündung an der Stelle der heutigen Eingangsöffnung rechts vom Pfeiler situiert, dessen Rauch frei in die offene Mündung des Schornsteins stieg.

Abb. 30: Gewölbe des Kellers unter dem Zimmer des Hauses Konstr. - Nr. 51, aus Sandsteinquadern gemauert.

Abb. 31: Die Dokumentation des zeitgenössischen Zustandes des Hauses im Anwesen Konstr.-Nr. 51 mit sichtlichen, gegenüber dem ursprünglichen Projekt realisierten Verschiedenheiten - Arkaden im Erdgeschoß und im 1. Stock, die Gliederung der länglichen Stirnwand, andere Ausführung des Dachstuhls. Punktiert sind die Wände der Kammern im Stock bezeichnet, die bei der neuzeitlichen Adaptation entfernt wurden (ähnlich wie in der Konstr. - Nr. 1). In dem Stuckkranz im oberen Teil des Giebels befindet sich die Datierung 1844, die die Beendigung der Oberflächenbearbeitung bezeichnet.

Abb. 32: Detail des hölzernen Voutengesimses und des in gleicher Weise geformten hölzernen Torsturzes der Scheune im Anwesen Nr. 51.

Abb. 33: Bauplan der Scheune für die Konstr. - Nr. 52 (in Wirklichkeit Nr. 51); Lauben No 52 Franz Wendler, Maurermeister Franz Fröhlich, graphischer Maßstab Wiener Klafter, Grundriß, Ansicht, Schnitt, (SOBA Děčín, Vs Česká Lipa, Kt.252, Plan 1).

Abb. 34: Das vorwiegend hölzerne Haus Konstr. - Nr. 57 westlich vom Dorfkern, erbaut am Anfang des 19. Jahrhunderts mit wertvollen Elementen der ursprünglichen handwerklichen Bearbeitung (mit Brettern verschlagener Giebel, Pawlatsche, bemalte Läden).

Abb. 35: Eingang in der Hofstirnwand des Hauses Konstr. - Nr. 60 (auf dem Dorfplatz zwischen den Konstr. - Nr. 51 und 1). Die Material- und Konstruktionsausführung und auch die Belassung im unverputzten Zustand ist in der Region typisch für das dörfliche Bauschaffen der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts.

Fotos P. Dostál und J. Škabrada 1993 - 95, Vermessung der Häuser Konstr. - Nr. 1 und 51 Š. Klobouková, J. Masák, J. Pešta, T. Russe und G. Stejnová 1995, Zeichnung J. Pešta 1996.

(Übersetzung J. Kroupová)